НИВА

місячник приевячений церковним і суспільним справам.

Ч. 7—8. Львів, за липень—серпень 1924. Рік XIX.

Нова ера в життю мукачівської епархії.

Під наведеним титулом ужгородський часопис „Свобода“ (ч. 30 з 24 VII с. р.) приніс статтю про зміну на владичому престолі в Ужгороді (епархія називається мукачівською, бо передше її епископи резидували в Мукачеві, тепер в Ужгороді). І не без рації. Рим і чеська влада здобулися на діло, яке за мадярського панування було немислиме. Висші власти либонь по перший раз в історії сеї епархії доцільно призначили на владичий престол саме такого чоловіка, котрий був би серцем і душею свойого народу не тільки в релігійному життю, але і в національному.

А таке діло не було легке, бо перше треба було розвалити мур, який збудувала Мадярщина. Слава й сердешна подяка за се Апостольському Престолови тай чеській владі!

Від 1. липня с. р. перебрав управу мукачівської епархії о. Петро Гебей, протоєрей мукачівської капітули, яко епископ номінат тоїж епархії. А дотеперішний мадяронський епископ Антоній Папп одержав новий титул „архіепископа цизинецького“ (від бувшого архіепископства в Малій Азії) і перебере управу тих парохій з епархії мукачівської й пряшівської, які остали під Мадярами. Отже поїде „во свояси“, бо він завсіди почувався Мадяром.

Новий епископ (свячення прийме в осени) чоловік уже старший (його біографії — на жаль — ще нам не удалось роздобути), щирий Русин-Українець. „Свобода“ (ч. 27) так пише про нього: „В особі Петра Гебея дістане наш народ епископа Русина, котрий почуває з народом, котрий з любови до свойого зрозуміє голос часу й піде на стрічу всім діячам на полі народньої культури“. Новий епископ „щирий патріот, котрий і за мадярських часів завсіди тепло почував з народом, любив свій рідний руський язик, працював для народньої просвіти“. Що воно дійсно так є, про се свідчить недавний приїзд епископів Такача й Гебея — зложити візиту Батькови між катол. українськими епископами: нашому Митрополитови Кир Андреєви. Давнійші епископи з Ужгороду ніколиб того і в думці не зробили... Приїзджав тут тільки Преосв. Няради з Крижевців.

ЛБ АН УРСР
Ж. №

Се дає повну запоруку, що нові епископи будуть працювати в тіснім порозумінню з нашими галицькими епископами і братимуть взір з їх праці. Буде се вже праця „для народу“, а не „для політичних властий“.

Позиція нового мукачівського епископа буде дуже тяжка, одначе не безнадійна. „Свобода“ (ч. 30) про се пише отверто: „Духовенство запряглося в ярмо насильної мадяризації, а для епископа наші духові й національні аспірації були зовсім чужі. Мадярська влада засудила нас на національну смерть. А той бідний, темний, полишений, многострадальний, нещасливий, простий народ? Спасаючи руську віру і рідний язик упав в пазорі бездушних схизматицьких і большевицьких агітаторів.

Непобожне, протинаціональне поведення поодиноких священників, мадярська церковна політика епископів, мадяризація влади привела релігійну жизнь до повної руїни, а історичних наших діячів: епископат і духовенство до трагічного положення“. З одної сторони духовенство, яке пересякло мадярським духом і привикло по „панськи“ жити з ласки Будапешту і для його цілий, яке не може знайтися в новому положенню; а з другої сторони застрашаюча агітація православних під протекторатом Сербів і збунтованих проти католицької перкви Чехів... Страшні се наслідки того стану, в якім тамошне духовенство пробувало через останніх 50—60 літ. Се був стан, коли ціле духовенство (з дуже рідкими виїмками) відпало від свойого народу, й працювало для його загибелі, стидаючись його імени, мови, характеру й погорджуючи ним. Ясна річ, що відпадення духовенства від народу є заразом відпаденням від Христового післанництва. Не приказав жеж Христос апостолам служити державам, володарям, але народам; не сильним і могучим, щоби з ними „панувати“, але бідним і опущеним; не щоби „брати“, але щоби „давати“, бо „ліпше є давати, як брати“.

Протинародна постава духовенства скорше чи пізнійше мусить пімститись на духовенстві, як воно дійсно й сталось на Закарпатчині. Нарід не був звязаний зі своїм духовенством серцем, душею, життям, тільки силою накиненого факту. Нарід почував, що його духовенство не є „його“, але мадярської влади. І тому, коли мадярська сила зломилася, нарід відповідно зареагував. Ось тут причина, що тамошний нарід став так податливий для схизматичної й большевицької агітації.

З новим епископом дійсно зачинається нова доба. Його задачею буде сполучити духовенство з народом — сполучити одною мовою, одним духом, одним серцем, одним життям. Одноцільно виховане духовенство має собі одноцільно виховати народ. Щойно тоді буде в церкві і в народі сила і спокій. Правда, се не легка за-

дача. Богато, богато праці треба буде вложити, перешкоди поконувати, щоб уратувати й уздоровити бодай те, що ще дасться. Але добрі і многонадійні початки вже зроблені. Віримо, що новий епископ цілковито посвятиться тій ціли й зможе богато зділати. Нехай йому Господь Бог помагає!

А ми, Галичане, особливо священики, тішимося з цілого серця, що також на Закарпатчині, в тій бувшій „пропавшій країні“, церква зачинає служити народови, просвічувати, збирати його, кріпити, гуртувати, як се є у нас в Галичині. Саме в тому перша й основна запорука для красшої долі нашого многострадального народу. В той спосіб остоїмося проти всіх навал і нещасть і діждемося вкінці красшого.

К.

о. Іван Рудович.

Мученича смерть св. Йосафата, її причини і наслідки.

(Докінчення.)

Як московський патріярхат закріпив свою власть над українською церквою, малоосвічене московське духовенство підняло боротьбу проти „воззрѣній, обрядовъ и обычаевъ католической церкви“, які засвоїла собі українська православна церков. Насилані Москвою владики, зачали „чистку“ нашого обряду, затирали питоменности нашого обряду, кождий наш, незнаний в Москві обряд та народний звичай, узнавали неправославним.

Книги, печатані в Києві та у всіх українських друкарнях, піддали в Москві строгій цензурі, і на індекс „неправильних“ книг попали майже всі твори найвиднійших українських духовних письменників. На індекс вписали Требник і Служебник Могили, „Ключъ разумѣнія“ і „Мессію правдивого“ архимандрита Иоаннікія Галятовського, „Мечъ“ і „Трубы словесъ“ архіепископа Барановича, Огородокъ Антона Радивиловського, твори Симеона Полоцького, а навіть Катихизисъ краткій о семи сакраментахъ (таинствахъ) митрополита Сильвестра Коссова[1]). Співати церковні пісні, відчитувати народови св. письмо та виголошувати молитви на богослуженнях в церкві веліли московським ладом. Таким способом підготовляли „кацалапи“ — так з досадою називали козаки московських зайдів — винародовлення „Малороссіян.“

Зовсім рівнодушно приняли вістку про мученичу смерть св. Иосафата латиняни. Правительство не хотіло укарати злочинців; як король назначив комісарський суд до то

[1]) И. Чистовичъ о. с. стор. 348—355.

справи, його найближші дорадники запротестували проти того [1]).

Два письма папи Урбана VIII. до короля Жигмонда та кров невинного мученика визвали прихильнійший настрій до унії і до нашого католицького епископату серед польських правлячих кругів. Навіть у Варшаві перестали кричати за нашими епископами: „turbatores", тихі симпатики унії між послами і сенаторами поважилися прилюдно боронити унію зі соймової трибуни.

Інструкції, дані римською курією нунціям у Польщі Руїньому (1612 р.), де Поррес-ови (1621 р.), Лянчельльотієви (1622 р.) та реляції тих нунціїв до Риму доказують, що Рим був невірно поінформований про нашу церков і доцінював ваги унії [2]).

А найболючійше в тих письмах те, що латинський епископат домагався касати унії. В своїх реляціях до Риму представляли латинські епископи унію непотрібною і шкідливою, що спричинює заколот у державі і спинює поширення католицизму. Як нестане унії, латинський клир наверне в недовгім часі поодинокі православні шляхотські родини на латинський обряд, а опісля і їх підданих. Про наш епископат все висловлювалися відємно, а навіть нунцій де Торрес підніс у своїм звіті, що між цілим нашим епископатом лише Рутський і Кунцевич є ревними, трудящими, глубоко релігійними і освіченими архипастирями, і працюють з великим хісном для католицизму серед важких відносин. Василіян, вихованків грецької колегії в Римі, змалював нунцій чорними красками й закинув їм недостачу моралі [3]).

Не дивно проте, що Рим повірив в польську казку, що унія держиться тільки одним Рутським, а з його смертю впаде...

В половині 1623 р. вислав Рутський до Конгрегації de propaganda fide „Інформацію", в якій вірно і щиро зобразив розпучливе положення унії і благав о припинення латинізації. Саме розбирала Конгрегація митрополичий звіт, як прийшла вістка до папи Урбана VIII. про смерть св. Йосафата. І побачив Рим, що годі маловажити унію, за яку дають мученики свою кров. Папа рішився боронити унію, більше числитися з голосом українського епископату. Дня 7. лютого 1624 р. видав декрет „Ad conservandam pacem et concordiam", яким зборонив усім уніятам: духовним і світським перехід на латинський обряд. Латинський епископат постарався, що король Жигмонд не згодився на оголошення сего декрету. Папа видав тоді новий декрет (7. лип-

[1]) Guepin—Kalinka. Żywot św. Jozafata, стор. 295—298.
[2]) Rykaczewski. Relacye nuncyuszów стор. 109—178.
[3]) Ibid. стор. 154 і 155.

ня 1624), яким заборонив лише духовним перехід на латинство і тим чином спинив дезерцію наляканих Василіян.

Ті декрети, часто маловажені латинянами, мали принціпіяльне значіння для унії: пливкий стан унії кінчився, слідувала консолідація, папське рішення клало навкруги неї охоронні границі, які не повинен переступити віруючий католик.

В Римі дуже заінтересувалися св. Йосафатом, його життям, його ревною працею і жертвою життя за католицьку церков. Досі мало знали його. Лише нунцій Торрес дав коротку, а дуже вірну і додатну характеристику сего владики в своїм звіті тими словами: „Полоцький архієпископ веде строге життя, все носить волосінницю на тілі, є приміром для цілої епархії, який належить усім наслідувати“ [1]).

Вихованці грецької колегії св. Атаназія в Римі — Українці — старалися познакомити як найширші духовні круги, а особливо папу і членів Пропаганди — з величньою особистістю св. Йосафата. Уладжували Богослуження і святочні академії в його честь, на яких являлися найвисші достойники церковні. Перед ними виголошували проповіди і мали відчити про святого мученика, подавали його життєпись, відмічували його трудящість для закріплення католицизму на Руси, його пастирську ревність, жертвенність і посвяту для добра своїх вірних, оповідали про чуда, якими прославилося тіло мученика та про чудесну поміч, яку вимолив він у Бога для тих, що благали його о заступство.

Для папи і для кардиналів, членів Пропаганди зладили коротку життєпись св. Йосафата. По прочитанню сеї життєписи рішила Пропаганда 30. квітня 1624 р. просити папу о зарядження канонізаційного процесу, „щоби ціла католицька церков довідалася про смерть того, що заслужив собі на вічну славу і віковічну память“ [2]).

Імя св. Йосафата виводить нашу церков і нарід на всесвітну царину, унія нашої церкви з Римом перестає бути чисто льокальною справою Русинів в польсько-литовській державі, а стає ділом цілого католицького світа.

Канонізаційний процес переводжено двічи: перший раз у Полоцьку 1628 р., а опісля доповнено його в серпні 1637 р. Дня 16. мая 1643 р. оголосив папа Урбан VIII. нашого священомученика блаженним, а 12. листопада того року відправилося перше святочне Богослуження в його честь.

У переломових хвилях в історії церкви, людства й народів часто посилає Бог виїмкові, а деколи й святі одиниці, що натхненим словом, рішучими а обудуманими виступами і ділами, нераз й самопосвятою розбуджують у суспільностях дрімучі, потенціяльні сили до енергічної діяльности, вдихають довіря і силу у знеможені серця, заставляють перетомлених

[1]) Ibid. стор. 154.
[2]) Guepin-Kalinka стор. 301.

до видатної праці. Вони стають прапором для людства, під яким входить воно на нові шляхи, під яким побіджують нові ідеї. Берестейська унія була епохальною подією в нашім життю церковнім і народнім. По двайцятьсімох літах її єствования зачалася внутрішна консолідація і скріплювання нашої католицької церкви. І тоді післав нам Бог великого земляка, що жертвуючи своє життя за католицьку віру, за зєдинення з наслідником Христа, став для нас прапором, під яким мала згуртуватися вся католицька Україна, став для нас національним святим, заступником перед Богом за св. діло зєдинення та ідеалом, що закликав всіх Українців-католиків до жертвенної праці і самопосвяти.

Під Йосафатовим стягом збиралися ті, що бажали самостійности і розвою нашої церкви під проводом верховного Архипастиря та працювали для збереження нашої національної самостійности.

Жертва священомученика мала великий вплив на дальшу судьбу унії. Мученича кров стала насінням щирих католиків, спричинила отяму і поворот найзавзятійших православних. В часі перевозу тіла у Витебську товпи народу з міста і околиці окружили домовину, плакали і нарікали на злочинців, що відібрали життя архіпастиреви, що беріг стародавну віру грецьку і не робив ніяких змін у церковних обрядах, з найбільшою пошаною згадували всі про його святе життя, пастирську ревність, батьківську любов і науку, много Витебщан кидали схизму і ставали уніятами. Невинно пролита кров Святого, мов єлей мира, успокоїла розбурханий народ.

Подібно діялося і в Полоцьку, де похоронено тіло, перевезене з Витебська. Іван Дзягилевич, нотар з Полоцька, що спроваджував тіло св. Йосафата, так зізнав про се перед апостольською Комісією 1628 р.: Як приїхали ми до Полоцька, ціле місто, від найменшого до найбільшого, вийшло нам на зустріч. Довкруги не можна було нічого чути, лиш крик і щире нарікання. Одні проклинали убійників, другі просили Божого мужа о святі молитви, а инші вирікалися схизми і присягали на віки на унію. Полоцьк і Витебськ ствердять се, що по його смерти так кріпкою була унія і ту і там, що була одна вівчарня і один пастир.

По смерти св. Йосафата майже ціла Біла Русь явно приняла унію. Між всіми білоруськими містами найбільше католицьким містом був Витебськ. Аж до його переходу під владу Росії не було там ані одної православної церкви. Се був овоч мученичої смерти св. Йосафата.

Для католиків був він народним святим, а його тіло народньою святістю. Ще перед канонізацією проголошено його святим. Гріб його в Полоцьку став славний; прочани сходилися до нього з далеких сторін, благали Святого о заступництво і поміч, в подяку освітлювали гріб безупинно і прикрашували дорогоцінними жертвами. Безсторонні і за-

присяжені свідки з поміж освічених кругів: о. Геннадій Хмельницький, полоцький ігумен, Михайло Тишкевич, Щасна Коссаковська, Гедеон Тризна, митрополит Рутський і богато инших вичислювали чуда, яких зазнали через молитви св. Йосафата. Для уніятської церкви став він духом, що оживлював її і пригортав до неї щораз більше вірних.

Проти почитання святого виступила Москва, безпошадна нищителька всяких проявів церковної і національної самостійности України. Мощі св. Йосафата спочивали супокійно в Полоцьку до 1705 р. Того року ввійшов цар Петро Великий з військом у Польщу і велів нищити образи і памятки по св. Йосафаті. Мощі Святого вивезено і сховано в Білій на Підляшу. З початку виставили їх у церкві оо. Василіян для прилюдного почитання, а опісля заховали їх перед ворогами, і в тім сховку зберігалися аж до 1916 р.

Рівночасно велася в історичній літературі боротьба проти Святого. Православні історики — Росіяни і Українці — чорними красками змалювали сконструовані ними промахи Святого, а його самого зобразили завзятущим фанатиком та відступником від віри і свого народу. Талановиті українські історики: Костомарів, Антонович, Мих. Грушівський згадуючи про нього, вважали конечним кинути каменем на його память.

Шляхом, протоптаним православними, пішли деякі галицькі історики, навіть священики. Во своя прийде й свої єго не пріяша. (Йоан І.). Та й се не дивно, бо ми не витворили собі певного історичного ідеалу, не маємо ніякої виразної церковно-народної програми, яка охоплювалаби ціле церковно-народне життя, і ставила певні практичні завдання супроти нових умовин життя. Справнійше і культурнійше взялися за діло Поляки. Ім не по нутру був український, католицький національний святий, бо під його покровом гуртувалися всі бажаючі церковної і національної самостійности. Рішили отже заанектувати собі сего Святого. Заходи коло сего зачали ще 1628 р. Коли папська комісія переслухувала в Полоцьку свідків і збирала матеріяли до канонізаційного процесу, відбувся в Пйоткові провінціональний синод польських епископів під проводом гнєзненського архіепископа. І виніс синод рішення 1628 р., яким просив папу о канонізацію Йосафата та Івана Кантого, Станислава Костки, Кунегунди і Сальомеї і обіцяв проголосити тих святих патронами польського народу. По проголошенню св. Иосафата блаженним, честь його понесли широко в народ ОО. Василіяни. Колиж майже всі українські землі дісталися під панування Россії, яка систематично нищила унію і всі прояви нашої церковної і народної самостійности, підупало у нас й почитання св. Иосафата, ми прямо вирекшися його в хосен

[1]) Проф. П. Жуковичъ: Убійство Іосафата Кунцевича. Соймовая борба IV. выпускъ С.-Петербургъ 1908 стр. 95

Польщі. Лише в холмській епархії не уставала честь сего покровителя унії аж до її упадку.

Прошення до Апостольського Престола з грудня 1864 р. о зачислення бл. Йосафата до лика святих, вийшло з кругів польської аристократії. На чолових місцях підписалися спольщені потомки українських княжих родів: Лев кн. Сапіга і Володислав кн. Чарторийський. Покликуючися на прошення короля Івана Казимира, сенату і епископату до папи Александра VII. і на соймову конституцію з 1672 р. та з 1677 р., в якій узнав сойм св. Йосафата „патроном польського королівства", просили о зачислення його між святих, щоби сей патрон унії вимолив у Бога поміч і полекшу для католицької церкви в Росії, тяжко переслідуваної російським правительством по здавленню польського повстання 1863 р. Дня 12. червня 1867 р. Папа Пій IX. проголосив і велів вписати бл. Йосафата між святих католицької церкви.

На святі, уладженім у честь св. Йосафата в Римі, була численна депутація греко-католиків з Галичини, що приїхала до вічного міста як представники Українців-католиків, бо серед Українців ділав він і положив своє життя. І від тоді поширюєсь у нас почитання сего Святого, слідно акцію в ціли ревіндікації Святого, полишеного нашими батьками чужим. Розбудження щиро католицьких релігійних почувань у нашого народу та підйом народньото духа і національної свідоности знов зробили св. Йосафата нашим народним святим.

о. Яків Тарнавський.

Наша оборона.

(З кругів станиславівського духовенства.)

(Докінчення.)

А справа нашої церкви, особливо в теперішних часах, також має свої рації, що промовляють за нами. Провидіння Боже задержало нас до цеї пори якраз на границі католицизму і схизми. Чи не маємо ми бути тою перехідною стежиною, на якій моглиби зійтися і порозумітися обі церкви: східна і західна? У нас тепер загально говорять про унію. До цеї ціли скорше дійдемо, коли буде менше суперечностий, менше ріжниць, а більше подібностий, де це можливе, то є в праці, дисципліні і устрою, а навіть у вірі. Святійший Отець Пій XI. в своїй енцикліці, виданій з нагоди ювилею св. Йосафата шукає тих подібностий, які східних Славян роблять до нас близшими і находить подвійне звено, що нас лучить з ними: „Культ Найсв. Евхаристії і почитання Преч. Діви. Одні і другі моляться також за зєдинення Цер-

ков". І певно можна сказати, що на випадок злуки, цей пункт жонатого стану в клирі остане у східній Церкві ненарушений, як впрочім маємо досвід на нас самих, чомуж заздалегідь маємо упереджати факти і вводити зміни, які можуть бути підозрілими, що поволи, але певно, зміряють до латинства? Думаю, що в справі унії найважнійша річ зєднати духовенство для унії, а за ним піде народ. І в цім випадку жонатий стан духовенства стане помічний, тимсамим, що католицька Церков його признає. Инакше православне духовенство не так легко клонилосяби до порозуміння і все булоби упереджене. Ніхто з нас не твердить, щоби жена священика мала бути конечно одним з лучників єдности з католицькою церквою, але кажемо, що унія не виключає жонатого духовенства і що ізза цеї справи не можна відмовити нікому католицизму. Ми дуже цікаві, яка булаб відповідь Риму, колиби протестанти звернулися з прошенням приняття їх на лоно католицької церкви, а жадали задержання жонатого клиру. Не можна сумніватися, що відповідь булаби прихильна: „да будуть єдино". У нас особливо тепер близькість і сусідство православя в одній державі наказує дуже обережно і уміло, а притім вірно і щиро служити інтересам католицької церкви, *щоб не бачити здобутку там, де може бути втрата.* Щоби ми позискали незєдинених, помічним средством є жонатий стан духовенства і цю нагоду належить використати.

Колиж Бог поблагословить унії, то найдуться між нами також такі, що стануть з практичними ділами до її поширення. Наша незєдинена Україна ні за горами, ні за морями ми моглиби там працювати, як у себе дома. Коли треба було священиків до Америки для наших еміґрантів, чи не пішли там жонаті? Ми бачили у нас на місіях і реколєкціях також жонатих, хоч для місійної праці, особливо на чужині, надаються більше безженні задля свободи і незалежности від родинних обовязків. Якраз сей атут як найбільше видвигається проти нас, що треба місіонарів, а нема їх відки взяти. Та погляньмо на західне духовенство, там самі безженні, а мимо того є там ще окремі місіонарі-монахи, що посвячуються місійній праці, а парохіяльне безженне духовенство сповняє свої обовязки на сталих місцях по парохіях і не бере ніякої участи в місіях. І ми даймо місіонарів на нашу потребу, а жонате духовенство сему не стоїть на перешкоді. Чи наші монастирі тепер не є заповнені? Чи хто з монастирських кандидатів перепинений нами в покликанню? Завдяки старанням Ексцелєнції Митрополита і ця потреба має вигляди на красну будучність, оо. Редемптористи також мають кандидатів, що будуть служили їх ідеї. Згадати ще треба, що місіонарі західних могучих держав, сповняючи церковну службу, рівночасно пособляють і політичним інтересам даної держави на чужині і мають підпертя у державних властий. У нас обставини на стільки непригожі до цеї

справи, що ми не сміємо розширити нашої діяльности поза межі наших трех епархій, бо Волинь приміром для нас замкнена, тому при місіях, як бачимо, мають свою ролю також чинники позацерковні. Колиб ми мали свою державу, певно булиби у нас і місії подібно, як у инших державних народів. Колиб нашій церкві пособляла наша держава, тоді цілком инакший образ і инший стан малаби наша церква, разом із всіми церковними справами, як обряд, унія, дисципліна, духовенство і т. п.

Зі всего, що сказано, бачимо, що наша церков, поминаючи инші рації, вже зі свого природного положення між двома церквами східною і західною, посідає так спільні, як окремі черти для обох церков. Коли з одної сторони переважає напрям, що світський клир загально має бути жонатий — а з другої сторони є виразний закон церкви щодо безженности, ми стоїмо по середині, у нас є одно, є також друге. Маємо жонатих, маємо безженних, маємо надію, що і дальше так буде, бо цего домагаються інтереси нашої церкви і її добро, як справедливо постановив Собор Львівський, щоби клирики мали свободу після даної їм від Бога благодати жити в безженности або женитися.

Потреба нашої церкви може бути тепер така, що вимагає більшої скількости безженних. Після потреби належить дати їх церкві. Але чи тут не можнаби поставити засади римського поета в звіснім гексаметрі: „Est modus in rebus, sunt certi denique fines quos ultra citraque nequit consistere rectum“. Ту належить звернути увагу передовсім на здібнійші одиниці, характерні, многонадійні, повні запалу до висших ідеалів, їх вишукати і ними в особливший спосіб заопікуватися, їх підпомагати і утвердити в стремлінню до висших цілий, це матеріял на дійсних добрих целєбсів. Але без розбору потягнути в цей стан слабших характером, менше здібних і витревалих, а ще й неохочих, тоді великий сумнів, чи всі званні, будуть ізбранні. Полишені своїм власним силам тяжко в життю мусять боротися, далеко більша борба їх чекає, чим в монастири. Монахи живуть колєгіяльно і мають відповідні уложені правила, що забезпечують і помагають їм жити в вибранім стані, звязані обітом, ще мають кождого дня при собі настоятеля і ще є инший настоятель, один другого пильнує і ратує, а ту сам один серед зіпсутого світа має перейти чистий невинний тілом і душею. Справді колиб не особливша Божа ласка і поміч, не можнаби увірити, що чоловік може так жити. Однак *особливші ласки не всім уділяються* і тому загально цю справу для всіх в однаковий спосіб трудно вирішити, раз що загальний целібат не є установи Божої, по друге нема також певности, що до установи апостольської, як свідчить історик Церкви Marx: „Der Zölibat als Gesetz nicht apostolischen Ursprungs zu sein scheint“*).

*) Dr. Marx: Lehrbuch der Kirchengeschichte, Trier 1908, стор. 216.

Є він тільки в західній церкві дисциплінарним законом і тільки установлений до часових потреб церкви, у нас він не обовязує. Хотяй ця установа для церкви є потрібна і дуже відповідна, однак не є конечна як conditio, sine qua non potest esse Ecclesia Christi. Наша Церков є віткою вселенської католицької Церкви, при жонатім духовенстві має всі знамена католицької Церкви і вірних своїх провадить по дорозі до вічного спасення. До осягнення цеї цілі святої ми маємо послужити, як слуги Божі, безженні і жонаті.

IV. Опроверження закидів.

А чи ми жонаті священики можемо бути добрими, ревними і побожними душпастирями? Щоби на це питання дати вичерпуючу відповідь, розберім найважнійші закиди[1]), які проти нас висувають, а коли ці закиди, як безосновні, проти нас не остояться, тим самим справа стане ясною, що жонатий клир також добрий.

Найважнійший закид, який серіозно мусимо трактувати, міститься в слові „п о д і л е н и й", винятім з висказу св. Павла І. Кор. 32, 33: „Хто без жінки, журиться про те, що Господне, як приподобатися Господеви. А хто оженений, журиться про те, що світове, як приподобатися жінці, і є поділений"[2]). Цей цитат св. Павла не є безоглядний, тільки релятивний, инакше всі жонаті і всі замужні не моглиби вгодити Богу. Св. Апостол цим словом звертається до тих, котрим після контексту поручає совершеннійший спосіб життя в дівственности і для таких людий, так мущин як женщин, це слово вповні правдиве. Хто хоче провадити совершеннійше життя і більше приподобатися Господеви і більше старатися про те що Господнє, той нехай вибирає дівство. Спеціяльно нас священиків Апостол не мав на увазі, але говорив до всіх людий. Та спитаю, хто з нас не поділений, особливо на селі? Ту священик мусить бути господар, лікар, правник, урядник, економіст, будівничий і кождий день приносить нам щось нового до роботи. Чи також безженні не мають своїх тягарів і то деколи тяжших від нас? Зовнішні обставини, або сам характер і внутрішне успосіблення приводять нераз много добровільних тягарів, що в наслідках конечно ділять силу і працю у безженних. Неподіленим може бути монах, що не журиться навіть їдою ні одежою, бо про се дбає настоятель, тому може свої гадки цілковито відірвати

[1]) Я звернув увагу головно на піднесені проти нас закиди прилюдно в брошурі „В імя правди" через Всесв. о. д-ра Щепковича і о. Смеречинського в дописи „Eingesendet". При тім узгляднено загальнозвісні закиди проти жонатих між західним духовенством. Майже всі вони зібрані у д-ра Ehrler-a: Apologetische Predigten (Der Zölibat der Priester)

[2]) В тексті перемиського видання і у о. Бачинського стоїть: „розділися жена і діва".

від світа і не маючи журби світової, журиться про те, як приподобатися Господеви. На світі мало стрічаємо такої духової безжурности. Якщо не береться за зле, шо хтось при своїм священичім званню посвячує якийсь час на відпочинок, лягає на годину спати по обіді або йде на прохід, або виїзджає на свіжий воздух, якщо хтось у вільних хвилях має час заниматися спортом, тресує пса і полює, любується гарними кіньми, їздить на ровері, поїде на концерт чи товариську забаву і знаходить собі ріжні справи так дома як поза домом, що абсорбують його сили, чому другий також у вільних хвилях не може занятися чимсь корисним в господарстві, чи подумати о родинних справах, або при жені і дітях знайти розраду, потіху і вдоволення? Це ще не забирає всего нашого часу, ані не зуживаємо всіх наших сил. Це ще не ділить нас так безоглядно від наших священичих обовязків, що мають також свій час, місце і спосіб, де, коли і як ті обовязки треба виповняти. Жонатий священик поділений, але *як буде мудро поділений*, заховає у своїм поділі лад і порядок і не попаде в безладдя, тоді певно ані сам не потерпить, ані нікому другому не принесе шкоди.

Читаємо, що жонаті священики, *яко такі, не можуть розвинути в цілій інтензивности праці апостольської, а лишень мусять обмежитися до праці душпастирської.* Алеж ми не є покликані на місце апостолів, як епископи, котрих ми є помічниками в апостольській діяльности. Ми не маємо претенсії до всіх урядів і степенів церковної Єрархії, не маємо способу і змоги до всесторонної праці, однак в меншім крузі ділання, на менше відвічальних становищах, до праці ограниченої в парохії, до праці зглядної і відповідної до нашого душпастирського уряду ми вповні спосібні, а колиб кождий жонатий то зділав, що може після своїх сил зділати, вже булоби досить з нього, зділавби богато і навіть дуже богато і для добра церкви із заслугою перед Богом, котрий неможливих річий не вимагає. Хто сповнить після сил своїх мало, але добре, той сповнить рівночасно багато. — Не длятого не можемо розвинути всесторонної цраці, що ми жонаті, але длятого, що маємо точно определений круг ділання в душпастирстві. Пароx рівночасно не може бути ужитий до праці у всіх потребах в кождім часі і на кождім місці і з природи свого уряду є обмежений до парохії. Тут може розвинути найширшу діяльність.

В цім згляді берім собі примір з Христових апостолів і учеників. Перші були післані „у весь світ“ (Марк. 16. 15.), а другі лишень до синів народу Ізраїльського (Лука. 10. 1.), куди Спаситель сам мав переходити, щоби приготовляли людий на Його прихід. Перші мали повноту власти і уділяли св. Духа, а другі лишень ограничену власть, хрестили, виганяли злих духів. Вже тут був слідний поділ власти і обо-

вязків, а відповідно до того також покликання. Апостоли, коли стали до праці на місці Христа, все оставили, вибираючи совершеннійший стан життя відповідно до Апостольського чина, щоби не бути поділеними і перепиненими в своїй всесторонній апостольській діяльности. Таксамо епископи, як їх наслідники, розвивають всесторонну діяльність в церкві, як правдиві пастирі і управителі. А презвитері, як їх помічники, як низший степень священства, покликані на місце 70 учеників, мають менші власти, лекші обовязки, потребують менше сили, менших здібностий, бож їх відвічальність менша. Для них стан супружий не є перепоною до сповнення менших чи лекших душпастирських обовязків.

Тому не розуміємо, длячого *„жонате духовенство, яко таке, не може двигнутися до совершеннійшого життя духовного"*. Коли всіх учимо після евангелія „будьте совершенні, як і ваш отець небесний є совершенний" і признаємо, що рільник, ремісник, урядник, слуга, зарібник і кождий може жити совершенно, чому відказуємо цего жонатому священникови? *Совершеннійший стан, життя, — а совершеннійше життя* се цілком два окремі поняття. Можна вибрати совершеннійшнй стан життя, а жити цілком несовершенним життям, через занедбання обовязків; а можна бути в менше совершеннім стані, а жити дуже совершенно, через совісне і вірне сповнювання обовязків зглядом Бога, себе і ближнього. „Совершенство чоловіка взагалі не залежить від стану, але від вірности і совісности, з якими сповняє він обовязки свого стану без огляду на це, чи буде той стан високий, чи низький". (Krier, der Beruf.)

Подібно мається справа з тим, *що жонате духовенство є зависиме, легко попаде з матеріяльних причин з огляду на добро родини в поневолення і службу світської держави, а в случаю якоїсь елементарної ворожої сили не єсть в силі опертись і мусить улягти, через жену і діти в часі епідемій не сповнить свого обовязку*. Знаємо, що держава не завсіди удержує клир, як там, де розділ церкви від держави; а наші священики в Америці лучше ситуовані, чим ми. Нехай клир буде сильний вірою і ревний в службі Божій, нічого йому боятись світської держави. Особливо в теперішних часах всюди майже є свобода релігії і тої нетерпимости, яка нераз лучалася, щораз менше. Церков сама не улягає і зуміє свій Клир при собі задержати. В случаях насильства і переслідування при зміні релігійно-суспільних обставин уляже тільки слабий характер, упідлиться тільки негідний свого звання, все одно: жонатий чи безженний. Миж самі були наочними свідками таких подій в часі війни. Наше жонате духовенство світло держалося разом з народом в визнанню католицької віри під Москалями, ми всюди виріжнялися, як католики східного обряду, і Москалі це бачили і розуміли, загально ми остали на своїх позиціях, у нас амвони не замовкали і церкви не були позамикані, хоч на наших Бого-

служеннях було повно не тільки простих салдатів, але висші офіцирські чини правильно і нароком приходили до церкви послухати, що батюшка проповідає і як править, як молиться народ і як співає на службі Божій. Вони дуже добре понимали ріжницю, яка нас від них ділить, однак все були захоплені релігійним життям нашої церкви. Були случаї, що многі Москалям не давали церков і багато терпіли, а кілько наших вивезли до Росії? Чи там, кромі кількох русофілів, наші не зістали вірні католицькій церкві, ще й розвинули католицьку діяльність? А коли деякі втікали, нераз непотрібно і нерозважно, то чи не ділали цего" безженні? Нам часто пригадують Холмщину, але і там були такі, що видержали в католицькій вірі, ще є вони, як живі свідки, декуди поміж нами, а якшо инші пішли поневолі в православя, то не длятого, що були жонаті, бож там було много монахів — безженних, а вони також не видержали. Тут ділали инші мотиви, як наш стан.

В часі заразливого повітря, чорного тифу, чи ми не дали доказу самопосвяти при сповнюванню релігійних обовязків? Кілько з нас хорувало, кілько померло, як жертва свого звання? Це нам ще всім в памяти. Впрочім час проби це случай надзвичайний, а ми судимо по річах, що збуваються звичайно. Тому цей закид, якщо не є неоправданий, то дуже не на місці, а многим, що цей закид підносять, требаби сказати: „врачу, ісцілися сам".

До цеї категорії належить ще й закид, *що жонатий священник не може успішно працю вести для загального добра, бо дбає про свою власну родину.* Оскільки цей закид безосновний, може послужити якраз наше духовенство, яке аж за богато посвячувалося справам загально народним і для загального добра положило великі заслуги. На це на своїм місці звернено було ширшу увагу. Суспільність складається з родин і ми, дбаючи про родини, рівночасно творимо прислугу суспільности і наша суспільність знає нашу вартість для неї, тому послухаймо що і як вона про нас говорить, це буде вірне і правдиве слово проти нас, чи за нами.

З родинного життя повстає в церкві непотизм, що для церкви дуже небажане і шкідливе. Але це від нас не залежить і не в нашій силі впровадити чи удержати непотизм; його легко можна перепинити, йому протиділати і до нього не допустити. Впрочім якщо задля дійсних заслуг батька нераз син чи зять має більше виглядів на парохію від чужого, то ще не конче непотизм, тільки заслуга батька зєднує і уділяє нагороду дітям, якої сам отець не міг приняти. Тут можна говорити про справедливу протекцію, яка всюди має місце, а навіть у Бога через заслуги святих і їх заступництво шукаємо певнійшої помочи.

Кажуть ще, *що родинне життя тяжке, без достаточного удержання, а через це жонате духовенство бідне.*

Це правдиве слово. Але якщо віримо в справедливість Христової науки, що богатим тяжко спастися і що щасливі убогі, то не будемо сумувати з причини нашої бідноти, бо в ній більше відповідаємо евангельському духови. Знаємо, до чого доводило богатство клиру приміром з середніх віках і які наслідки з того виходили для церкви. Нині також богатство клиру для многих погубне, викликає зависть у народу, що часто видить тут своє покривдження, хоч часом неслушно. Наше родинне життя хоронить нас від надмірного привязання до гроша і тому ми майже ніколи не можемо бути егоїстами - матеріялістами, а співчуття, самозабуття, самопосвята і діяльна любов ближнього хочаби для своїх найблизши цеж додатні наші станові чесноти. Віки цілі ми пережили і ніхто з голоду не умер, а проти нужди і недостатку є добре лікарство: працьовитість, ощадність, уміренність і не жити понад стан. Колиб хто руководився в цім случаю словами Ісуса Христа (Лук. 18. 28—30), що „нема нікого, хто оставив дім, або жінку, або братів, або родичів або діти ізза царства божого, а не принявби далеко більше у цей час“ і на цім опирав свою надію і претенсію на вигіднійше життя і уживання всіх земських благ обильнійше, як другі це мають, то принявши тут всю заплату, що осталоби на вічність? Ні, Ісус Христос якраз перестерігав перед богатством і надмірним уживанням земських благ, а за це обіцяв духовні добра і обильні ласки в цім життю і будучім.

Духовні власти тут також можуть предпринимати відповідні средства, щоби духовний стан мав відповідне вивінування і міг провадити відповідне до свого стану життя. Приміром синод замостський постановив (Тит. X) „щоби парохії, котрі не мають достаточного вивінування не обсаджувалися парохами, доки не будуть достаточно вивінувані від тих, до котрих се належить“. Правда, що священичі родини часто терплять недолю і живуть в бідноті, але ніхто цего не заперечить, що священичі родини удержують майже вдруге тільки осіб, що потребують помочи. Забезпечення наших вдів і сиріт тому тільки не є доцільно і певно перепроваджене, що між нами нема організації, якаби могла цю пекучу потребу достаточно заспокоїти. Не від річи буде згадати ще цю обставину, що в Італії приміром безженний клир є матеріяльно далеко гірше ситуований, як ми. Матеріяльне забезпечення у нас зависиме від матеріяльної обставини даної парохії. Де богатша парохія, там лучші вигляди, а жонатий стан стоїть на другім місці і має навіть много даних за собою, які хоронять його перед зубожінням, а підпомагають нас жити відповідно до духовного стану.

Чуємо а також читаємо, що *жонатий священик не є католицький взагалі, а в найлучшім разі неправдиво католицький*. Аргумент готовий. Хто сказав „А“, мусить сказати „Б“, хто приняв віру католицьку, консеквентно мусить при-

няти католицьку дисципліну *). Се є конечна консеквенція унії, де нема ніяких ріжниць, а має бути єдність. Католицька латинська церков не знає жонатих. Ergo витягнім самі заключення. — Католицизм однак і латинство не є те саме. Католицизм є старший від латинства і не може бути йому підпорядкований. До католицизму, як загального знамени правдивої Христової церкви, латинство, як західний обряд, не може мати більше права від нашого східного обряду. І один і другий є внішними ознаками тої самої внутрішної віри, що оживляє і освячує побожні серця визнавців обох обрядів. Від часів апостолів і великих Св. Отців, що переважно ділали на сході, аж по нині східний обряд є також католицький, в нім жило, для нього працювало і в нім освятилося много великих людий і нас, визнавців католицької віри, він підпомагає в освяченню наших душ, а що много визнавців його на сході ще нині не жиє католицьким життям з віри, цему не винен обряд, а тільки схизма, через яку він не є мертвий, а тільки недіяльний. Ми однак не в схизмі, наш обряд знає так безженних як жонатих, він опирається на церковнім праві, витворенім цілими віками, чого якбудь знехтувати не можна. Особливо якщо Рим відноситься до нас з жичливістю, вирозумінням і пошаною, чому ми самі маємо себе осуджувати і видіти у себе тілько зло, а все добро бачимо у других і їх хочемо наслідувати і від них учитися? Чомуж не стараємося усовершити себе і піднестися до тої уровени, духової висоти, щоби стати видними перед другими і могти заімпонувати нашим духовим життям? Ми не маємо розуміння наших духових сил, їх не використовуємо, ними стидаємося і з ними ховаємося. Це ознака малокультурности, от це головна причина, чому своє нехтуємо. Це дуже болюче для того, хто своє любить, і такий ніколи не стане птицею, що своє гніздо каляє. Не кажімо самі на себе, що ми не католики, або неправдиві католики, бо дійдем до абсурду, що є півкатолики, чвертькатолики, або, як це було в Німеччині, Alt-католики, а з тим до єреси.

Жонатий священик не може *правити з чистим серцем Служби Божої* і виходить, що при нечистім серцю далеко йому до святости, отже не може свято жити, свято молитися а також *не може голосити повного Євангелія і має замкнені уста, бо при чистоті і дійственности сам собі противорічивби.* Таке поняття наскрізь хибне, бо тоді св. Тайну супружества уважається моральним злом, що занечищує людське серце. Тоді жонатий стає в колізії при молитві: „Серце чисто созижди во мні Боже“. Не думаймо про святі установи по людськи, а ще й злобно! Признаємо чисте, невинне серце в дівстві, але є ще „castitas coniugalis“, що у супругів також є заслугуюча і з супружими обовязка-

*) Ось саме в тому сук річи! А все инше тільки додатки та висвітлення... *Редакція.*

ми як найбільше згідна і відповідна. Ту нема місця на осквернення тілесне, чи душевне. В св. письмі читаємо у Матея гл. 15 про осквернення, що воно з серця походить. „Все зле з нутра виходить і сквернить чоловіка". А історія св. Петра з Корнилієм чи не учить нас (Діян. гл. 10), щоби ніякого чоловіка не називати нечистим. І тут треба сказати, що Бог освятив, ти не скверни. Жонатий священик посідає також священичу благодать, що освячує його дійства, може всі священодійства свято сповняти. (Дійсний і реальний досвід життя нехай скаже нам, хто більше наражений на небезпеку нечистих мислий і всяких осквернень серця і хто більше повинен над собою чувати. Тож всі чуваймо і молімся, щоби не впасти в спокусу.)

Жонатий може також без противорічча голосити повне євангеліє про совершенну чистоту, хоч сам жиє в супружестві. Кількож разів в щоденнім життю даємо другим ради і поручення, яких самі не виконуємо, а ніхто в тім не бачить противорічча. Тоді і безженний немігби голосити повного евангелія, бо вибирає тільки одну раду, а коли послух усім нам спільний, то про убожество вже не згадуймо. З поміж нас вийшли також такі, що положили в цій справі великі заслуги.

Знова деякі твердять, *що коли Служба Божа не дасться погодити з жонатим станом священика, то св. Тайна сповіди прямо його виключає,* особливо женщина ніколи не отворить свого серця перед жонатим сповідником. Дивно, шо такий закид міг поставити поважний автор, німецький епископ Ehrler, але видко не обзнакомлений з дійсним станом річи. У нас, де находяться сповідники одні і другі, справа так страшно не представляється. Нарід не розбирає, чи безженний, чи жонатий, щоби тільки священик і мав право відпускати гріхи. А що до женщин, то якраз противно. Много є випадків, де невісти нароком сповідаються у жонатих, щоби скорше порозуміли стан їх душі і пізнали їх душевні потреби, які нераз тісно сполучені з супружеським пожиттям. Психольогію женщини скорше може збагнути той, що зблизька щоденно може її обсервувати і з життєвими справами другого пола більше обзнакомлений.

Ще кілька слів належить відповісти на це, *що жонатий священик на селі має численну родину і мусить господарити, а це перепиняє його в сповнюванню душпастирських обовязків в церкві і школі.* Відомо, що жонаті бувають не тільки на селі, але також по містах, хоч жонаті не всі мають численну родину, бо є також бездітні або мають мало дітий.

Господарити також не всі беруться, бо многі поле наймають або дають в спілку, многі, як в горах і по більших містах або в Америці господарства не посідають, а котрі господарять, то мають поміч в жені, яка половину цих обо-

вязків бере на себе. В цім випадку вони в лучшім положенню від безженних, котрі віддаються господарці і не маючи ким заступитися з найблизшої родини, мають більше клопоту з господаркою, як жонаті. Хто вірний в сповнюванню своїх обовязків, тому родина найменше буде перешкодою. Що найбільше в цих випадках ми самі для сповнення своїх подвійних обовязків мусимо подвійно працювати з більшим трудом і накладом праці, однак це нікому не є тягарем, тільки нам самим.

Хотяй тяжко бути отцем духовним для громади і отцем тілесним для родини, однак в своїм вітцівстві ми вірні і церкві і родині і двом панам не служимо, бо є той самий Бог Отець наш в наших Церквах і в наших родинах. Св. Апостол в вірнім і добрім родиннім і домашнім зарядженню видить певну запоруку, що хто в домі уміє добре правити, той буде також в церкві добре правити.

Щоби хтось покладав надію на нас, що ми свої діти будемо дружити з сільськими парохіянами, (розумій: дівками і парубками, бо инших кандидатів до женячки на селі нема) це хиба було можливе у наших прадідів і цей закид що найменше яких 100 літ спізнений. Тепер за пізно і не на місці такі надії живити і навіть наші парохіяни не бажалиби того, щоби священик вертав до хлопського стану. Тут може бути бесіда про наше занедбання цеї справи відносно нашої інтеліґенції, що ми не використали вповні нашого впливу на поширення і утвердження релігійного світогляду серед неї, між котрою є много наших дітий, а деякі стали навіть головними подвижниками соціялізму і радикалізму. Однак протицерковний клич не обняв всеї нашої інтеліґенції. Побіч одиниць, ворожих або індеферентних для віри і церкви, маємо свідомих практикуючих христіян, що ділами засвідчили явно і прилюдно свою віру. Упавших одиниць не можна подавати яко відстрашаючий примір проти нас, бож тут ділали многі чинники, поза нашим домашним вихованням, де ми не могли протиділати. Часто лучалося, що такі в пізнійшім життю опамятувалися і переходили до релігійних переконань. Це були сини священичі. А Лютер, чи не був безженним священиком, а ще й монахом, а Юда, чи не відпав від Христа? Такі аргументи узагальнювати і давати їх в руки чужим людям, се велика кривда, якої так легко не можна направити, а так легко дізнаємо її від тих, що знають обовязок осьмої заповіди: Не свідчи ложно.

Признаємо, *що жонатому священикови тяжко провадити парохію*, але чиж безженному не тяжко? Ми живемо одні побіч других, з латинським клиром маємо вже довгу практику і великий досвід цілих століть, маємо можність контролі і можемо зробити порівнання, хто що варта? Провадити парохію нікому не приходить легко, хто вірно і совісно хоче виповнити свої душпастирські обовязки. Чим

більше сил духовних в парохії, тим лекше подолати всім обовязкам. Треба мати достаточне число добрих священиків, тоді будуть добрі парохії, бо лекше буде ними управляти. Але ми чуємо часто повторювані слова: не в числі, але в якости полягає вся доброта клиру. *Нехай буде мало, але щоби добрі.* Така засада часто заводить і не зовсім згідна з засадами Христа, котрий прийшов для спасення всіх і хоче, щоби не мало було добрих, але щоби всі були добрі. Навіть для одної погибшої вівці, оставив девятьдесять девять і пішов за нею шукати, щоби всі вівці уратовати. Ми тоже повинні старатися, щоби всі були добрі і щоби їх було як найбільше.

Ми жонаті священики творимо в нашій церкві велику більшість і нас зділати всіх добрими священиками, це діло Боже, якого треба всіми силами доконати. Без нас буде взагалі менше священиків і буде менше добрих, з нами буде більше священиків і буде більше добрих, тому заключаємо, що наш українсько католицький клир тоді буде мати найбільше добрих священиків, коли будуть добрі безженні і добрі жонаті, тоді з більшими силами осягнемо більше добро нашої церкви, і для більшого добра нашої церкви повинен бути задержаний первісний стан церкви, коли при одних і других церков мала найбільшу силу і найбільшу святість.

Д-р Гавриїл Костельник.

Сотворення.

(Докінчення.)

17. Сотворити значить: щось з нічого зробити. Але — чи се загалом можливе? Треба при тому розріжнити можливість — зглядно: неможливість — абсолютну та емпіричну. Абсолютна неможливість заходить лише там, де щось мало би повстати без ніякої причини. При творенню нема такого припадку. Тут єст Бог (єство безконечно совершенне), котрий діла є, нема лише субстрату, з якого Бог щось творив би. Отже сотворення не є абсолютно неможливе.

Видається воно тільки емпірично неможливе. Досвід каже нам, що в фізичному світі все, що повстає, повстає не тільки ділянням якоїсь причини, але також з якогось субстрату. Кожде органічне єство розвивається з якогось зародка, кождий зародок повстає з органічного єства. Для витворення статуї, машини і т. д. чоловік необхідно потребує матеріяльного субстрату. Як уже Baco de Verulam запримічує, наше людське творення сягає лише так далеко, що можемо природні річи й сили переставити, зібрати, роз-

лучити, злучити, але не можемо витворити ані одної річи, ані одної сили.

Ось під напором сього досвіду емпірики, для котрих досвід є α та ω, відкидають поняття сотворення яко абсурдне. А що нинішний вік загалом пересяк „духом землі", тому поняття сотворення йому не до вподоби. Та се тільки в наслідок хибної абсолютизації безпосереднього досвіду.

Як ми се вже пояснили, дальший, посередний наш досвід рішучо заявляється за сотворенням. Органічних зародків спершу не було на землі, й не мали вони тут свого коріння, з якого розвинулися би, — звідки отже взялися? З якого субстрату? Нема иншої розвязки, як приймити, що вони повстали „ex nihilo objecti" себто: що вони сотворені. Отже поширений досвід таки доводить нас до таких фактів, де єства в природі повставали „ex nihilo objecti". А зародки органічних єств — можемо сказати: природи органічних єств — се саме та сфера в фізичному світі, котра відзначається найбільшим та найдивнійшим богатством сил. Природи органічних єств, чито „душі", „форми" (Аристотель), „домінанти" (Reinke) далеко перевисшують природу анорганічної матерії. Се щось надматеріяльного, щось зовсім нового, що додане до матерії, а не щось такого, що мало би розвинутися з матерії. Коли отже те, що в фізичному світі вивінуване найбільшими силами, могло повстати „ex nihilo objecti", то як відмовити згоди на те: що також матерія, котрої природа далеко несовершеннійша, могла повстати „ex nihilo objecti"? Коли Творець своїми силами так перевисшає всі наші поняття, що він з нічого сотворив природи органічних єств, то він a fortiori міг сотворити матерію без ніякого субстрату. Не можемо тому дивуватися, що фізичні єства не можуть так творити, як Бог. Між природою Бога а між природою фізичних єств заходить неабияка ріжниця: фізичні єства, яко сотворені, навіть у свойому єствуванню потребують чужої підержки — отже послідовно також у свойому діланню не можуть вони зачинати від зера, але мусять мати якийсь субстрат. А Бог є ens a se, він не потребує чужої підержки у свойому єствуванню, отже також у свойому діланню не потребує він ніякого субстрату, але може зачинати своє діланне від зера — a nihilo objecti.

Приймивши раз сущну ріжницю між природою матерії і природою органічних єств, з невмолимою льогічною конечністю доходимо до заключень: що фізичний світ не є Абсолютом, що природа Абсолюта, як то кажуть, о ціле небо перевисшає природи сотворених єств, що Бог може творити в обявленому значінню слова. Ніде притому нема ніякої недорічности, ніякого абсурду. Щоби виказати якийсь

абсурд, треба би вже вихідну точку — себто: сущну ріжницю між природою матерії і природою орґанічних єств — звести до абсурду. Алеж за сею ріжницею заявляються всі факти як найбільш поширеного досвіду.

Фізичні єства можуть творити тільки в тому значінню, що можуть злучувати та розлучувати, в ріжний спосіб укладати природні сили. Алеж природи орґанічних єств при родженню нових орґанічних єств творять у більше зближеному значінню до того, як творить Бог. В дійсности маємо тут посереднє творення боже. Бог творить через природи орґанічних єств. Квестія мається так: Чи нове орґанічне єство (властиво: нова позиція природи орґанічного єства) є тільки новою мішаниною, новим сполученням вічних природних елементів? або може нова позиція природи орґанічного єства є чимсь таким, що ще ніколи в буттю не виступало? Коли ми вже раз заявилися за тим, що між матерією й природами орґанічних єств заходить сущна ріжниця, то послідовно мусимо згодитися також на те, що нові орґанічні єства (родженням) повстають ex nihilo. А основується се на слідуючих фактах: 1) орґанічне єство се замкнена в собі ціліть; 2) отся ціліть у часі витворюється (родиться) і в часі гине — пропадає яко така; 3) число орґанічних єств у світі не є постійне (так н. пр. спершу не було на землі так богато птиць, як нині); 4) коли родичі родять дитину, то самі притому не гинуть, і не дають дитині нічого зі своєї цілости. Отже єство родичів не перекидується в єство дитини. З того, що клітини розмножуються діленням, годі заключити, що нова клітина не є витворена ex nihilo objecti. Атже тут ділиться тільки матерія, з якої складається матірня клітина, а не також її природа. Бо колиб отся природа ділилася, то матірна клітина мусіла би відпасти від первісної своєї природи. Виходить з того, що орґанічне життя годі вважати за щось такого, що було би відвічне (хочби тільки у фізичному значінню), і тільки зміняло би з часом свої формації (як матерія). Звідки отже береться нове орґанічне єство? Нема иншого виходу, як приймити: що воно повстає ex nihilo дивним, незглубимим діланням природ його родичів. Смерть орґанічних єств, тобто: повернення „in nihilum", є вповні анальоґічним процесом до їх повставання ex nihilo.

Маємо тут отже майже таке саме творення, яким було первісне сотворення фізичних єств. Ріжниці заходять такі тут безпосередно ділаючою причиною є природи орґанічних єств (родичів), там такою причиною був Творець; тут завсіди потрібна матерія, яко свойого роду субстрат (нова природа орґанічного єства не розвивається з матерії!), там не було такого субстрату при твореннію матерії, але при

творенню органічних єств вже був такий субстрат (себто: матерія); тут помимо того, що природа дитини не є тільки новою формацією природи родичів, але чимсь вповні новим, всеж таки якась гомогенна сила переходить з єства родичів в єство дитини, а там від Творця на сотворене єство переходить тільки гетерогенна сила (се небавом пояснимо).

Leibnitz, спіритуаліст (він також матерію вважає за духову субстанцію), приймав, що всі „монади" (так він називає незложені субстанції, з яких складаються всі річи у світі) Бог сотворив нараз у первовіку. Коли нині якесь єство родиться, то тим воно тільки виступає з укриття, в якому ждало на свій виступ від первовіку світа. Leibnitz, яко спіритуаліст, зрозумів, що повстання нових органічних єств не можна звести на нову мішанину, чи то на нове сполучення вічних елементів. Він зрозумів, що такі субстанції можуть бути тільки сотворені — себто: що повстають ex nihilo. Але щоби їх виступ у часі представити більше природним, тому акт божого творення ограничив він на один момент. Ясно одначе, що Бог так само може творити й нині, коли він міг сотворити світ у первовіку. А чи Бог дійсно творить нині, і якого роду се творення, про се рішає розважання подій, які нині заходять у світі.

18. Дві проблєми треба розвязати, коли розважаємо сотворення загалом: 1) Чи загалом може щось бути сотворене ex nihilo objecti? 2) Чи Бог може так ділати, щоби Його діло опинилось поза Його природою, а щоби Він притому нічого не стратив зі своєї природи?

Першу проблєму ми вже розвязали. Слід тепер займитися другою.

Коли кажемо, що фізичний світ сотворений, то се значить: що фізичний світ є зовсім иншою природою, як природа божа; що він не належить до божої природи; а всеж таки все, що сотворений світ має, має він від Бога. Чи в тому не криється суперечність? Була би тут суперечність, якщоб ми твердили, що сотворений світ під тим самим оглядом належить і не належить до божої природи. Алеж ми так твердимо: сотворений світ належить до божої природи тільки під оглядом своєї причини; а під оглядом роду своєї природи він не належить до божої природи. Отже льогічної суперечности нема. Всеж таки процес божого творення на віки останеться для нас незглибимим, і буде для нас свідком безмірного, незглибимого богатства божої природи. Годі нам отже й заходитися, щоби сю сторону божого творення зясувати директно. Вистарчить, коли у світі знайдемо щось анальогічного, і заключення наше піде в тому напрямі:

коли щось такого в фізичному світі можливе, то воно — ще в більшому стилі — можливе також у Бога.

Машина, яко така, себто: той плян, той уклад, який становить суть машини, є ділом людського розуму. Незглибимим способом людський розум **викинув** із себе свій твір; сей твір здійснився зовні розуму, і все, що він має, **має він від розуму, а всеж таки не є він розумом, ані навіть однородною природою з розумом.** Розум притому нічого не стратив зі своєї природи, а помимо того він дав машині все те, що становить її суть. Заходить тут якась трансцедентність, котру годі поглибити, а однак вона є. Трансцедентне ділання загалом питоме нашому розумови. Так: розум пізнає річи, алеж його єство не перекидується в ті річи; розум трансцедентно перекидується в будучність (коли пізнає будучність) та в минувшість і т. д. А коли щось такого діється в фізичному світі, то як не згодитися на се, що анальогічна трансцендентність може заходити також між Творцем та Його твором? Заперечують се лише ті, що свідомо чи несвідомо сталися невільниками механічного світогляду, алеж такий світогляд се „посуха" для душі, чи навіть „сухоти" для душі. Він згори відкидає все незвичайне, все дивне, і Абсолютови приписує таку саму мізерну природу, яку знаходимо в механічному діланню фізичних річий.

Та се засліплення й ніщо більше. Якщо не хочемо бути засліпленими, то мусимо признати, що природа Абсолюта так богата, так дивна, так перевисшає все сотворене, що нам, як ап. Павло висловлюється, „ані через думку не перейшло", що діється в життю божому.

Бог сотворив світ, се значить: що Бог „викинув" світ зі себе, але нічого не уймив своїй природі — як людський розум „викидає" зі себе свої пляни, що стаються суттю людських творів, і як людська свобідна воля зачинає своє ділання сама від себе. Правда, те, що людський розум „викидає" зі себе, се тільки уклад — а не самостійне єство; а Бог „викидає" зі себе самостійні єства. Алеж Бог є ens a se, Бог безконечний, і в тому треба шукати причини, що Бог може творити не тільки порядки в матерії, але також самостійні єства (субстанції). Се отже софістична метода, коли новочасні атеїсти, хотячи збити думку про сотворення, заєдно тільки крутяться довкола засади Елеатів „з нічого ніщо не повстає". Елеати при тому „нічому" не мали на думці творчої сили Бога (їх Бог нічого не творить!), а новочасні атеїсти повинні знати, **що властиве поняття творення включує в собі творчу силу безконечного Бога.** Колиж вони сю творчу силу Бога замовчують, або a priori відкидають, то якраз при тому кермуються софістичною методою.

19. Ми вже підносили, що поняття про світ до нині вже так пересіялися, що осталася для нас тільки одна альтернатива: або сей світ є Абсолютом, або він є сотворений. Ми виказали, що сей світ рішучо не дається поняти яко Абсолют. Усі факти з найширшого нашого досвіду вказують на се, що сей світ мусить мати свою зовнішну причину, від якої він у цілости залежний.

До піднесеного можемо ще отсе додати: фізичний світ розбитий на части, в ньому є зміни, повставання та пропадання, а в природі Абсолюта щось такого немислиме.

Матерія розкинена по вселенній, її елементарні части (молекули, атоми чи електрони — се не зміняє стану річи) виступають яко одиниці, у фізичному світі виступають самостійні, автономні єства (органічні єства) — а такий розділ у природі Абсолюта немислимий. Абсолют мусить бути одним індивідом і одною природою, а фізичний світ не є одним індивідом, ані одною природою.

Абсолют вічний; се значить, що кожда його „часть" є вічною: отже в ньому не може повстати ніщо нового, не може він підлягати ніякому розвоєви, ніщо в ньому не може пропасти. Колиб ми хотіли фізичний світ уважати за Абсолют, то ми необхідно мусіли би всяку зміну, повставання та пропадання вважати тільки за щось вповні ілюзоричного (як Елеати).

Така думка була би противна цілому нашому життю — для якої отже рації ми придержувались би її? і яку вартість вона мала би?

Ось до якої яловости доходить послідовний атеїзм. Але атеїсти ніколи не є послідовні. Зі всіх фільософічних системів вони вибирають, що їм до вподоби. І не годяться між собою в нічому иншому, крім у тому ляпідарному твердженю, що „Бога нема". Тому не диво, що атеїсти ніколи не є на „своїому місці"; вони заєдно тільки шукають та шукають.. А се тому, бо світ на кождому кроці свідчить їм, що їх чільна думка нічого не вияснює, що вона наражена на самі суперечности.

Почаївський монастир на Волині.

(Історичний нарис.)

I.

Прастарий і прадавний, славний монастир на святій Горі Почаївській! — Той самий, що стоїть у 8-ми верствах від бувшого австрійського кордону, якраз проти латинського монастиря в Підкаменю, яко споконвічна церковна твердиня українського народу. Найбільшими святощами Почаїв-

ського монастиря є — скеля зі „стопкою“ Матери Божої, її чудодійний образ і мощі преподобного Йова, що був колись тутешнім ігуменом. Вередливій українській історії забажалося зробити так, щоби цей монастир, який протягом довгих віків був справжньою цитаделею духа і віри нашого народу, опинився в руках чорносотенних московських патлачів і став місцем притулку всього ворожого нам. Глухим гомоном відкликається слава ясної минувшиці цього монастиря, яка лунала колись по всій Соборній Україні, але мельодійні мотиви „Богогласника“ вже давно стали фальшивими тонами московського „Псалмопєнія“...

Останніми роками, перед війною, Почаїв „уславився“, як найкраще своїми погромними „Лісткамі“ та „ізвєстіямі“, а тепер „уславлюється“ безграмотними черцями та низькопоклонними прислужниками польського панства із „стражі кресовей“, завдяки чому українська святиня стала пусткою в той час, як на вколо неї буйним цвітом цвіте дике невірство, або забобонне сектярство.

Важко щось говорити про сучасний Почаїв, але говорити треба бодай уже тільки через те, що його минувшина знайшла в українській народній творчости саме почесне місце. Десятки пісень, сотні лєгенд і тисячі переказів беруть свій початок від того джерела, що бє „живучою водою“ з чудодійної „стопки“ на сірій скелі Почаївської твердині, але ми все ще байдужі до неї. Дарма навіть і те, що про неї вже давним давно ведуться запеклі змагання між Москалями та Поляками, на мові яких написано й надруковано чимало всяких „історичних дослідів“, тенденційність яких очевидна.

Цьому по части сприяла та обставина, що ще й досі не було достотно зясовано точного часу і умовин повстання цього монастиря, який у польських авторів був лише „католицьким“, а в московських — „ісконі русскім і православним“. Тому власне, навіть випадково знайдений якийсь історичний документ, — жорстоко розбиває всі ці твердження і дає цілком инше освітлення всієї справи. Про те, що Почаївський монастир із перших днів свого повстання був тільки православним, тепер уже, здається, ніхто й несумнівається, але, однак, деякі польські кола, покликаючися на те, що сучасну велику монастирську церкву збудував ґраф Микола Потоцький, — завзято доказують „права польскости“, чим очевидно підготовляється ґрунт для „ревіндикації“, як-то було вже із православним собором у Луцьку й старовинним монастирем у Загорові.

Треба знати, що коли ґраф Микола Потоцький (славний в народніх казках — „Староста Каньовський“) заходився будувати велику монастирську церкву й инші монастирські забудування у 1771 році й закінчив їх у 1785 році, то він уже тоді був греко-католиком східнього обряду,

а крім того, — будував те все на місці стародавнього православного монастиря, який до того часу істнував уже цілих 550 літ, від 1220 року і, нарешті, коли навіть від 1713 року по 1831 рік він перебував у посіданню греко-католицького чина Василіянів, так це ще ні в якому разі не є доказом його „польськости".

II.

Про повстання Почаївського монастиря є богато всяких переказів, що говорять про його православне походження, однак, найпевніщими доказами можуть бути уміщені у „Волынскомъ Историко-Археологическомъ Сборникѣ" за 1896 рік два цікаві документи. Перший із них п. н. „Дипльомат" Центера, дідича із м. Макова у Галичині, писаний старою українсько-славянською мовою, свідчить про те, що основу монастиря поклав „православної віри чоловік із Тернополя, пан Іван Туркул", який узяв на те благословенство від православного грека з Атонської гори, черця Методія, який згодом став першим ігуменом цього монастиря Другий документ — писаний польською мовою „Хроніка" — походить із 1732 року з під пера Василіянина Провінціяла і стверджує якраз те, про що говориться в „Дипльоматі".

Отже, коли до цього додати ще „дарові грамоти" православної родини панства Домашевських та пані Ганни Гойської, то стане цілком ясно, що Почаївський монастир безперечно є лише українським і всяке насильство над ним було б насильством над самою історією.

Говорячи про повстання монастиря, варто також згадати і про повстання самої назви „П о ч а ї в" яку дехто виводить від назви р. Почайки у Київі. Назва „Почаїв" повстала від сполучення двох слів „Поча", і „Діва", шо означало: „Почала Діва являти чудеса свої". — Первісна назва була „Поча-Дів", яка з часом перейшла в однословну назву „Почаїв" і такою зосталася до цього часу. Тоді-ж, коли заснувався монастир, ніякого села чи хутора тут не було. Найближчий хутір, Кімнатка, знаходився у віддалі 12 верстов. Але, ліпше всього, наведемо текст самого „Дипломату". Подаємо його в точному відпису, замінивши лише правопис, щоби то було більш зрозумілим для сучасного читача. —

„В імя Отця і Сина і Святого Духа.
Тройця єдиносушная і нерозділимая!"

„Се аз владиці моєму Господу Богу і Спасу нашому Іс. Хр. троїченский поклонник Михаїл Центер воєвода Божою милостю господар землі владеной на горі чуда пресвятої Діви Марії П о ч а - Д і в а і супруга Олена Михаїла Центер юж господарство ми нашим благим хотіннєм і благословіннєм святителем нашим Методієм дали і потвердили єсьмо монастиру на горі чуда Прес. Діви і земля прилеглая чудесній горі дісяте волок з лісом і хотар комнатка дісяте до-

мов з млини на ріці і з чотире пасіки з пчоли і з весь приход і да поставлять от се дана перед молебніци нами калугери*) от монастир-скит на горі чудесній Пр: Дів: Мар: своїх мніхов на тот метох I) і на тоті послушниці і в пасіки і да послушаєть от них всі святая монастир на горі чудесній Почa-Діва і отта господарства да будет сіја метом з послушниці і з пасічников мирно а за день і за злотих а речей кому II) і за очті III) за комян IV) за безман V) і за талєри і за вози, за войско і за десятину, за пчоли і за городину VI) за вівці і за свині, і за дань за солі, і за дань за млини, за коні і за опал VII) за подводи, і за старости. і да неїма влазити нікакоа потреби на тоя послушниці і мніх слуги господареви і чловнищи VIII) і чубніри IX) да неїмаєте влазити токмо єгда обращуться в тоті послушниці ілі їх чоловіки злотворци, на той час да імаєте молебници наші калугери дати їх в руки судових, а от инших анґеріях X) да будут в покої почто всі люди чужди от лядської землі, і того ради да не імает нікакая потребу з послущниці ні XI) да неізволят от них, і за всіх анґерах да будут в покої токмо да імаєте ни роботати. Святий монастир чуда Пресвятої Дів: Мар: і от господарства ми нічто да не їмают они роботати. І тако даєм і от господарства то даніє з послушниці і з весь приход метох ненарушенно ніколи же на віки віков і юж і мают они одріканіє от инших господарей. А молебници наші калугери тих святих монастир от да напишут в божественні жертвенниці і в великом поминенію творят нам память от год до год іако єсть обичай хрестиянский доки лежать тих святиї монастир лежат будут".

„Даніє і подтведрженіє з всім приходом і метох непорушенно ніколи же на віки вічния і ік нікто да се неумішаєт пред сим істинним листу нашому господарствами инак да не будет".

„Сам господин велія Михаїл Центер по глаголу Іоана Туркула. Супруга Центера Олена.

Оу гроді Макові **УАСГІ** год AI фебруара".

„Совершая тоє року A I Й, 1 октобра. Монастир Почаєв".

Із цього видно, що причиною „наданія" вище наведеного „Дипломату" Михайлом Центером були старання першого фундатора Почаївського монастиря — Івана Туркула, заходами якого не тільки що вибудувано першу церкву і впораджено всю монастирську садибу, але й „на віки вічная" забезпечено його правне істнування. Очевидно це дало привід поставити його поруч першого ігумена цього монастиря, черця Методія, що бачимо на старих образах „Явлення Божої Матері на Горі Почаївській" де перед нею стоїть поруч черця Методія і Іван „Босий", який згадується в пісні про це „Явлення" яко пастух, шо пас „овці на горі і увидів Матір Божу на скалі"...

*) Монахи.

Безперечно, що таким чоловіком, який бачив явлення Божої Матери на скалі в огненному стовпі можна сміливо сказати, був не Іван Босий, а Іван Божий, себ-то чоловік боголюбивий та богобоязливий. Таких людей наш народ звичайно, називає „Божими“ і таким власне чоловіком у народному уявленню міг бути ніхто инший, як Іван Туркул, який дійсно був боголюбивим та богобоязливим, що й означало „Божий“. При записуваннях народніх переказів про чудесне явлення Божої Матери на Горі Почаївській, — слово „Божий“ легко могло змінитися в — „Босий“.

Поза тим могло бути ще й так, що всякі побожні люде й великі преподобники в уявленню нашого народа мали бути босими — як зимою, так і літом, бо в цьому власне мала виявлятися їх вищість над самою природою.

Отже, цілком можливо, що такого чоловіка, як Івана Туркула, легко могли назвати „Босим“, як співається і в пісні. А що імя Туркула було дійсно Іван, це видно хоч би й з наведеного вище „Дипломату“, якого видав Михаїл Центер для почаївського монастиря в 1220 році, де ясно зазначено, що видано його за „благословінням святителя Методія“ і „по глаголу Івана Туркула“.

Таким чином Божу Матір, що стояла на скалі в огненному стовпі, безперечно бачив Іван Божий — Туркул; — чернець перед Божою Матірю, який молиться, є ніхто инший, як Методій — грек, якого „сама Мати Божа“ обрала установником Почаївського монастиря Явлення Божої Матери Івану Туркулу відбулося на горі у 1198 році 17 квітня, а засвідчене перед народом, там-же на горі, черцем Методієм 1209 року 15 серпня.

Крім явлення Божої Матери на горі, яке бачив Туркул і про яке свідчив Методій — було без сумніву і друге, подібне-же явлення Божої Матери, бо-ж відомо, що в час одного такого явлення на скалі Гори Почаївської, зістався слід її правої „Стопи“, який з того часу служить водозбіром для води, яка має в собі цілющі якости.

Про це чудо ще й досі вся Волинь співає:

„Пасли пастирі овці на горі,
Увиділи Матір Божу на скалі.
На тій скалі стопку знати,
Де стояла Божа Мати. —
Там воду беруть,
Всім вірним дають“...

Хоча могла бути випадковість, що підчас другого явлення Божої Матери, яке було вже після смерти Методія і Туркула, приблизно біля 1261 року, з якого походить і слід „стопи“, був свідком який будь пастух, що називався Іваном.

Переказ цей досить суперечливий і обидві варіяції мають свою рацію. Ясно одно, шо будівничими монастиря

були Іван Туркул із міста Тернополя, чернець Методій із Атонської гори та тих дванадцять робітників, яких привів Туркул для будування монастиря і які зосталися в ньому черцями.

Згадки про те, що начеб-то монастир заснували черці із Київської Печерської Лаври біля 1240 року, які ніби-то втікли із Києва перед татарською навалою — нічим не стверджуються. Що черці Київського Печерського монастиря могли втікти перед татарською навалою до Почаїва, нема нічого особливого, бо вже це одно доказує, що вони йшли до нього, як до відомого вже в той час місця. —

Першопочаткову основу й дальшу будову Почаївського монастиря поклали не чужинці, а наші-ж таки волиняки та галичане.

III.

З часу заснування Почаївського монастиря 1220 року і до XVI століття, власне до 1558 року, монастир жив і розвивався сам собою, користаючи з тих маєтностей, що надав монастиреви Михаїл Центер через Івана Туркула та доброхітними пожертвами добрих людей.

Коли-ж Волинь підпала під польську зверхність, то як життя цілої країни, так і зокрема монастиря, змінилося на гірше. Монастир сам собою не міг уже розвиватися. Для нього стало необхідним мати за собою когось сильного і багатого, що користав із права і мав змогу збройною рукою захищати те право.

Монастир, мимо своєї волі, мусів шукати собі патронів, фундаторів та ктиторів серед околишних магнатів, які мали тоді в своїх руках силу і право.

Отже, першою такою фундаторкою і захистницею Почаївського монастиря стала від 1597 року богата волинська дідичка Ганна Гойська.

Сталося це так. В 1559 року грецький митрополит Неофит підчас своєї подорожі з Царгороду по Україні, проїжаючи через Волинь, зупинився на відпочинок у містечку Урлі, що недалеко Почаїва, в домі дідички Ганни Гойської. Перебувши в неї якийсь час і відїзжаючи, як подяку за гостинність, яку мав у Гойської, поблагословив її образом Божої Матери, якого привіз із собою з Царгороду.

Цей образ довший час перебував разом із иншими образами в кімнаті Гойської. Згодом хатня челядь стала помічати, що образ дуже часто сяє незвичайним світлом. Декілька разів говорили про це Гойській, але вона не звертала на це великої уваги. Однак, скоро стався випадок, який змусив її переконатися в незвичайности того образа.

Якось вона сказала свому рідному братови Пилипови Козинському, який був сліпий від народження, щоби він по-

молився перед тим образом і, от, коли той із пломінною вірою став молитися, став зрячим і враз побачив світ.

Побачивши таке надзвичайне чудо на свому рідному братові, — Гойська вважала вже невідповідним тримати у себе цей образ і вирішила передати його до Почаївського монастиря. Для цього у 1597 році запросила вона єпископа, черців і священиків і вони із процесією та при великому здвизі народа перенесли його на Гору Почаївську і поставили в Успенській церкві. —

Разом із передачею до монастиря чудодійного образа, Ганна Гойська забезпечила монастир маєтностями і в тому-ж таки 1597 році, наділила його землею, лісом і селянами, а поза цим дала засоби на впорядкування при монастирі друкарні, в якій-би друкувалося слово Боже.

IV.

Після смерти Ганни Гойської, її маєтности перейшли, як спадщина, до її нащадків — лютеран Фірлеїв, які в той час жили у містечку Козині.

Ці, нові володарі, Фірлеї з метою вигнати черців із Гори почаївської, щоби потім заволодіти тими маєтностями, які були подаровані Ганною Гойською для монастиря, — почали робити ріжні збитки. Нищили межі монастирських маєтностей, ловили і били черців, не дозволяли їм навіть воду брати на своїх землях, а людей, що йшли до монастиря на прощу, переймали й не пускали.

Один із цих володарів, Андрій Фірлей, пішов ще далі. Якось, озброївши богато своєї двірської челяді, він 16 червня 1623 року напав на монастир і пограбував усі монастирські скарби: ризницю, утвар і, навіть самий чудодійний образ зі срібними підвісками, які зображували собою ті чуда, що сталися при цьому образі. В додаток до цього богохульства жінка Фірлея з його намови одяглася в церковні ризи, взяла до рук чашу і так вийшла до гостей, що в той час балювали у Фірлея. Появившися так, ганьбила не тільки православну віру, а й навіть чудодійний образ, але в той самий момент була скарана справжньою чорною неміччу, яка тяжко мучила її аж до того часу, заки Фірлей не дав обітниці повернути чудодійний образ на його попереднє місце.

Однак, не дивлячися на це, образ Божої Матери перебував у Козинському замку біля 20 років і тільки аж у 1644 році Фірлеї знову звернули його на Гору Почаївську. —

Грабували монастир не тільки одні дідичі Фірлеї, а й инші пани, так графи Лєдоховські, які розташували в монастирі свою хоругов і дозволяли жовнірам нищити його та зрабувати, як тільки їм самим хотілося.

V.

Другими фундаторами й оборонцями Почаївського монастиря, після Гойської, були знову таки православні волин-

ські дідичі: Федір і Ева Домашевські, які за порадою почаївського ігумена Йова вибудували у 1649 році над „стопою“ Божої матери велику мурована церкву Святої Трійці і таким чином велика святиня, яка протягом довгих віків була під відкритим небом, завдяки Домашевським стала „святая святих“ нового храму.

VI.

У 1675 році сталося чудесне врятування Почаївського монастиря від татарської облоги. Про це зберігся такий переказ:

1675 року, з наказу турецького султана Магомета IV-го були послані на Польщу під проводом хана Нуредина величезні ватаги татар та турків. Ідучи на Збараж через Вишневець, татари підійшли до Почаївського монастиря і з усіх боків обложили його. Ця облога тривала три доби, від 20-го по 23-тє липня, загрожуючи монастиреві остаточним знищенням. Татари попалили вже всі околишні й монастирські забудування і вбили з монастирської братії одного священика і одного діякона, а врешті в ночі з 22 на 23 липня постановили налягти на монастир цілими своїми силами, бажаючи його взяти приступом.

В довершення до всього, ще одна біда спіткала монастир: в ньому майже всі забудування були деревляні, а сам він був обгорожений звичайним високим деревляним частоколом.

В такому надзвичайно непевному положенню черці з ігуменом монастиря Йосипом Добромирським на чолі, а також і всі люди з околиць Почаїва, що заховалися в монастирі, — вже ні звідки не ждали ніякого рятунку і так звернулися з горячою молитвою до Пресвятої Діви Марії, а також до преподобного Йова.

23-го липня, як тільки на світ поблагословилося, підчас правлення служби Божої перед образом Божої Матери, коли заспівали „Воизбраній воєводі...“ сталося чудо. Як каже переказ: „небеса розтворилися і над монастирською Свято-Троїцькою церквою зявилася у воздусі сама Мати Божа в надзвичайному сяйві і розістлала білосяючий омофор для захисту народу християнського. Поблизу Божої Матери, праворуч, стояв у повітрі преподобний Йов Почаївський і молився“.

Спочатку татари прийняли це явище за якусь незвичайну мару і стали сипати в нього стрілами із луків, але стріли, до надзвичайного страху ворогів стали вертатися назад і разити тих, що їх пускали.

Від надзвичайного переляку вороги розгубилися й почали один одного вбивати й на всі боки розбігатися. Тоді всі ті люде, що були за монастирською огорожею, кинулися на татар і богато іх знищили, а ще більше захопили

в полон, при чому деякі з них були так вражені тим дивним явищем, що прийняли християнську віру і назавжди залишилися при монастирі.

VII.

Від 1713 р. по 1831 рік почаївським монастирем володіли уніяти-Василіяне. У 1831 році московським царем Миколою I-им частину уніятських черців Почаївського монастиря було обвинувачено в участи в польському повстанню і віддано під суд, а решту було розігнано по инших уніятських монастирях. Почаївський монастир роспорядженням того-ж Миколи I-го перейшов до рук московського православного духовенства.

За час свого володіння Почаївським монастирем уніяти, помимо широкої просвітно-видавничої праці за допомогою ґрафа Миколи Потоцького, вибудували величавий, нині істнуючий Успенський собор зі всіми иншими монастирськими забудуваннями, а крім того виклопотали у папи грамоту, по якій всі католики визнали Почаївський образ чудодійним і коронували цей образ.

Сталося це при таких обставинах.

Ґраф Микола Потоцький, син Белзького воєводи — Степана Потоцького, з дитинства був вихований у вірі латинській, але згадка про те, що предки Потоцьких були східного грецького обряду, а також ще й те, що йому самому, яко старості канівському, прийшлося близче пізнати український народ і його звичаї, що очевидно змусило його зріктися латинства й перейти до унії, що хоч трохи наближувала його до віри своїх предків. За молодих літ і в часи свого „старостування“ на Канівщині, Микола Потоцький провадив своє життя надзвичайно розгульно, про що істнує навіть ціла анекдотична література.

І, от, цей маґнат, віддаючися самим дивовижним забавам, разом із тим був наскрізь перейнятий духом демократизму, що знову таки не перешкоджало йому творити свавільні суди над селянами й збиткуватися над жидами, часто забиваючи їх на смерть.

Одного разу, їдучи повозом польською дорогою, на виду Почаївського монастиря, ні з цього, ні з того, коні шарпнулися й понесли, а Потоцький і його фірман випали на землю. Розлютований такою неуважністю фірмана, Потоцький вихопив із-за пояса пістолю і зі словами — „Умри, злодію!“ — направив її на фірмана. Фірман бачучи неминучу смерть, з першим рухом руки Потоцького, звернувся до Матери Божої з благанням: — „Мати Божа, сяюча чудами в образі почаївському, спаси мене!“ Пістоля не вистрілила. Тричі наводив Потоцький на фірмана пістолю, тричі звертався фірман зі своїм благанням до Божої Матери, тричі

смертельна зброя в руках Потоцького робилася безвладною, хоч зброя в Потоцького все була добра.

Вражений таким явним заступництвом Божої Матери, Потоцький, після втихомирення людьми коней, зразу-ж простив фірмана й наказав йому везти себе до Почаївського монастиря, де приніс перед чудодійним образом Божої Матери своє каяття. — Сталося це в 1759 р.

З того часу Потоцький зовсім змінив своє життя. Став жити дуже просто, часто відвідував Почаївський монастир, а потім цілком осівся в ньому і не опускав його аж до смерти.

Ця зміна з Миколою Потоцьким і його стале життя у монастирі, було для останнього дуже цінним придбанням, бо Потоцький зразу-ж заходився будувати велику церкву і братські будинки, що й зробив як найкраще.

В 1771 року по 1785 рік було вибудувано теперішній собор Успіння з підтримуючими його з полудневої і західної сторони укріпленнями, а з трьох сторін окружаючим його величезним братським будинком.

Всі ці забудування Микола Потоцький перевів майже своїми коштами і стараннями. Звичайно, тут не треба забувати того, що крім цього було ще богато дарової праці селян із околишних сіл.

Ці будови під усяким поглядом можуть назватися зразковими, особливо, якщо взяти під увагу які-то природні трудноші треба було переборювати, бо ґрунт тут дуже нерівний, гористий та хибкий. Однак, усе те було переможене і плян будови виконаний.

В цих нових забудуваннях головна церква, яка стала на місце давньої церкви Трійці і яка обіймає собою „стопку" Божої Матери, названа Успенською. Замість восьми попередніх церков: 1) Успіння, 2) Трійці, 3) Св. Чудотворця Миколая, 4) Побіди Божої Матери над татарами, 5) Св. Великомученика Федора Тирона, 6) Благовіщення Діви Марії, 7) Воскресення Христового і 8) Преображення — стало лише три церкви: Успенська, Печерська і Різдва Пресвятої Богородиці, — яка збудована вже поза монастирською огорожою.

VIII.

Коронування чудодійного образа Божої Матери Почаївської відбулося ще до часу скінчення будови Успенського собора. Микола Потоцький, як тільки розпочав будування церкви, став клопотатися про прославлення і прикрашення чудодійного образа. Він постановив собі вжити всіх засобів, щоби ця святиня була вславлена і признана всією католицькою церквою. Для цього істнував у латинян т. званий звичай коронації того образа, якого визнали чудодійним, для чого відбувалося урочисте прикрашення окремими зо-

лотими коронами. Корони ті звичайно освячував сам папа і посилав їх із Риму на місце своїм спеціяльним послом. Але ранійш, ніж послати такі корони, папа призначав відповідний розслід справи. Кілька призначених папою епископів чи священиків, розпитувалися на місци в очевидців і під присягою записували їх свідчення про чуда того образа, якого мали коронувати і проте все доводили до відома папи. Лише після цього папа давав свій дозвіл на коронування і доручав зробити це одному з епископів. 1772 року до Почаїва приїхав уніятський єпископ Сильвестер Рудницький зі спеціяльним завданням — вивчити й дослідити всі чуда, які відбулися при чудодійному Почаївському образі Божої Матери і про все повідомити Рим. Папа Климент XIV-й, отримавши донесення еп. Сильвестра Рудницького, негайно дав дозвіл на коронування і доручив його перевести тому-ж таки еп. Сильвестрови Рудницькому. Стараннями Потоцького в Римі були зроблені зі щирого золота дві, відповідні до розміру образа, корони. Ці корони були привезені до Почаїва офіціяльним папським послом. Коронація відбулася 8-го вересня 1773 року, про що заздалегідь огосили через епископів по всій Україні Литві та Польщі. Для того, щоби притягти на це свято більші маси народу, папа дав для всіх, що прийдуть на той день до Почаїва, відпуст.

Коронування образа відбулося на широкім полю, на схід від монастиря, де була збудована пишно прикрашена каплиця. Дорога до тієї каплиці від монастиря була по обидва боки обсажена деревами — як памятка коронування образа Божої Матери, зосталася до наших днів — церква Різдва Богородиці, яка збудована на місци коронаційної каплиці, і стара липова алея, яка від монастиря і аж до місця коронування висажена черцями-василіянами. На свято зійшлося до 100.000 народу, до 1000 католицького духовенства і велика сила шляхти. Чудодійний образ ще звечора був перенесений до каплиці і там цілу ніч правилося богослуження. На другий день рано принесли корони, прочитали посланія папи і епископ Сильвестер Рудницький на виду всіх присутних людей, при громовій гарматній стрілянині, звуках сурм і тарабанного перебою возложив на чудодійний образ корони: одну на голову Божої Матери, а другу на голову немовляти Христа. Після коронування, при гарматнім гуркоті і звуках музики образ знову перенесли до монастиря, але так, як церква ще не була закінчена, то його поставили в трапезній церкві. Урочистости продовжувалися 8 днів.

1791 року, тоб-то через 18 років від коронації, чудодійний образ перенесено з трапезної церкви в нововибудовану церкву Успенія, де головно перебуває він і тепер.

Як за життя Миколи Потоцького, так і після його

смерти в Почаївському монастирі кипіла культурно-просвітня праця, яка була єдиним змістом василіянських черців. Їх стараннями виходили з монастирської друкарні не тільки одні духовні книги суто церковного характеру, але й такі, як збірник „Народовіщаніе“ та „Богогласник“, які сприяли ріжнородному культурному розвиткови волинського та галицького народа.

IX.

...Часи змінилися... Постання 1831. року було причиною до того, щоби зруйнувати це все й прищепити тут нові паросты. З часу поневолення московським духовенством Київської Печерської Лаври Почаїв був єдиною духовою твердинею українського народа, а так, як ця твердиня в цей час не була православною, то доля її була рішена. Цар Микола І. посадив тут православних і „истинно русских“, які передовсім взялися за позолочування. Так визолотили на великій Успенській церкві бані й хрести, а нижні частини тієїж церкви й дахи всіх монастирських забудовань покрили листовим залізом і вифарбували зеленою фарбою. Широка галєрія при Успенській церкві була вимощена асфальтом, у церкві поставлено новий іконостас, якого подарував цар Олександер II. у 1859 році, коли відвідував Почаїв. Стіни собору і всіх инших церков були наново розмальовані так, що тільки дещо збереглося від давнього і те „дещо“ є єдиною, цінною памяткою минулого. Так на колюмнах Успенської церкви є образи чудес Божої Матери, на яких бачимо чудові народні волинські й галицькі строї, а в Печерній церкві зосталися чудової роботи статуї святих Василія Великого та Івана Золотоустого. Тодіж православними черцями були зроблені нові іконостаси, збудовано „сінь“ над „стопкою“, „сінь“ і року над мощами Йова й ківот для чудодійного образа. У 1862 році відбудовано нову Троїцьку церкву, в якій нині, як у теплій, перебуває від Покрови до Великодня чудодійний образ. Вибудувано також помешкання для друкарні, малярні образів, шпиталю, дво-клясової школи, монастирської гостинниці, склепів і т. и. Від 1861 по 1871, на місці старої дзвініці, вибудовано велику, зверх 60-ти метрів височини нову дзвініцю і відлито великий почаївський дзвін, який важить 98 пудів і 30 фунтів. Побудовано скит із церквою і помешканнями для черців, а навколо монастиря й монастирських садів з полудневої і північної сторони зроблено мурована огорожу і побудовано зі східної сторони святу (вхідну) браму, а другу (вїздну) з північної сторони.

Нині в Почаївськім монастирі, крім Успенської та Печерської (йовлевської) церков, є такі церкви: 1) при архиєрейських покоях — Петра, митрополита московського, 2) Підпечерська — Антонія і Теодосія, 3) Трапезна — св. Варвари і княгині Ольги, 4) Тепла-Троїцька, 5) Шпитальна — Божої

Матери всіх скорботних радість, 6) зовні монастиря — Різдва Богородиці, 7) Скитські — Свято-Духівська, Серафимівська і Всіх Святих — тепла.

Тепер мимоволі виникає питання, щож доброго зроблено московським православним духовенством за час свого панування в твердині духа українського народу для його духово-культурного розвитку?...

У відповідь на це питання можна булоб сказати дуже богато сумного та гіркого. Однак не будемо про це довго розводитися, бо, здається, нема такого Українця, якийби не знав діяльности почаївських „отцов", яка все йшла до того, щоби затримати культурно-національний рух серед селянства і так тримати його в своїх руках, яко вірних рабів „царя батюшки". З метою перешкодити розвиткови сільської кооперації, тут існував до війни т. зв. „Союзний банк", який оббирав порожні й без того селянські кишені. Далі тут був „Союзъ Русского Народа" для скріплення західних кордонів царської тюрми народів і для русифікації місцевої української людности. Та зрадили московських черців московські заходи й завели їх простісенько до рук зненавиджених ними „ляхов мятєжніков", — як то називали вони Поляків...

Однак, рабський дух і тут знайшов відповідне собі місце. Потайна надія на „єдиную и недѣлимую" заки-що старанно маскується низькопоклонною „льояльністю" до польської влади й безоглядною зневагою свого народу, потом і кровю якого годують не тільки себе, але й ту наволоч, що прибилася до них від усяких Денікиних, Бредових та Пермикиних підчас їх погрому революційною армією українського народу. Поляки чудово розуміють сучасне становище „атцов" почаївських і не пропустять тієї нагоди, коли можна буде скористати для себе. Але ми, Українці, не можемо бути до цього байдужі і мусимо вжити всіх заходів, аби ця святиня була очищена від московського намулу і стала власністю українського народу, як то було з перед віків.

1924 року.

Написали: *П. Павлюк і К. Лавріновичі.*

Всіх наших Вп. Передплатників просимо о можливо скоре вирівнання залеглостий за наш часопис та о висилку дальшої передплати.

Адміністрація.

о. Стефан Ковалів.

Наука св. Томи з Аквіну.

I.

Св. Тома з Аквіну прийшов на світ у місцевости Рокка Секка, недалеко Аквіну, в Неаполітанськім 1225 р. Мимо спротиву родини вступив до чина Домініканів. Науки теольогічні студіював у Кольонії, відтак на університеті в Парижі, де пізнійше з великим розголосом навчав. Завізваний папою Урбаном IV. до Італії, викладав богословіє в Римі та в инших городах, куди товаришував папі. Помер в опацтві Фосса Нуова, недалеко міста Террачіна, дня 7. марта, 1274 р. Іван XXII. канонізував його 1313 р., а Пій V. оголосив його Доктором Церкви 1567 р.

Св. Тома жив у найгарнійшій добі середніх віків. Коли забирався до своїх богословських дослідів, усе здавалося укладати до приготовання сего величнього завдання, до якого покликало його Провидіння. В початках XII. століття переложено на латинський язик більшу частину писань Аристотеля, з котрих дотоді схолястики посідали тільки льогіку; також переведено чимало творів найславнійших фільософів арабських. Сі переклади викликали небувалий науковий рух. До пояснення мудрости грецького фільософа в світлі Євангелія кинулися Александер з Галєс і Альберт Великий.

Також і теольогія стала предметом знаменитих праць. Попередне століття було свідком пристрасних богословських боротьб. Петро Льомбард у своїм творі „*Quatuor libri sententiarum*“ перепровадив загальну синтезу всіх питань з царини св. науки, зібравши і впорядкувавши вискази та сентенції св. Отців і стародавних учителів Церкви, а се його діло пояснили відтак усі тодішні учителі церковних шкіл.

Найголоснійші вчені туртувалися тоді на університеті париськім. Сюди зіздилася академицька молодь з усіх кінців світа. Зі всіх усюдів напливали книги до Парижа, а св. Людвик віддав свою премногоцінну бібліотеку до вжитку студентів. Нового життя приспорили давним науковим інститутам, у першій мірі париським школам, два ново-основані чини Францішканів і Домініканів.

Так розбудженому духови науки зложив данину зі своїх геніяльних здібностий св. Тома. В своїм енцикльопедичнім умі згромадив він усі відомости свого віку і довершив приснопамятне діло, яке розпочали його попередники. Передусім забрався до пояснення теольогічної синтези Петра Льомбарда і фільософічних писань Аристотеля; пояснив також чимало книг св. Письма, найпаче послання св. Павла. В своїому творі „*Catena aurea*“ зібрав у виді коментарів усе, що найгарнійшого сказали Вітці Церкви о чотирох Євангеліях.

В своїм творі „*Summa contra gentiles*“ розслідив усі догмати віри під оглядом розумовим і апольогетичним. Щойно по такім підготованню приступив до написання головного свого діла „*Summa Theologica*“.

Твір сей є світлою синтезою цілої католицької науки; св. богословіє викладає після жерел найздоровійшої традиції, а всі важнійші фільозофічні питання розвязує в спосіб згідний з засадами віри. Якраз се діло зєднало Ангельському Докторови такий розголос і славу. Папа Лев XIII. в своїй енцикліці „*Aeterni patris*“ з дня 4. серпня, 1879 р. пише: „Тома з Аквіну набув у певнім значінню розум усіх учених, які його попередили. Він зібрав їх науки в одну цілість, як розпорошені члени одного тіла; зіставив одні з другими, чудесним способом їх поділив і так їх збогатив, що його слушно належить вважати як особлившого оборонця й окрасу Церкви“. В сім клясичнім архитворі „*Summa Theologica*“ знаходиться найбільше методична, найдокладнійша і найвиразнійша синтеза науки попередних віків, а тим самим найдокладнійший вираз передання, непомильно зберіганого і розвиваного на лоні Церкви. Великий сей мислитель став світилом усіх теольогів та усіх христіянських фільозофів, — жерелом, з якого мали черпати грядучі віки традиційну науку Церкви. Але є ще щось иншого, що з сего твору чинить начеб копальню, в котрій знаходиться розвязання незлічимих питань, які порушувано протягом віків; є іще щось иншого, що з сего твору чинить начеб твердиню, з котрої добувається збрую до поборювання всяких єресий та блудів. Тим чимсь є наукова метода, якої держиться св. Тома. Полягає вона на тім, що учений сей мислитель спроваджує завсіди свій виклад до перших засад і одмічає річи, належачі до ділянки природного розуму, від річий належачих до ділянки віри. „Ангельський Доктор — повідає ще Лев XIII. (тамже) — добачував фільософічні причини в причинах і в самих первістках річий, а саме обєм тих пересланок і незлічимі правди, начеб у зародку в них поміщені достарчають учителям пізнійших віків невичерпану тему до наукового розвитку, який у властивім часі витвориться. Приміняючи ту саму систему при відпиранню релігійних блудів, осягнув сей великий мислитель подвійний успіх, що сам один відпер усі блуди минулих віків, і що достарчив непоконаного оружя до відпирання тих блудів, які мала узріти будучність. Що більше, знаменито, о скільки потреба відріжняючи розум від віри, одночасно лучить обоє вузлами найтіснійшої взаїмної приязни; застерігає тим способом права і привилеї обоїх, заразом поручає гідність обоїх, так, що людський розум уношений на крилах Томи аж до вершин людської природи, висше злетіти не може, а з другої сторони віра з трудністю надіятися може від розуму численнійшої й могутнійшої помочи над сю, яку їй достарчив Тома“.

Тому небавки сей монументальний твір „*Summa Theologica*“ стали вважати за найповажнійший виклад науки Церкви. Чимало папів в особливший спосіб поручало науку Ангела Школи, як папи: Климентий VI, Урбан V, Николай V, Інноκентий XII, Венедикт XIII, Климентий XII, Венедикт XIV, Пій IX, Лев XIII, Пій XI. Собори екуменічні; Ліонський, Фльорентійський, Ватиканський черпали з його діл свої оречення; те саме чинили Отці Собору Тридентійського, що більше, на своїх соборових засіданнях поруч Біблії й збору церковних канонів умістили на столі книгу „*Summa Theologica*“ св. Томи. Старі університети католицького світа оголосили Ангельського Доктора найпевнійшим провідником навчання. Статути більшої частини чинів реліґійних, як Августіянів, Венедиктинів, Домініканів, Єзуїтів, Кармелітів, наказують своїм членам студіювати та слідити письма св. Томи й перейматися його засадами.

І Церков своїми великими похвалами для св. Томи, надала небудьяку повагу не тілько його теольоґічним засадам, але також фільософічним, бо всі точки науки св Томи є з собою злучені і представляють на причуд гарну єдність.

II.

Привязання Церкви до науки св. Томи було предметом ріжнородної критики. Жалуються деякі на те, що Церков в сей спосіб положила запору на дорозі поступу і розвою фільософії та инших наук; жалуються, що Церков бере в опіку фільософію, під многими зглядами хибну. Перейдім отже на борзі ті головні закиди, відповідаючи на кожний зокрема.

Перший закид. Людське знання розвивається, — повідають — і нема сумніву, що фільософічне знання, особливож природні науки знаменито розвинулися від XIII. віку. Невжеж не ставиться запори розвиткови знання, якщо його замикається в тісних рамах, зачеркнених через св. Тому, котрий прецінь не міг предвидіти наших нинішних предивних наукових здобутків?

Відповідь. — Людське знання поступає наперед; але поступ сей не полягає на буренню становищ, здобутих і укріплених на трівких основах, полягає він радше на дальшім розвитку розпочатого діла у всіх добре узасаднених подробицях, які воно в собі містить. Бо і який же поступ можна би осягнути в науках хемії або фізики, якби їх заєдно наново перетворювано, відкидаючи наукові дані, доказані вже через учених, замісць вести дальше їх пошукування з поправкою тільки сих подробиць, в котрих твердження тих учених не годяться з новими винаходами?

Подібно мається річ з фільософією. Не можна вважати хибними ті наукові подробиці, котрі св. Тома виказав поважними і основними доказами. Саме тому Церков поручає

берегти сей премногоцінний науковий підклад. Одночасно заохочує Церков до розвитку ріжноманітних світських наук, особливож наук фільософічних, — до виказування, в який спосіб наука сего Ангела Школи годиться зі свіжими науками, які повстали по XIII. століттю. Впрочім Церков нам зовсім не наказує приймати поодинокі твердження схоластиків, котрі виходять поза спільне тло, сполучене з обявленими правдами. Лев XIII. в енцикліці „*Aeterni Patris*“ так мовить: „Не маємо зовсім заміру накликувати нинішні часи до наслідування сего, що схоластичні учителі слідили може з занадто великою дрібничковістю, що без достаточних доказів виголошували, що в їх письмах не далосяб може погодити з пізнійшими відкриттями, або що з якихнебудь причин позбавлене булоб правдоподібности“.

При таких застереженнях легко зрозуміти, як хосенні та спасенні для поступу фільософії і науки загалом могли бути поручення Церкви. І справді досвід нас учить, що фільософія якраз тому пішла в поневірку, бо зірвала з всякою традицією, а коли розмножилися найсуперечнійші системи о ріжнородних питаннях, тоді шукано прибіжища в скептицизмі й в погорді всякої фільософії. А преціньь, щоби виказати істнування і прикмети Бога, духовість і безсмертність душі, підвалини наших обовязків і наших законів, треба конечно станути на якихсь непохитних основах. Основи ті поклав св. Тома. Жадне наукове відкриття, довершене по XIII. століттю, не могло змінити його доказів, ані тла його викладу, бо він посідав усі первістки, конечні до розвязання сих великих питань. Очевидно, що сі основи треба приняти за вихідну точку фільософічних роздумувань. Поступування Церкви зглядом фільософії св. Томи не ставить отже ніяких перепон розвиткови людського духа, але навпаки, радше пособляє йому ще на дорозі поступу.

Другий закид. — Св. Тома виповідає свої засади в виразах технічних, для деяких фільософів зовсім незрозумілих. Говорять, що знаходиться в них за богато субтельности, а далі закидають, що великий сей мислитель обговорює чимало квестій маловажних і без значіння, а поминає деякі питання більшої ваги, нині актуальні, на дневнім порядку стоячі.

Відповідь. — Признаємо, що св. Тома уживає виразів технічних, котрі лиш втаємничені можуть розуміти. Але щоби знов вияснити його науку вірним і загалом світським людям, аби її упристутпнити загалови, треба її обібрати з сеї термінольогії, треба її перекласти на язик для усіх зрозумілий. Заки однак приступиться до спопуляризования якоїсь науки, треба її уперід як слід зрозуміти і добре її собі присвоїти. Тимчасом, аби проникнути наскрізь глибінь науки св. Томи, то до сего належитого зрозуміння потрібні є сі ясні і глибокі формули технічні, сі докладні розріжнення

фільософічні. Медицина, хемія та всі инші науки утворили собі питомі вирази, котрих невтаємничені зрозуміти не можуть, а котрі пречінь мимо усеї своєї стислости є дивно ясні і зрозумілі для лікарів, хеміків і т. п. Такуж саму ясність представляють вирази св. Томи для фільософів і богословів, котрі значіння їх раз порозуміли.

Повідають, що наука св. Томи є субтельна; якщо її слідиться в оригінальнім тексті сего фільософа, то є вона більш глибока чим субтельна. Впрочім, якуж фільософію можнаби вказати, котра розтряслаб основно питання, обговорювані св. Томою, а котра більш, як вона, не підлягалаб тому самому закидови?

Признаємо, що св. Тома застановлявся над многими менш інтересними квестіями, котрі нас зараз не цікавлять в такім степени, в якім обходили його сучасників. Правдою є також, що нинішні часи займаються такими питаннями, яких св. Тома зовсім не порушував. Але є се лиш наслідком розвитку людського ума; тепер же не маємо найменшої потреби піддавати критиці сих розділів св. Доктора, які приносять зараз мало хісна й не розбуджують у загалу більшого заінтересования. Але що сучасні питання дотичать загальних засад, котрі сей Ангел Школи так основно пояснив, або котрі треба розвязати після вимогів здорової фільософії, то розвязки сеї найпевнійші мотиви знайти можна в науці св. Томи.

Третий закид. — Деякі закидають св. Томі, що поминув засади Плятона, а натомісць держався занадто невільничо Аристотеля; инші навпаки докоряють йому, що змінив характер фільософії Аристотеля через введення до неї теорій Плятонських. Закиди ті взаїмно зносяться, але се одно є правдою, що найкрасші засади Плятона перейшли до твору „*Summa Theologica*“ за посередництвом св. Августина; і хоча св. Тома держався стисло Аристотеля, то однак доповнив науку сего поганського фільософа через поправку тих засад, котрі не зовсім годилися з христіянськими догмами. І фільософія св. Томи, як і св. Августина, є фільософією христіянською, тільки що св. Августин викладає її після рам, зачеркнених через Плятона, підчас коли ангельський Доктор послугується формами, поданими через Аристотеля.

Могли би ми тут ще порушити закид, що Церков раз відкидала, другий раз попирала фільософію Аистотеля. Якщо Церков не завсіди однаково трактувала теорії Аристотеля, то тому, що всілякі фільософи всіляко і суперечно теорії сі толкували. Церков осудила блуди Аверроеса, а поручала науку св. Томи; та хоча і Аверроес і св. Тома зарівно удержували, що викладають і толкують Аристотеля, то Церков, попираючи Тому, не допускається суперечности, бож пояснення обох сих коментаторів Аристотеля в питаннях основних позіставали зі собою в незгоді.

Четвертий закид. — Поборювано чимало найважнійших теорій св. Томи. Закидано йому, що є сензуалістом в науці про пізнання, що є фаталістом у науці про свобідну волю чоловіка. Одначе сі закиди чинили лиш ті, що як слід не зглубили його науку. Є у св. Томи чимало инших теорій, немило бачених поза колом його приклонників та учеників, але хтонебудь їх з одвітним підготованням перестудіює, не зможе заперечити, що опираються вони на дуже поважних основах. Вкінці не треба забувати, що хотяй ангельський Доктор знаменито розвязав головнійші фільософічні питання, то прецінь не був в силі змінити природи питань і не міг з книжки повикидати деяких точок, котрих людям не вдалося пояснити.

Д-р Карпюк.

Іреністи.

Eirene значить мир. Під наголовком „Іренольолія" голосить перед слухачами на університеті в Познані Вячеслав Бойомир Мілєскі в своїх викладах культ світового мира; рівночасно виказує він придумані ним способи борби за той мир. Слухачі, приковані викладами, вдивлюються в свого учителя і заприсягають йому вічну відданість — а Мілєскі стає постепенно улюбленим учителем, пастирем, апостолом, вкінці вождом цілого гурта своїх слідувателів, Армії Мира, що сліпо за ним йдуть в переконанню, що вони Лицарі-піоніри світового мира, а він Провидінням даний Вожд, що збудує Царство Боже на землі.

Від десяти літ побивався Мілєскі за мир і дійшов до переконання, що на світі не має досі ні одної інституції, яка служилаби щиро сій ідеї. Клир католицький і инших віроісповідань показався в ході війни однаково затроєним націоналізмом й імперіялізмом, як і люди світські. Ціле людство опинилося в атмосфері каїнових злочинів і затрачуючи моральні ціхи вільних людий — котиться щораз дальше по похилій площі, наче попихане в пропасть якоюсь невидимою рукою. Серед такої атмосфери членови якогобудь християнського народу ніде знайти задоволення; всякий бачить не лиш людство але і свій власний нарід роздертий борбою на ворожі табори, з котрих одні тягнуть більше або менше на право, другі на ліво. Кудиж йому припасти душею, коли праві табори ударяють своїм егоїзмом національним чи державним, а від лівиці заносить егоїзмом клясовим; оглядаючись безрадно за якоюсь зорганізованою силою, що представлялаб щире, рішуче і чинне стремління до мира — блукає ось-так в невдоволенню всякий християнин, щораз більше дезорієнтуючись. Християнське

духовенство спасає, як може, останки християнського духа у своїх вірних, уживаючи до сього всіх засобів, якими розпоряджує; але воно бачить, що високе завдання духовника прибирає серед настаючих відносин щораз більше ремісничий вигляд, що зла невидима сила старається ограничити християнське життя до ролі культу чисто обрядового і зовнішніх церемоній або запрягти духовенство до служби для інтересів виключно державних або егоїстично-національних; що християнська засада якщо знаходить де примінення, так хиба в приватнім життю вірних, бо в життю публичнім, в пресі, школі, політичних центрах християнська засада витиснена безглядно за поріг. На землі одним словом пекло, а вже хиба центром всього пекла являється сама християнська Европа, вкрита вверх хорошими вежами і копулами з блескучими на них хрестами.

Роздумуючи так — Мілєскі — почав слідити за жерелом тої невидимої сили, яка попихає людство в пропасть, шоб — відкривши її — „ugodzić zło w samą głowę".

Мілєскі ствердив, що Злі люди стоптали християнство, Добрих і взяли всюди верх. — Уможливити мирне співжиття моглаби одна і перша християнська засада: любов ближнього; вистарчивби може і який такий згляд на ближнього. Ся любов, сі згляди на ближнього — се ціха Добрих. Цією Злого — це агресивність супроти ближніх, агресивність одиниці, громади, партії, нації а то й части людства, агресивність питома людям, що ставлять матерію понад духа, егоїстам. Завдяки цій агресивности Злий випереджує в практичнім життю на кождім кроці Доброго, який вяжеться в своїм поступованню етикою, зглядами на ближнього і т. д. Агресивність Злого і повздержаність Доброго обявляється в громаднім життю одиниць як надвишка енергії акумульованої по стороні Злих — тою надвишкою здобували Злі одну позицію за другою в життю приватнім, публичнім, в партіях, в правительствах, так, що сьогодня вже майже всі арійські народи, вся влада, все золото світа опинилося в руках Злих. Лише спокою чи там задоволення морального у них немає, їм чуже — і сеї одної висшости вони не в силі простити Добрим, яких готові згладити зовсім з лиця землі, щоб не остало на світі й одної істоти, яка ставить ще духа понад матерію і стає колодою на дорозі совершеної побіди засад егоїзму. Оголотивши добрих із земських дібр — хотілиб злі вбити і їх духа, викликуючи поміж ними спори, оружні стрічі, кровавi революції в імя високих кличів, чужих аранжерам, що пускають в бій засуґґеровані християнські маси.

Нещасне християнство, якого маси і провідники далися замаґнетизувати речникам егоїзму одиничного, клясового чи національного, масонам з під звізди народного шовінізму аж до большевизму. Сам квіт християнської молоді ляг

в могилу — а кров полягших і свідомість зломання першої християнської засади рве душу і побідникам, що хотіли спочати на лаврах. А душа роздерта хиба здібна до подвигу якого? — ось чого забажали осягнути Злі — убити християнську творчість на всіх ділянках життя.

І як жадати, щоб нехристи, Жиди, магометани, буддисти і т. д. навернулися до християнства, — коли самі християни дали світови „gorszące widowisko“ і з релігією любови ближнього на устах затоплювали з насолодою ножі в грудях „братів во Христі“, коли вони самі плекають зародки ненависти поміж членами одного стада Христового!

Замаґнетизоване і приголомшене так Злими християнство лежить у їх стіп з невиразним чуттям у душі, лежить із своїми гарними ідеями, плянами і дрімучими добрими силами.

Отрясти із себе Злих — це понад силу християнам з назви. Мировою дорогою годі вже поконати Злих, так широко вони вже розпростерли свою владу, опанували школу, пресу, політику, престоли, богацтва.

Могучости, енергії злих треба протиставити енергію добрих, християни з назви мусять стати християнами ч и н у — себто правдивими християнами; обовязок панхристіянської солідарности — ось перше услівя правдивого християнства. З поза рамок примінення християнських засад в закутках життя приватного одиниць — треба підняти ті засади і в життя публичне, школу, пресу, політику, на престоли! Не можна бути християнином в життю приватнім, а поганином або Жидом в життю публичнім; треба схристіянізувати політику! Всі фронти поміж народами і границі поміж християнськими державами потягнені невидимою рукою орґанізації Злих людей.

На місце фронту, що казав боротись верствам суспільним в лоні одного християнського народу або і християнським народам між собою, збудує він — Бойомир — новий небувалий досі в світі фронт, фронт помежи Добрими а Злими, між правдою а брехнею, світлом а темрявою, поміж чесною працею а міжнародно зорґанізованим грабіжництвом, поміж деправаторами і обманцями людства, що будують святиню Саломона а тим, що будують Царство Боже на землі.

Всі ученики Бойомира творять гурт „іреністів“ гурт отвертий, до якого вільний вступ всякому християнинови Полякови, що піде сліпо за вказівками обожаного вождя.

* * *

Мілєвскі сам — це Жид — вихрест. Поодинокі дати з його життя додають німбу його особі*) і вплив його се-

*) Так прим. лучилось 8—IX—1922 р. на вічу в Ґнєзні, на котрім Мілєскі скінчив якраз один із своїх рефератів, що соціяліст Мацєй Вєрбіньскі помер на удар серця в хвилі, коли обняв проти Мілєского слово. На учасників віча зробило це велике враження.

ред слухачів щораз більше росте. Він хоче змобілізувати під собою „polską chrześcijańską elitę społeczną", намітив плян господарської кооперації для селян і польських робітників — а аспірації його обіймають цілий світ. На днях замірив виступити перед ширшим світом з голосним Маніфестом Мира.

З діяльности Т-ва Св. Павла у Львові.

Справоздання з Загальних Зборів Тов. св. Ап. Павла у Львові дня 1. липня 1924.

Повисше сто священиків з цілої нашої церковної провінції, зібраних на Загальних Зборах дня 1. VII. с. р. у Львові, по принятті і одобренні справоздань з діяльности уступаючого Виділу та уділенні йому абсолюторії приступили до вибору нового Виділу. В склад сьогорічного Виділу ввійшли:

о. Вол. Домет Садовський, голова; о. Юліян Дзерович, містоголова; о. Петро Хомин, секретарь; о. Іван Новосад, скарбник; а ОО. крил. Вас. Томович, др. Г. Костельник, др. Я. Левицький, о. Б. Еліяшевський, др. Г. Цегельський, о. Евг. Гаврилюк і о. С. Біленький як виділові; др. Вас. Лаба, др. Ів. Бучко і о. Ів. Туркевич як ревізори. По виборах приступлено до рефератів. По вислуханні першого реферату „Про целібат" духовенство, зібране на Загальних Зборах Тов. св. Ап. Павла у Львові, приняло однодушно, одноголосно і без дискусії слідуючі резолюції:

1) Заявляємося як найбільш рішучо проти вводження загального обовязкового целібату в нашому духовенстві передовсім тому, що така реформа скорше чи пізнійше спричинила би неминучу катастрофу св. Унії в нашому народі, як також тому, що вона викличе небажані, дуже шкідливі наслідки для нашого народу під оглядом національним та культурним;

2) Стверджуємо, що загал нашої гр. кат. української суспільности є вдоволений жонатим духовенством, цінить його і поважає та не бажає собі духовенства обовязково безженного і є просто озлоблений на акцію, яку деякі круги ведуть за обовязковим целібатом, — так, що світські люди боротимуться проти тої акції, хочби духовенство й мовчало (видно се вже з дотеперішнього перебігу сеї боротьби в часописах „Український Голос", „Діло", „Заграва", „Новий Час" і инші). Впрочім таке відношення нашої суспільности до обовязкового целібату ствердив також автор брошури „Жонатий клир а безженство клиру" словами: „целібат по нашим поняттям ставиться майже на рівні з церковною і народною зрадою".

3) Протестуємо проти фактичного введення обовязкового целібату в Станиславівській епархії, яке вже тепер має шкідливі наслідки (апостазія кількох теольогів, роздор між безженним а жонатим духовенством, невдоволення в суспільності і т. п.), а в будучности може мати просто катастофальні наслідки.

4) Рішаємо повторити своє представлення і просьбу в тій прикрій справі і у св. Ап. Престола, з якою віднеслися ми були до Риму з нагоди Загальних Зборів Тов. св. Ап. Павла в 1922. р.

5) Усильно просимо Високопреосвященні Ординаріяти нашої церковної провінції, щоб у звязи із справою целібату кандидатам духовного стану не давати причини до огірчення і невдоволення, яке — в нинішних обставинах, коли невдоволення і так поширюється ізза прикрих з огляду на наш нарід зовнішних причин, — могло би викликати дуже небажані наслідки.

6) Станиславівському „Т-ву безженних священиків“ яко такому, котре відвічальне за сумної слави брошуру „Жонатий клир а безженство клиру“, висказує зібране духовенство своє обурення і пересторогу: Не туди, браття, чесна дорога до піднесення нашої церкви й народу!

7) Зібране духовенство на Загальних Зборах закликає духовенство цілої нашої провінції, щоб на соборчиках обговорило основно і всесторонно справу примусового целібату та видвигнуло відповідні вирішення.

8) Збори взивають все духовенство Перемиської і Станиславівської Епархії, щоби воно на Соборчиках і спеціяльних Зборах забрало голос в справі насильного вводження целібату.

— Вислухано і передискутовано реферати і одобрено резолюції до рефератів: а), про організацію священиків, б) про довершення заснування і негайного введення священичої кооперативи та в) про конечну опіку зі сторони всього нашого духовенства над переселенцями за море, віднову тов. св. Рафаїла і переведення тої опіки через станове тов. св. Ап. Павла.

Витяг з резолюцій: до а) Збори уважають Тов. св. Ап. Павла як цілковито вистарчаюче до переведення організації; Збори уважають за конечне, щоби всі священники без виїмку належали до тов. св. Ап. Павла і сповнювали всі директиви, давані своїм становим товариством. Організація обнимає цілу сіть деканальних організацій, які треба чим скорше покликати до життя. Організація, пляново і суцільно переведена, повинна зробити з духовенства — духову, моральну інтелєктуальну та матеріяльну силу, яка має берегти дотеперішні права нашого духовенства, здісціплінувати і зсолідаризувати його та забезпечити і боронити його перед ріжними зловживаннями і надужиттями, вимереними проти нього.

до б) Збори уважають, що вихід з нинішного, повоєнного катастрофічного матеріяльного занепаду нашого духовенства можна найти тільки в солідарній економічно-промисловій організації, в кооперативі; збори висказують свій дезидерат, щоби кождий священик нашої цілої церковної провінції вступив в члени заснованої вже священичої кооперативи „Власна Допомога" у Львові, і, як член її, працював на кождім кроці на її користь.

до в) В виду важности нашої еміґрації, щоби мати точну евіденцію вийшовших з краю і їх часового чи сталого поселення на заробітках чи на еміґрації за морем, — щоби можна долею наших емігрантів занятися, — Загальні Збори вкладають обовязок на священиків, до яких зголошуються охочі на заробітки чи на еміґрацію за море по метрики, щоби ті священики, в зрозумінню власного церковно-національного інтересу подавали негайно про тих емігрантів знати до тов. св. Рафаїла (яке обновляється) а зглядно до тов. св. Ап. Павла (Львів, Корняктів ч. 1.).

— Зібране на Загальних Зборах тов. св. Ап. Павла духовенство в імени цілого українського гр.-катол. духовенства як найбільш рішучо одноголосно протестує проти замикання, загарбування й пересвячування на польські костели православних, колись вчасти бувших уніятських церков на Холмщині, Підляшшу й Волині, яких число доходить нині до 500. Ся, в 20. століттю (цензуровано) світських і церковних властий є найбільш болюча і грізна в релігійних відносинах між католицьким Западом а православним Сходом: вона кидає чорну пляму на католицьку церкву загалом, витворює непромостиму пропасть між православними а католиками, надуживає титулу св. Унії, яка є віроісповіданням галицьких Українців, для знищення а не навернення православних Українців на Холмщині, Підляшу й Волині, через що навіть у корені підкопується св. Унію в українському народі.

В журбі й остраху за будучність, — зібране духовенство висказуючи свою синівську преданність і вірність, умильно просить і благає св. Ап. Престол вглянути в ту болючу справу й вирішити її для утвердження доброго імени католицької Церкви між православними на Сході й забезпечення і поширення св. Унії в українському народі.

Для частинного переведення сеї послідньої цілі зібране духовенство просить: св. Ап. Престол схоче дипльоматичною дорогою перевести признання і поставлення на луцькому архієрейському престолі греко-катол. уніятського епископа Преосв. д-ра Йосифа Боцяна та забезпечення йому справування його місійної праці серед своїх братів Українців, колись уніятів, а відтак через російське правительство насильно переведених на православіє.

— Загальні Збори просять гр.-кат. Преосвященний Епископат завести так у львівській духовній семинарії як і в провінціональних ліцеях виклади суспільних наук (громадської праці).

— Наприкінці на внесення Виділу Загальні Збори відзначили вельми заслужених для добра Товариства і загалу нашого духовенства о. о. Александра Стефановича і Юліяна Дзеровича почетними членами Товариства, а також на внесення зібраних оо. д-ра Гавриїла Костельника і д-ра В. Лабу.

Загальні Збори закінчено овацією в честь Впреосв. Митрополита.

— Після Загальних Зборів відбулися духовні вправи священників, в яких провід обняв Його Ексц. Впреосв. Митрополит.

У Львові, дня 2. липня 1924.

о. Вол. Дом. Садовський, голова. *о. Петро Хомин*, секретарь.

* * *

Справоздання з І. засідання Виділу Тов. св. Ап. Павла дня 2. VII. 1924.

Після уконституования Виділу ухвалено і в сім році збиратися на звичайні засідання першої середи після першого кождого місяця о $6^1/_2$ год. веч. при вул. Корняктів ч. 1. І. пов., при чім Виділ запрошує і позамісцевих відпоручників кружків.

— Утворення секцій, заложених при Виділі минувшого року, назначення предсідників і кооптування членів секцій і співробітників відложено на слідуюче засідання після вакацій в середу, дня 3. IX. 1924.

— Виділ просить чим скорш відновити деканальні кружки св. Ап. Павла, зібрати членські вкладки і пренумерати на „Ниву“ та — для точної евіденції — подати до Виділу всі місії, які відбулися в деканатах (де? коли? і через кого?) особливо, коли власними священиками, імена місіонарів.

— Поручається негайно переводити вирішення Загальних Зборів, та про власні вирішення інформувати Виділ.

Львів, дня 3. VII. 1924.

За Виділ:

о. Вол. Дом. Садовський, голова. *о. Петро Хомин*, секретарь.

„Віз і перевіз“.

Хвальна Редакціє!

В 4. ч. „Ниви“ р. 19, ст. 110—128, появилася стаття п. з.: „Respice finem“. Тому, що так заключення, як і твердження у цьому письмі виказують хибні основи — підписані в імя правдивого інформування українського народу про церковні справи, як його сини, що весь труд і стремління зложили його Церкві в жертву — домагаються в найблищім числі згаданого часопису помістити оце спростування.

* * *

Всечеснійші ОО. Автори!

Як бачите, випечатали ми Ваше „спростування“, однак не з огляду на вагу його змісту, тільки з огляду на се, що підписала його трійця — отже якесь „collegium“ (а ще до того таких „майбутніх“, котрі мають перебрати провід у нашому духовенстві). Колиб се був підписав тільки один, то Ваше письмо пішло би просто до коша.

Заразом подаємо Вам нашу відповідь.

Перше й перше: Ви, Всеч. ОО. Автори, не маєте ніякого права „домагатися“, щоб Ваше „правдиве інформування“ в „Ниві“ було випечатане; Ви могли тільки просити про се. А затямте собі, що „простується“ тільки факти, яких хтось є певним свідком, а не погляди на якусь справу. Отже насамперед „простуйте“ Ви свою освіту, а аж так забирайте голос в життю. А не хваліться, що Ви „весь труд і стремління зложили його Церкві“, коли ще в життю нічого не зробили, коли Ви щойно вчитеся. Ось бачите, такий наш вступ!

* * *

Беретеся, Отці, без усякого застереження боронити книжечку „Жонатий клир...“, та знайте, що тут в краю нині нема нікого, котрий мав би Вашу відвагу і розум. Певно, що навіть сам її автор нині не видав би її в II. накладі без зміни. Ціле Ваше щастя, що Ви у Відні!

1. Авторові брошури „Жонатий клир“ закидується, що він оперує невідповідними словами — за це цілком свобідно дістає він такі epitetha ornantia:

його ціхує засліплення всіх фанатиків (стр. 112) —

свої обжалування підносить з невластивого, вузького, скісного, шабльонового становища (стр. 114) —

стидно було би в тій справі поважно брати визов такого засліпленого автора (стр. 120) —

він собі не здає справи (стр. 126) —

є вузкоглядний (стр. 124) —

безкритичний (стр. 125) —

має парубоцьке поняття про супружжя (стр. 124)

й голосить навіть формальні маніхейські єреси (стр. 112).

2. Авторові закидається анонімність — з цего заключення: се кидає кепське світло на цілу акцію (стр. 111).

Сім стрічок нище читаємо: „автор властиво непотрібний, бо він відомий як коллєктивна особа“.

3. Автори „о скілько знають“ „Укр. Гол.“ все поміщував спростування — „годі... йому (отже) приписувати злу волю і злі наміри“ (стр. 112).

Підписані подають до відома, що ще на початку цеї клеветної кампанії, яку веде „Укр. Голос“ проти Ексц. Григорія, вислали спростування на одну крайно ворожу й на очерненнях оперту статтю. На це одержали 29/12 1923 відповідь цими словами: За лист дякуємо. Підписані переконані, що „Укр. Гол.“ веде свідомо й послідовно аґітацію за знищенням Унії, а заведенням автокефалії — це доказують числа

1. Отці студенти! Щось иншого є „epitetha ornantia“ для розуму автора, а щось иншого для його волі. Коли хтось дурниці пише, годі казати, що він дуже мудрий... А всі наші, як Ви кажете „epitetha“, відносяться до розуму „безженного автора“. Але він противників свойого погляду називає „багном“ і т. д. Отже...

2. Пусте!

3. Фактом є, що „Укр. Голос“ з усіх теперішніх українських світських часописів є найбільш релігійний, сприяючий Церкві нашого народа і духовенству. Річ певна, що „Укр. Голос“ (Редакція) хочуть поширення унії в нашім народі, а не її знищення. Маємо на се кращі докази, як Ваша картка з трома словами А що „Укр. Голос“ критикує сумні для нас церковні події, або хвалить потішаючі події, на се він є ґазетою. Алеж не всі читачі вміють належно порозуміти текст, як се видно таки на Вас самих.

зг. час. з минулого й біжучого року.

4. Автори голосять, що целібат шкідливий для нашого народу, бо безженні священики, якщо вони у нас булиби були — то ренеґати. Це унято в строгі клямри чорної погрози: нині з цілою певністю не булоб станиславівської епархії — бо булиби всі безженні — але польські (стр. 113).

Супроти цеї чорної плями на адресу укр. безженного клиру, підписані стверджують, що лиш безженний клир, згромаджений в монастирях ОО. Василіян видав геройський ряд Владик — серед котрого видніються постаті св. Йосафата, Рутського, Суші, Кишки, Шептицьких та інших, котрі в найтяжших хвилях боронили нераз останніми силами прав укр. народу, будучи речником його свободи й розвою.

5. Підписані стверджують, що слова св. Павла І. Тим. 2.7 є наведені свідомо в неповнім змісті для потрібного Авторам враження. Коли св. Павло говорить про „родження дітей“ (teknogonia), — то розуміє виповнення подружого обовязку, але конечне при тім не родження лиш „pistis, agape kai hagiasmos“.

6. Автори закидають, що брошура „Жонатий клир“ компромітує й дає в руку оружжа нац. ворогам укр. народу (стр. 113).

Підписані стверджують, що зг. брош. є одним з тих нечисленних писем, котрі санацію відносин починають з нутра, не складаючи вини на постороні чинники. Тому Автор не закриває демагогічною мето-

4. Бо Ви немилосерно натягаєте наші вискази, щоб дістали таке значіння, яке вдійсности було би невідповідне.

Коли так Вам любо, то натягайте собі й дальше наші слова. Є між людьми тверезо думаючі, й ті нас розсудять.

5. Пусте! Ніхто того не перечив, що Ви підносите зі св. Письма.

6. Словами фактів не змінити! А впрочім, Отці, забогато того Вашого зеленого (даруйте за слушний epitethon!) стверджування. Студенти не мають нічого там до стверджування, де для цілої суспільности річ ясна, як сонце.

дою болючі недомагання, але вказує, де недуга й як її лічити. Хто дійсно компромітує та в демагогічний спосіб сіє роздор, це пізнають Автори переглянувши числа „Укр. Гол.“ з 11/5, 25/5 і 1/6 ц. р.

7. Для Авторів звичай, що наші кандидати дух. стану женяться є „камінною будовою“ та „добре записаний“ (стр. 114) в історії укр. Церкви. Як „добре“ записана ця „камінна будова“ в історії Укр. Церкви, доказує найяркіще 16. ст.

7. Се якось так звучить, як „тратата!“

8. Автори заявляють, що „досить“ целєбсів „на визначних становищах... були би далеко кращими священиками, колиб були жонатими“ (стр. 115).

Проти цеї безмірної зневаги укр. безженного клиру, підписані рішучо протестують. Автори забули на Мат. 7.3 — подійсність на бажання зілюструємо фактами.

8. Так єсть! А „безприміpну зневагу“ може в тому бачити тільки штубак, який не здає собі справи з того, що говорить. Отже тільки протестуйте!

9. Автори ділять целібат на 1) „целібат, о скільки він є одною з Евангельських рад (досмертна чистота), 2) о скільки він є принятим звичаєм і законом (як у латинській Церкві) (стр. 115) — як підложе заяви, що ті, котрі в нас є проти введення загального целібату, ніколи й ніде не виступали проти евангельської ради досмертної чистоти (стр. 116).

Автори позабували, що в нашій Церкві приймаючи священня в целібаті кандидати дух. стану зобовязуються per se до досмертної чистоти, бо ці дві річи є ту нерозлучно звязані, та ніхто з них целібату інакше не розуміє.

9. „Автори“, Отці, нічого не призабули, але Ви торочите всім звісні річи — тай що з того?

10. Як причини слабого монашого життя у нас наводять Автори 4. аргументи (стр. 116).

10. Ad a) І знову „автори стверджують!...

a) Монастирів не було від

Підписані стверджують ad а): Не „дух часу“ витворює монастирі, але монастирі впливають на витворення „духа часу“. Чим кращий розвій рел. життя в даному народі, чи віці, тим більше стремління до реалізування рел. ідей. Розвій рел. життя залежить від священиків. За примір хай послужить теперішна Австрія.

ad б): Монастирі не лиш були, але й остали по нинішний день у більшій части „храмами культури“.

ad в): Цей доказ відбігає від питання. Коли монастирів є богато, то є це стан in esse, а не in fieri. Питання поставлено in fieri.

ad г): Доказ не відповідає подійсности. За примір хай послужать Вірмени.

Супроти цього дійсною причиною розвою монашого життя є кождочасні вчителі релігії — священики.

11. Автори голосять, що наперед треба „перейти ціле земське життя“, а потім доперва „гуртом ступати до монастиря і голоситися до целібату“ (стр. 117).

Підписані заявляють, що таке розуміння жертви, яку робить кождочасний безженний священик, лишаючи спокій й тишину сімейного життя ради Христа, є низьким маловаженням не лиш поняття жертви ради Христа, але й поняття жертви, як такого.

12. Автори голосять, що „для евангельских рад“ потрібна „земська дозрілість“ (стр. 117), — що минається з наукою кат. Церкви, котра голосить евангельські ради всім своїм вірним без виїмку й започатку світа, але зродив їх „дух часу“... І в історії їх істнування „дух часу“ раз був їм більше сприяючий, другий раз менше. б) В середних віках монастирі були о д и н о к и м и храмами культури (науки й мистецтва), а нині справа трохи инакше мається. в) Перечите наглядну річ! Чим більше монастирів, тим більший і їх вплив: тим більше членів до них вступає, тим більше нових монастирів може повстати (бо є на се і люди і гроші і т. д.). „Esse“ монастирів не є мертве, але включає в собі також „fieri“... г) Відповідає і то дуже, хоч не вичерпує цілости проблєми. Алеж ми його й не навели одинцем. — Священики є також дітьми „духа свойого часу“, отже... Так пр. священики нічого не вдіють нині проти того, що нема вже пустинників, стовпників і т. д., як було колись.

11. І знову підписані „заявляють“! Алеж не є се все одно говорити про психольогічний процес у загалі народу (про що ми говорили), а про жертву з себе в теольогічному значінню! От і все!

12. Отченьки! Голосити комусь науку, а послухати її — се не все одно! А ми говорили про тих, котрі загалом є здібні послухати науку про еванг. ради.

охочує до їх послідування, не знаючи ніякої перепони „земської дозрілости“.

13. Автори голосять, що „пересічна християнська міра“ веде „без порівнання більше число душ до спасення“ (стр. 117) — тому є ліпша від цего стану, де менша часть є героїчними християнами а більша атеїстами.

Автори забули, що та сама „пересічна міра“ була і в царській імперії, до чого вона довела, вказує дійсність.

14. Автори заявляють: „Чи помогло Польщі безженне духовенство в часах розбору Польщі? (стр. 121) — при цім оден з Авторів забув свої слова: що польський народ за часів його російської неволі удержало при життю тільки щиро національне польське духовенство (і не лише що воно свій народ удержувало при життю, але ще й прозелітів рікрічно роздобувало споміж чужих народів) [1]).

15. Автори заподають суму ОО. Василіян, що від 1621—26 змінили обряд — не заподають лиш, що

1) тодішні ОО. Василіяни у львиній части почували себе Поляками, як і більша часть нашої церковної гіерархії в 17. ст.,

2) що мотивом цього були безперервні клевети, котрими в замін за жертву відплачувала тодішна укр. суспільність здезорєнтована й підбурювана безсовісними слугами східних патріярхів з одної сторони, а шовіністичними заявами польських гіерархів з другої сто-

13. Отченьки! Вмерла дитина і вмер старець одного дня. Алеж є правдою: що „молодий може вмерти, а старий мусить“...

14. Ні, не забув, не забув, братчики! Так само вдержувало свій народ сербське жонате духовенство в турецькій неволі — куди краще, як хорватське католицьке... Але не про се ходило нам!

15. Факт такий, що безженні наші священики тоді переходили на латинство, а жонаті ні, бо не могли. А чому і як — се байка.

[1]) Др Гавриїл Костельник: Народня чи вселенська Церква. Львів 1922, стр. 5.

рони. Атмосфера була цілком подібна до цьої, що залягла сьогодні наш край.

16. Автори заподають, що „в Західній Церкві... відпадають рік річно не лише звичайні вірні, але навіть священики від віри (стр. 121/2).

При цім забули, що діється за Збручем, на Волині, а найсумніш в Галичині між укр. жонатим духовенством. Вистане перечитати заяву в „Укр. Гол.“ з 11|5 ц. р., п. з.: „Маняки“ — проти котрої ніхто із жонатих духовних не підніс протесту.

16. Стаття „Маняки“ без порівнання в більш культурнім тоні видержана, як „Жонатий клир і безженне духовенство“, а Ви, Отці, без церемонії обороняєте „безженного автора“, а не протестуєте проти нього... Medice, cura te ipsum!

17. Автори прохають виказати „у котрому народі безженне духовенство зі своїх особистих фондів виховує процентово стільки душ, як наше жонате духовенство, і так дбайливо?“ (стр. 122).

Підписані радо відповідають: Прошу переглянути сіть шкіл, захистів, шпиталів, товариств, монаших згромаджень і чинів в Австрії — що ведуть безженні священики, жертвуючи всі свої труди Церкві й народові.

17. Дурниці! Станиславівські безженні священики прилюдно заявили, що 5% зі своїх фондів складають на народні цілі. А жонаті на виховання своїх дітий мусять складати щонайменше 50%.

18. Автори кінчають полєміку *остаточним засудом*, що Автор брош. „Жонатий клир“, голосить маніхейські єреси, опираючися на цих словах згаданого Автора: Крім того священик роздвоєний серцем навіть сам про себе не може зрозуміти й приймити повноти ділання Духа Божого, бо ділання тіла і св. Духа не можуть погодитися (стр. 122).

Свій осуд намагаються Автори зміцнити словами св. Письма 1) I. Тим. 3, 2—13 і 2) I. Кор. 7, 29—31.

1) Як св. Павло задивляється на це питання, свідчить

18. Брате, крути, верти, треба вмерти! Св. Письмо пише, що священик може бути жонатий, а „Безженний Автор“ пише, що „жонатий не міг і не може дати того, чого домагається від него священиче післанництво“. Чи се не є всупереч св. Письму? А се в того Автора не є одно речення таке, але ціла брошура... Що він не хотів голосити єреси, в се віримо, але що він її голосить, се факт. Решту (Вашу льогістичну гімнастику) Вам даруємо.

I. Кор. 7, 7—8; 7, 26; 7, 29; 7, 32; 7, 40.

2) Автори надають словам св. Павла I. Кор. 7, 29—31, такого змісту: — всі (функції тілесні й духові) треба й можна при помочи Божій зводити до висших цілий (стр. 124).

Забули Автори, що таке пояснення зовсім не вичерпує змісту даного місця, як це вказує контекст.

Св. Павло заохочує до дівственного життя й вказує на терпіння та недогоди цього світа. Супроти цего, що час нашого життя короткий, повинні ми оставити ці скороминаючі дари хвилі, а всеціло віддатися старанням о вічне добро. Тому ці, що жонаті, що плачуть, що радіють, що купують, що уживають — хай оставлять цей круг, що забирає спокій духа — хай заживуть зрівноваженим життям — бо „щасливійша буде“ (7, 40).

Автори дійшли до свойого заключення a priori хибним заложенням. Супружа приємність є після них однакового рода з якиминебудь фізіольогічними приємностями (стр. 124). Католицька мораль судить зовсім інакше про т. зв. супружу приємність.

Містифікуючи слова Автора про розуміння й приняття повноти Духа Божого

1) при помочи антропоморфічного представлення —

2) неповного поділу —

3) переходження із частинного твердження на загальне заключення (fallacia a dicto simpliciter ad dictum secundum quid) —

4) надужиття обєму понятя поодиноких слів (aequivocatio) —

Автори підчеркують відкриття маніхейської єреси.

Підписані стверджують що згадані слова Безженного Священика не мож інакше розуміти, як лиш, що роздвоєний (значить: в стремліннях душі поділений) священик не може так зрозуміти (значить: відчути кождочасне ділання) й приняти (значить: реагувати, співділати з ласкою Божою) — якби він міг вповні це виконати, колиби цего роздвоєння не було. Що так треба розуміти, це доказує контекст.

Думка ясна й ні тіни жадної єреси. Колиби методу розумування Авторів приложити до Їх власних слів на стр. 112, I. Рим. 2, 15, то вийшлоби, що жена, котра не родить, не спасеться. Ergo — ще дальше, як Jovinian і Getridius.

19. Автори голосять, що целібат є випливом упадку релігійного духа серед священства (стр. 125).

Забули Автори, що найбільше саме „в перших найкращих й найтящих віках християнства“ процвитав целібат в тисячах монаших і світських серцях, а не був він примусовий, як се є сьогодні — бо кождий це ясно розумів, що для Христа повинен віддати вповні своє життя цей, хто хоче звати себе Його учнем і післанцем. Автори все говорять о примусовім целібаті — забувають однак, що примус є двоякий:

1) фізичний — о цім мови не має,

2) моральний — заходить тоді, як зовнішна моральна причина детермінує волю одиниці в певнім напрямі, при чім

19 Що инше целібат як церковна дисципліна, за котру велася боротьба від IV ст. до XIII, а що иншого є целібат яко еванг. рада. Автори нічого не забули, але Ви пишете як дітваки! А Ваші дистинкції дурненькі собі. Справа не стоїть так, як Ви її представляєте. Наші питомці знають, що вони мають право женитися. А коли їм сього боронять, то вони се відчувають як насильство. Ви абстрагуєте від того, що в нашій Церкві (не як у западній) кандидати на священиків мають право женитися.

дана детермінація опирається лиш на безвихідности положення.

При целібаті цей случай неможливий, бо

1) не кандидатів проситься до свячення — лиш вони просять;

2) знають вповні, що їх жде.

Автори забули

1) що коли повздержности (дівства) вимагається від кождої дівчини, a fortiori може цего домагатися Церква від тих, що прохають о приняття св. Тайни Священства —

2) що, коли священики голосять любов і жертву та стремління до совершенства, то в першій мірі повинні самі давати примір і з любови Христа робити жертву із сімейного життя.

20) Автори голосять, що *у нас не можна заводити* целібату, бо

1) повстане проти цего довга борба —

2) це може вдатися лиш насильно —

3) буде домашна борба —

4) целєбси це люде, котрим не поталанило оженитися —

5) упаде Унія (стр. 126—7).

Підцисані стверджують:

Ad 1) Аргументи наведені для страхання довгою борбою є переконуючі лиш для тих, для котрих священство ідентифікується із спокійною та вигідною посадою. Кат. священик є готовий не лиш до борби, але й до смерти за Христа й Його Церкву — а жадні погрози нас не злякають.

Ad 2) Відповіджено вище під 19.

20. І знову підписані „стверджують"!...

Ad 1), 2), 3), 4) і 5) відповідаємо: Діточою є Ваша згадка „про вигідну посаду". „Respice finem" підписали один целєбс а другий, котрий покинув свій край і всякі вигоди ідеї ради (будьте певні, що так є)... і сиві сотрудникують, а Ви ще не мали ніякої посади...

Кажете, що боротьбу ми підняли. Але, будь ласка, скажіть, чи боротьба за і проти целібату не датується в нас скорше, як від 1924-го року і чи ми вводимо щось нового? —

Про целєбсів ми говорили не про всіх, але про тих, яким у нас заборонювалося женити, заки були кандидатами священства. Річ ясна як сонце, отже не перекручуйте! Отже

Ad 3) Що домашня борба шкідлива, вповні ясне. Алеж ми її не починали й не бажаємо її, ми хочемо лиш працювати для Укр. Церкви — боронитиж правди це наш обовязок.

Ad 4) Двічи (на стр. 117 і 127) заявляють Автори, що „целєбси — заки ще не висвятилися, землю й море обходили, щоб оженитися“.

Підписані стверджують, що це минається з правдою. Ми жертвуємо своє життя Церкві не з того титулу, що ми не могли оженитися, але тому, щоби привести її у вершини розцвіту й сили. Можемо на бажання доказати фактами, що справа мається противно — а іменно, саме сімії священиків докладають часто ріжних зусиль, щоби кандидатові перешкодити висвятитися безженно.

Ad 5) Найсумніщим тоном з цілої розправи вражає останній аргумент. Кат. священики грозять „катастрофою Унії“ — а 25/5 „Укр. Гол.“ грозить порахунком з Римом — до кінця болюче явище!

Підписані найострійше протестують проти цего рода грізьб і заявляють, що укр. народ, котрий видав таких оборонців Унії, як в Пратулині й Дрелеві, зможе й тепер оборонити її перед затіями невідвічальних елєментів, а безженне духовенство радо віддасть йому свої сили у провід, не жахаючися в потребі кровю засвідчити свою вірність католицькій Церкві й українському уніятському населенню.

* * *

Ваше „ствердження“ сховайте собі до кишені.

Катастрофою Унії не ми грозимо, вона сама грозить. А коли Ви сього не бачите, то не дивуємося, бо вмієте тільки стверджувати і протестувати, але не вмієте бачити. Слава оборонців Унії, про яких Ви згадуєте, на жаль пішла на польську користь... І ми боїмося, щоб і в Галичині се не повторилося. Розумієте, чи ні?

* * *

Підписані дуже болїють ізза появи сумної статті та виражають свій жаль, що передні уніятські священики в такий спосіб інформують укр. народ про одну з найважніщих життєвих справ його Церкви.

Відень, дня 12. червня 1924.

о. Степан Семчук,
о. Михайло Пащак,
о. Степ. Демкович-Добрянський.

Вкінці, як pendent до Вашої заяви, що наша стаття „сумна“, ми Вас, Отці Студенти, перепрошуємо, що ми посміли так богато протинків додати до Вашої статті, що свідчить або про поспіх Вашого писання, або про щось иншого... На всякий спосіб ми маємо таке непереможне почуття, що Ви нас ще не в силі справляти, хоч уже й латинські фрази наводите для більшого респекту.

Де отже „хибні основи“ і „правдиве інформування“, нехай розсудять Вп. Читачі.

У Львові, 20. серпня 1924.

Редакція.

Доля Орґанізації гр.-кат. Духовенства Скільського повіту.

За почином ВСЧ. Деканальних Урядів Скільського повіту, с. є. ВСЧ. Уряду Деканального Тухлянського і ВСЧ. Уряду Деканального Скільського, скликана зістала в маю 1923 р. конференція в м. Сколім, спільна цілого повітового гр. кат. Духовенства в тут. повіті, а відтак може і в цілій нашій галицькій провінції.

На тій конференції порішено — по відповіднім рефераті одного з ОО. кондеканальних — доконечну потребу такої Орґанізації між гр. кат. Духовенством взагалі, а в повіті Скільськім в особенности і вибрано в тій ціли комітет, що складався з 7 членів Духовенства повіту, котрому поручено занятись виготовленням відповідного пляну і орґанізаційного правильника та предложення в протягу одного місяця загальному Зборови повітового гр. кат. Духовенства в Сколім до розваги, ухвали і затвердження.

Комітет відбув в тій ціли 2 засідання, на котрих підписаний, яко референт, предложив цілий собою випрацюваний орґанізаційний елябораt — а саме: а) Реферат про потребу Орґанізації — на основі взаїмної солідарности і консолідації Духовенства; б) Начерк орґанізаційного пляну у всіх ділянках життя священичого, душпастирського, церковного і народнього; в) Начерк Регуляміну для „Ради Трох“ (Тріумвірату) с. н. Комітету екзекутивного в ціли переведення, сто-

роження і чування над Орґанізацією. Комісія приняла той еляборат з малими змінами і додатками до відома і одобривши його, порішила скликати Збори Духовенства з цілого повіту в місяці червні 1923 р. і предложити цілий еляборат до ухвали і затвердження. Загальні Збори Духовенства з цілого повіту дійсно відбулися в червні 1923 р. в Сколім. Комісія уложила програму загальних Зборів, вибрала підписаного, яко референта на Загальні Збори, повідомила о дню, часі і місци Зборів Староство повітове в Сколім, котре однакож не вислало зі своєї сторони жадного представителя на збори. На зборах явилося майже все Духовенство цілого Скільського повіту і по вислуханню цілого комісійного еляборату, предложеного підписаним, яко референтом зборів — порішило однодушно 1) Солідарність і консолідацію між собою. 2) Одобрило і затвердило цілий орґанізаційний еляборат. 3) Вибрало „Раду Трьох“ (Тріумвірат) с. є. Комітет екзекутивний, котрому поручило після ухваленого регуляміну — переводити в життя Орґанізацію між Духовенством в повіті на основі принятого Начерку Пляну і Правильника і сторожити його виконання через всіх членів пов. Духовенства. Загальні Збори поручили дальше: а) переписати цілий орґанізаційний еляборат і переховати його в актах; б) заподати його до відома Товариства св. Павла та Властий духовних; в) заподати його в головних зарисах до станового орґану „Нива“, щоби тим способом розпочати акцію між духовенством в цілім краю — та викликати загальну дискусію над тою справою.

Зібране Духовенство відтак порішило і слюбовало точно застосуватися до повзятих ухвал. Солідарно в усіх справах і ділянках свого життя і ділання поступати і тим способом завести між собою Орґанізацію непохитну, на що кождий з присутних власноручно підписався. По Загальних Зборах розпочалася отже робота екзекутивного Комітету (Ради трох) над введенням в життя Орґанізації Духовенства повіту і його консолідації на основі слюбованої станової солідарности.

Що зробив Комітет, не буде підписаний сего описувати, скаже тілько, що за пару місяців зробив Комітет досить і була надія, що між духовенством настане єдність і згода в поступованню душпастирськім на всіх ділянках в його життю і поведенню; що піднесеться уровень його морального значіння, поваги і авторитету між своїми і чужими людьми, — що піднесеться і дисципліна церковна і народня до лучшої долі і будучности стану духовного. Та на жаль, не так воно сталося, як ждалося...

Знайшлася між повіт. Духовенством злобна одна, або може і друга одиниця, котра, щоби узискати ласку можних сего світу, пішла до Староства в Сколім і там зробила „до-

нос" на Організацію Духовенства — на „Раду трьох" особливож на Всч. о. Декана Евст. Качмарського і на підписаного яко сеніора Ради трьох — і голову та головну спружину і автора організаційного проєкту (по його гадці і думці), понаплітала несотворені річи, о яких нікому не снилося, оклеветала по просту всіх і вся! — І сталося, що коли Рада трьох в місяці вересні 1923. в імени повітового Духовенства, стосуючись до його солідарности і повзятої організації, — заложила протест против рескрипту Староства в справі ведення метрикальних книг і видавання свідоцтв в язиці латинськім — та поручила обом ВСЧ. Урядам Деканальним тойже протест від себе ствердити і переслати урядово Староству в Сколім до відома, то Староство вислало той протест, надісланий ВСЧ. Урядами деканальними до Воєвідства в Станиславові з увагою від себе, що гр. кат. Духовенство в повіті завязало між собою якусь „тайну Організацію" і бунтується проти розпоряджень світських властий.

На таке „dictum" і представлення Староства, Воєвідство поручило Президії Староства в місяці листопаді 1923-го р. перевести дохождення і слідство в справі „мнимої" тайної організації, завязаної між повіт. Духовенством, а крім сего поручило Староству зажадати від членів „Ради трьох" і Всч. о. Декана Качмарського: а) відклику внесеного протесту, б) узнання польського язика яко язика державного, в) приречення безуслівного послуху для розпоряджень світських властий в усіх справах, г) зложення на руки Староства приречення і заяви льояльности для польської держави. Все те під загрозою сумних наслідків для членів управи організації.

В місяці січні 1924 р. Староство зарядило дійсно слідство і дохождення та покликало поодиноко до переслухання і списання протоколу: Всч. о. Михайла Мосору, пароха Сколього, члена „Ради трох", Всч. о. Декана Тухлянського, Евст. Качмарського і підписаного, як члена і сеніора „Ради трох" — кождого осібно і на инший день. Слідство і дохождення переводив лично сам п. староста, а протоколи списував секретар Староства і тревало се майже повних три години.

При переслуханню — всі три ОО., хотяй переслухувані поодиноко і осібно — кождий іншого дня, заявили одностайно до протоколів в справі завязаної організації, що вона не є „тайною", бо о дню-часі і місці Зборів зістало Староство в своїм часі повідомлене, що о зборах Духовенства в м. Сколім знала місцева поліція, що не вина в тім духовенства, що Староство не вислало на збори свого делєгата, котрий міг на місци сконстатувати і здати відповідну реляцію політичній власти, що зібране повіт. Духовенство порішало справу своєї станової організації „pro domo sua" — а не організації якоїсь політичної — протидержавної, що

відтак о цілій акції повідомлено духовну Власть, Товариство св. Ап. Павла, а в рамах статутів тогож Товариства міститься також потреба переведення станової орґанізації між Духов. цілого краю, та що о цілій справі в головних зарисах була поміщена допись в становім орґані Духовенства „Нива" Ч. 8 і 9. з р. 1923, що отже Орґанізація повітового Духовенства не є тайною ані політичною, а лише „stricte" духовно-церковною і душпастирською.

Щоби улекшити Всч. Декальним Урядам працю в переведенню і чуванню над сею орґанізацією, до чого вони в першій лінії вже з титулу свого Уряду покликані, Загальні Збори повіт. Духовенства вибрали до сего екзекутивний Комітет (Раду трьох), до котрого війшло 3 вітців і 2 заступників з обох деканатів, і ті мали занятися введенням в життя орґанізації на основі порішеної солідарности.

Всі три ОО. переслухані просили п. Старосту, щоби сю їх заяву передав до відома Воєвідства, а що до жадань Воєвідства висше наведених під а, б, в, і г), то всі три ОО. заявили також однозгідно до протоколу:

Ad а) що протесту свого в справі ведення книг метрикальних і видавання свідоцтв в язиці латинськім під жадним услівям не можуть відкликати, бо вони звязані солідарністю в тій справі з усім повіт. духовенством і що вони звязані присягою „канонічного послуху" свому Ординаріятови, котрий в тій справі видав зарядження, та що натиск властий до зломання сеї присяги „канон. послуху" колідувавби з законом моральним.

Ad б) Всч. ОО. переслухані заявили до протоколу, що не чуються бути покликаними до сего акту, щоби аж вони могли узнавати „язик польський" — язиком державним, бож сама рація державного стану і сама льоґіка каже, що в Державі польській — *язиком державним мусить бути* з природи річи язик польський і сего не треба цілком, аби аж гр. к. Духовенство узнавало і рішало!

Ad в) Заявили, що вони й Духовенство гр. кат. в повіті буде повинуватись розпорядженням властий світських в державі завсіди, але під умовою, о скільки ті розпорядження не будуть противитись добру Церкви католицької, духовенства і народности української, в противнім бо случаю на дорозі правній духовенство буде заносити відповідні протести, представлення, рекурси, до висших інстанцій державних і до державного Сойму.

Ad г) що така заява властиво непотрібна, але можуть її зложити.

По зділанім слідстві і списанню протоколів Староста заявив підписаному, що всі акти і протоколи перешле Воєвідству до відома і доложить від себе, що на цілій справі нема нічого нелеґального, та що все поладжене буде

як найкориснійше для духовенства, котре він думає попирати на кождім кроці.

Та так обіцяв пан, а зробив цілком інакше! Староство не тілько що не відіслало всіх протоколів до Воєвідства, та не виждало на порішення справи через Воєвідство, але само *на свою руку* в пару днів по переведенім доходженню і слідстві видало п. д. 7 го лютого 1924 до Ч. 1746|5 на руки підписаного р е с к р и п т, котрий в дословнім і вірнім відписі тут до випечатання залучаю:

ODPIS

Skole, dnia 7 lutego 924.

Starostwo w Skolem.
L. 1746 5.

Do Wielebnego ks. Ignacego Juchnowicza gr. kat. proboszcza w Tuchli.

Przeprowadzone przez Starostwo administracyjne dochodzenia wykazały istnienie w tutejszym powiecie „organizacji duchowieństwa“ względnie „Komitetu wykonawczego konsolidacji i organizacji duchowieństwa“.

Ponieważ organizacja ta względnie Komitet zawiązany został bez wiedzy władzy i nie posiada zatwierdzonych przez województwo statutów, a zatem istnieje nielegalnie, przeto zastanawiam dalszą działalność powyższej organizacji względnie Komitetu i wzywam Wielebnego ks. do bezwzględnego zastosowania się do niniejszego zakazu. — Od tej decyzji wolno wnieść rekurs do Województwa w Stanisławowie, który podać należy w terminie dni 14-tu, licząc od dnia następującego po dniu doręczenia.

Radca Województwa i Kierownik Starostwa — *Golczewski* m. p.

(Dr. Golczewski) (прийшло без урядової печатки).

Получено 15/2 1924 р.
о. Юхнович.

Рескрипт той говорить сам за те, що Староство хотіло і намірялo, а саме „okazać swą sprężystość w urzędowaniu“. Підписаний, користаючи з послідного уступу і клявзулі вираженої в рескрипті, заложив против тогож с п р о т и в, відповідно умотивованнй, і вислав тойже п. д. 25 л ю т о г о с. р. п о р у ч е н и м л и с т о м на руки Староства до Воєвідства в Станиславові.

Рекурс, внесений підписаним, лежить д о н и н і не полагоджений б е з ж а д н о ї в і д п о в і д и, бо Староство відай н е вислало його до Воєвідства, або якщо вислало, то II-га інстанція не хоче його порішати, не маючи доказу жадного переступства і підстави до відкинення! Та не маючи підстави до відкинення, хоче відай викрутитися з тої хрії як то кажуть, „ликом і сіном“ — бо п. д. 14 цвітня р. 1924,

надіслало Староство на руки підписаного відозву і заяву в справі внесеного рекурсу, котру підписаний в оріґіналі — яко „дивогляд“ свого роду до випечатання залучає:

Starostwo w Skolem
L. 7399/5 Skole, dnia 14 kwietnia 1924.

Do

Wielebnego ks. Ignacego Juchnowicza gr. kat. Proboszcza
w Tuchli.

Wskutek reskryptu Wydziału Prezydjalnego województwa w Stanisławowie, z dnia *26. marca 1924 L. 2768*) l b. wzywam Wielebnego Księdza Proboszcza do ostemplowania rekursu wraz z załącznikami, wniesionego przeciw rezolucji tutejszej z dnia 7 lutego 1924 L. 1746/5 a to w myśl rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia *17 stycznia 1924* Dz. U. Rz. P. D. Nr. 8. poz. 81.

Zarazem oznajmiam, że w razie nieuiszczenia należnej opłaty stemplowej, rekurs pozostawi się bez biegu tj. traktowany będzie jako niewniesiony po myśli § 16 rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia *24 kwietnia 1923* Dz. U. Rzp. Nr. 44, poz. 298.

Radca województwa i kierownik Starostwa
(Dr. Golczewski)

Підписаний не зробив досі задосить жаданню Староства, і так ціла справа стоїть покищо в завішенню!

От і ціла історія тої Орґанізації, яку хотіло перепровадити гр. кат. Духовенство між собою в повіті Скільськім. Підписаний представив її вірно і правдиво і заподав її до відома ВСЧ. Духовенству в цілій нашій церковній провінції, щоби воно знало о сім, що неможлива є орґанізація Духовеньства до переведення, якщо їй під ноги кидається колоди так зі сторони „власть імущих“, як також зі сторони самого Духовенства. Підписаний не береться до осуду над поступком Староства Скільського в тій справі, а полишає се загальній опінії.

Тухля, дня 30 мая 1924.

о. Ігнатій Юхнович.
парох Тухлі.

Проєкт пляну до науки релігії в учительських семинаріях.

Польське міністерство віроісповідий і прилюдної просвіти ввело 1920 р. пятилітну науку в учительських семинаріях, і тому потрібний новий плян до науки релігії в тих заведеннях. Львівський Митроп. Ординаріят визначив до того окрему комісію, що уложила тимчасовий плян, якого покищо придержуються у всіх семинаріях львівської архіпархії, обговорила основи пляну і розклад научного матеріялу на поодинокі курси, і поручила мені виготовити плян, вихіснувавши цінні замітки і узгляднивши побажання Преосв. Ординаріятів в Перемишлі і Станиславові, як також сегорічні розпорядки шкільних властий, якими побільшено число годин релігії на першім курсі на т р и тижнево і узнано науку релігії обовязковим предметом в другім півроці пятого курсу. Над еляборатом перевела дискусію комісія і поробила потрібні зміни, та приняв його збір львівських оо. катехитів, скликаний ad hoc Кружком катехитів.

Заки заапробують його духовні власти, подаю до прилюдного відома короткий витяг з нього, надіючися цінних заміток Отців, що працюють в семинаріях, а також і тих, що інтересуються релігійним вихованням будучих учителів.

Приписаний науковий матеріял розложено ось так на поодинокі курси:

На I к у р с і вчиться молодіж біблійної історії, а саме в першім півроці історії Стар. Завіта, а в другім Нов. Завіта.

Більше число годин релігії належить вихіснувати зараз у почині шкільного року на те, щоби молодь набула основних відомостий, потрібних їй до зрозуміння біблійної історії і при науці віри. А саме треба зясувати їй, що то є релігія; котра релігія є правдива, а котра ложна; що є природна, а що надприродна релігія; що є надприродне Боже обявлення; котрі є його жерела, та відмітити доби в історії Божого обявлення з огляду на постепенну підготівку людства на прихід Божого Сина. В історії Старого Завіта все треба відмічувати батьківську діяльність Божу для людства, виховування і підготовлювання людий на приняття і розуміння Христового обявлення та точнійше поучити молодь про пророків і їх науку, на яку так часто покликав й сам Спаситель весь час своєї учительської діяльности. В новім підручнику біблійної історії мусять бути виїмки зі св. письма Старого Завіта в українськім перекладі до читання з молоддю, а саме: деякі месійні псальми, деякі уступи з пророцтв: Ісаії, Єремії (Плач Єремії), дібрані уступи з поучаючих книг і т. д.

В біблійній історії Нового Зав та треба змалювати величню особистість Божого Сина, Його виїмкові прикмети; милосердя, лагідність, доброту, всемогучість, всевідучість, справедливість і т. д., представити Його науку, методу навчання, Його установи, а св. католицьку церков з окрема, та все підкреслювати Божество Ісуса Христа, яке стверджують Ісусові чуда і пророцтва, свідоцтва Бога Отця і самого Ісуса та здійснення старозавітних пророцтв.

Науку зі шкільного підручника треба доповнювати відчитуванням відповідних перікоп з українського перекладу св. Письма о. Дра Ярослава Левицького.

Шкільний рік на кождім курсі поділено на такі періоди: від 1. вересня до 15. падолиста, від 15. падолиста до кінця першого півроку, а в другім півроці від 1. лютого до 15. цвітня, від 15. цвітня до 31. мая і від 1. червня до кінця шкільного року та розложено научний матер ял так, що в червні викінчується його і коротко повторюється все виучене протягом цілого року. Много уваги треба звернути на виучення молитов та церковних і релігійних народних пісень.

На другім курсі вчиться молодь Догматики. Підручник, уложений після нового пляну, ладиться до друку.

В першім півроці дається найперше основний виклад про релігію, про Боже обявлення і його жерела, опісля вчиться правд віри на основі дванайцяти членів Символа віри, а кінчиться сей піврік наукою про послідні річи.

В другім півроці іде наука про середники нашого освячення, про Божу ласку, св. тайни, молитву та освячення і благословення.

На третий курс призначена Етика.

В першім півроці викладається загальні основи етики, про людські діла, їх моральну оцінку, про закон, себто про правило (ordinatio rationis), після якого ми обовязані жити і ділати, про совість, про чесноту, про гріх та про Божі чесноти.

В другім півроці належить учити про Божі і церковні закони на основі десяти Божих і шістьох церковних заповідий, а закінченням цілорічної науки буде наука про християнську праведність і середники до її надбання, про моральні чесноти, про чесноти, поручені Ісусом в нагірній проповіди та про євангельські ради.

На четвертім курсі вчиться молодіж Літургіки.

В першім півроці йде наука про церков і її устрій, про церковні прибори, про богослужебні книги і одежі, про Богослуження, а саме про Вечірню, Утреню, Часи та загальні замітки про Службу Божу.

В другім півроці треба виучити молодь про Служби Божі, про св. Тайни, освячення і благословення та про свята,

На сім курсі повинна молодіж пізнати наш обряд і полюбити його, научитися відповідно брати участь в Богослуженнях та виучитися співати деякі пісні з Вечірні і Утрені, недільні тропарі і кондаки, Воскресну Утреню, Акафист, Молебени, благальне молення (суплікацію), панахиду, тропар Йорданського водосвяття і т. д. та справно служити до Служби Божої. З молитов навчиться: Псалом 50. і молитву перед св. Причастям „Вірую Господи"...

На научних екскурзіях до церков є нагода научити молодь про ріжні стилі в християнськім будівництві, та звернути її увагу на характеристичні питоменности кождого з них.

Молодь ходить на госпітації і на практичні лєкції до школи вправ, тому мусить обзнакомитися з укладом підручників до науки релігії в народних школах і знати Співаник о. Віктора Матюка.

На пятім курсі в першім півроці предметом науки є історія церкви, в якій треба представити розвій, орґанізацію і всесторонну діяльність католицької церкви від її почину аж до найновійших часів. Особливу увагу треба звернути на виучення історії української церкви, і належить відмічувати хосенну діяльність для церкви і нашого народу видних людий: духовних і світських, котрі були вицвітом та викладником почувань, ідеалів і змагань дотичної доби в історії нашого народу.

Молодь треба заохочувати до читання відповідних історичних книжок, про соціяльне питання та про хосенну діяльність церкви на всіх ділянках.

В другім півроці треба підготовити теоретично і практично кандидатів до того, щоби могли вчити релігії в народній школі, як одержать місію до того від духовної власти. Муситься навчити їх методики науки релігії, перейти з ними обовязуючий плян до науки релігії в народних школах і приписи до релігійних вправ, та повчити їх про релігійні вправи дома, в школі, в церкві, і про приготовання дітий до першої сповіди і першого св. Причастя. Підручники до науки релігії в народних школах (малу біблію і малий катехизм) і Співаник о. Матюка мусять добре знати і орієнтуватися, яких підручиків уживається в поодиноких клясах виділової школи.

о. Іван Рудович.

На поміч братям в Боснії!

За своїми домашними злиднями забули ми про наших братів, що протягом 30-и послідних літ поселились над Босною, Вербасам і Дрвентою.

Не мають ні священиків, ні учителів, ні якоїнебудь людини, що прийшлаби тому народови з помічю і порадою. Чиж чужі, Серби православні, Магомедани або Хорвати мають їм помочи, коли в нас нема нікого до того охочого?

60 кольоній на просторі кількадесять миль обслугує всього 5-ьох наших священиків і годі допроситись, щоби який священик з Галичини приїхав, а треба їх тут ще вдвоє стільки! Наші учителі і учительки обслугують чужих „na kresach", а тут нема кому піти, хоч нарід неменше бажає учителя, як священика. Стільки наших людий досвідних, стільки нашої молоді фахово образованої за границею і в дома без хліба, а тут нема кому занятися якоюнебудь організацією хочби економічною, коли так гарне є до того поле! Край богатий, але неексплюатований ще зовсім, нарід наш працьовитий і переважно землі доволі посідаючий, бідує однак через брак поучення і організації, та самому собі полишений і занедбаний та всіми забутий, нидіє, зданий на ласку й неласку чужих!

Хай прийде тут хоч кількох ідейних наших священиків, кільканайцять учителів і учительок, лікар, адвокат, ветеринар до Прнявора та до Банялуки, а певно, що всі вони будуть мати вдячне поле до праці, яка їм дасть вдоволення, що працюють для свого народа, що її оцінить. Коли би той нарід зорганізувати в якесь товариство просвітно-економічне та розвести спілки, кооперативи, каси позичкові, крамниці і взяти в свої руки скуп і збут продуктів так богатого та ріжнородного тут господарства сільського та домашнього, неодин з наших людий мавби тут кавалок хліба, підніссяби добробут того народа і скріпила його відпорність супроти денаціоналізації, яка йому грозить як відсталому від рідного пня!

Тому нехай тих кілька слів буде заохотою для наших людий всіх станів і всякого знання, та нехай звернуть увагу на Боснію, щоби саме занятися судьбою і положенням тих бідних а так добрих людий, що їх лиха доля загнала аж тут з рідного краю.

Патріотична акція наша в тій країні найшлаби щирий відгомін і певну поміч у наших родимців, бачванських Українців, а передовсім у великого опікуна нашого народа, Преосвященого з Кріжевців, дра Діонізія Нярадія, до котрого дієцезії належить тепер Боснія, та у таких великих приятелів нашого народа, як О. др. Шімрак О. др. Северович і другі хорватські патріоти і суспільні діячі Але треба нам зачати і зголоситись до праці, бож то в першій мірі наш обовязок подати помічну

руку братям, тій Ucrainae remotae atque dispersae, щоби вона не загибла! *о. Олександер Коренець.*

Примітка Редакції: Редакції доволі звісні обставини в Боснії, і тому упереджуємо кождого, хто мав би намір там поїхати, щоб вперед забезпечився що до посади, бо посади там не так легло одержати, як могло би здаватись на підставі випечатаного допису. Ще найлекше можна би там знайти приміщення священикам.

Місії.

Ювилейна Місія і посвячення церкви в Зашкові.

Від середи сполудня дня 18—21-го червня с. р. відбувалась ювилейна місія в Зашкові, а дня 22-го червня с. р. в неділю Архієрейске, торжественне посвячення нової церкви.

Науки місійні подавали Отці Кондеканальні: Впр. От. Петро Пилипець, парох Підборець, Впр. От. Андр. Гаврищак, парох Борщович, під проводом Всесв. От. Др. Теодоз. Галущинського, Ректора духовної Семинарії у Львові. Народа було так місцевих парохіян, як також з околиці дуже много.

Сповідалося 6—7000 людей в суботу і в неділю рано. Його Ексцелєнція Митрополит прибув враз з Впр. Отцем Вікарієм генер., проваджений бандерією хлопців зашківських в части і зарудецьких в числі до 100 люда. На молодих конях, омаєних зеленню, їхали хлопці в однострій убрані, з українськими відзнаками на баранячих шапках, з синьо-жовтими хоругвками в руках. Вид був величавий. Їх Ексцелєнцію проводив якби який полк українського війська. — При триюмфальній брамі привитав Його Ексц. Впр. От. декан Богдан Еліяшевський з зібраним духовенством свого деканату, як місцевий господар, відтак привитав заст. війта, а вкінці школярка місцевої школи Лампіка гарячо-патріотичними словами (убрана в народний стрій 12-літна Евгенія).

Його Ексцел. висів з самоходу, ведений до церкви, відправив короткий молебень, відтак — хоч змучений, опорошений, здорожений — засів коло церкви, до слухання св. Сповіди. Всі тиснулись до Нього в надії, що всі висповідаються. І не обманулись! З малою перервою Ексцел. сповідали до $^1/_2$12 год. в суботу в ночи.

В неділю рано натщо знову сповідали, а відтак посвятили церков.

Арх. Службу Божу при участи старших Священників враз з діяконами відправив Впр. О. Александер Бачинський, Вік. генер. Співав місцевий хор, мішаний під проводом Теод. Лампіки, місцевого дяка.

В часі служби Божої знову сповідали Їх Ексцелєнція

до 2 год. по пол. Всі до одного були висповідані завдяки примірови і трудови Ексцеленції. — По службі Божій Їх Ексц. враз з духовенством і народом дались відфотографувати. Додати належить, що погода на той час була пречудова! Ані хмариночки на небозводі! Успіх з тої праці духовної був дуже великий. Всі розрадовані лишились на місці, щоби знов з бандерією і процесіями попращати Їх Ексц. о год. 6 вечером. — Дай Боже, щоби у нас такі торжества церковно-народні частійше повторювано.

Учасник.

В Ріпневі.

Від дня 30 мая до 4 червня відбулася Ювилейна Місія в честь св. Священомученика Йосафата в Ріпневі, деканату Милятинського. Місії проводили: о. Николай Демчинський, парох Бродів, о. Александер Чубатий, парох Дитковець і о. Василь Павула, парох Смільна. Вірні горнулися на науки місійні від першої до послідної. В днях 3 і 4 червня приступило до св. Сповіди і до спільного св. Причастя около 800 вірних. Сповідало 9 священиків. Люди дуже тішилися місією, зі слезами в очах попращали оо. місіонарів і відпровадили їх з процесією за село.

В Добротворі.

Від дня 22 до 26 червня відбулася Ювилейна Місія в честь святого Священомученика Йосафата в Добротворі, деканату: Каміно-Струмілецького. Місії проводили: о. Николай Демчинськнй, декан Брідский, о. Василь Павула, парох Смільна і о. Юліян Рудкевич, парох Лешнева. Мимо робіт в поли нарід горнувся дуже пильно на місійні науки і користав з них. В вівторок 24 червня зачалась св. Сповідь, дітий висповідалося около 300. Священики сповідали вірних від 5 рано до 11 год. в ночи. Висповідалось і приступило до св. спільного Причастя понад 1300 вірних. Місію закінчено величавим походом з місійним хрестом. Тисячі народа з Добротвора і дооколичних сіл взяло в тім поході участь. По вкопаню місійного хреста виголосив послідню науку „О дорозі хрестній“ і попращав вірних о. В. Павула, а нарід зі слезами в очах прирік витревати в добрих постановах, які зробив при св. сповіди. Торжество закінчилось о год. 3. пополудни цілованням мощий св. Священомуч. Йосафата і місійного хреста. Пополудни оо. місіонарі відїхали, а нарід відпровадив їх з кінною бандерією аж до двірця залізничого в Рокитах.

В Пониковиці Малій.

В днях від 6. до 10. липня відбулась Ювилейна Місія в честь св. Йосафата в Пониковици малій, деканату Брід-

ського. Місії проводили: о. Николай Демчинський декан Брідський, о. Василь Павула, парох Смільна, о. Адріян Зафійовський, катехит шкіл вид. в Бродах і о. М. Е. Осадца, катехит гімназ. в Бродах. 42 роки минуло, як була місія в Пониковици, і тому нарід дуже сердечно витав з процесією оо. місіонарів, котрі приїхали, щоби загоїти рани душевні, завдані йому війною. Пять днів тревав сей пир духовний, а нарід жалував, що так коротко він треває. В сім часі виголошено 15 наук — а до св. сповіди і спільного св. Причастя приступило понад 1000 вірних. Сповідало 12 священиків. В середу 9. VII. пополудни приїхав Преосвящений Епископ Луцький, о. др. Йосиф Боцян, впроваджений кінною бандерією. При тріюмфальній брамі повитав Преосвященого іменем оо. місіонарів о. дек. Демчинський. Опісля удалися всі до каплиці, де відправлено молебен. Місію закінчено величавим походом з місійним хрестом, в котрім взяли участь Преосвящений Владика, окружений 12 священиками, і тисячі народа. Під хрестом виголосив послідну науку Преосвящений Епископ: „О значінню хреста". Торжество закінчилося о год. 3 попол. цілованням місійного хреста. Вечером Преосвящений відїхав, прощаний сердечно духовенством і вірними до Підгорець в супроводі кінної бандерії, прибраної в синьо-жовті ленти.

В Любіні Великім.

В днях 31 V. — 5 VI. с. р. відбулася з великим успіхом місія в Любіні Великім. Науки місійні голосили оо. Василіяни: Всв. о. др. Теодозій Тит Галущинський, ректор і професор св. богословія, Всч. о. Йосафат Іван Скрутень і Всч. о. Бараник. Крім місіонарів сповідали усі оо. Кондеканальні. Людий місцевих та довколичних було дуже много. Сповідалося поверх 3000 людий.

Любінь, се правдиве багно сірчаних купелів, де літники впровадили вже „висшу культуру" гнилі й неморалі поміж місцевим населенням. Тимто й добре сталося, що місія у Городецькім деканаті там найперше відбулася.

(о. Ковалів).

В Залукві.

У свято-Йосафатовий ювилейний рік відбулося вже доволі богато місій по селах. Та до найкрасших з них належить безперечно чотиродневна місія, яка відбулася від 9—12 липня с. р. в Залукві під Галичем заходами о. Романа Лободича, катехита в Галичі, а тепер і душпастиря в Залукві. Місійні науки виголошували там ОО. професори др. Гавр. Костельник і др. В. Лаба зі Львова. Крім того дві науки виголосив о. Л. Гаркавий, парох Скнилова коло

Красного. Оба отці професори, зрозумівши знаменито потреби нинішного для віри і для моралі „лютого времени", вибрали для своїх наук самі найактуальнійші теми, а їх оброблення і виголошення так захоплювали слухачів, що їм „тих наук ще було замало". Місія закінчилася у празничний день св. Ап. Петра і Павла, при значнім здвизі сторонських людий. Якби не погана погода того дня, булиби на закінчення місії прибули до Залукви усі дооколичні села. На памятку місії вкопано коло церкви 5 метрів високий хрест, зроблений з дуба з митрополичих лісів у Крилосі. Той то хрест, що важить кілька сотнарів, несли люди на руках довкруги церкви в обході і вислухали під ним кінцеві науки о. дра Костельника, який в мистецький спосіб подавав у ній своїм захопленим слухачам практичні ради для їх релігійного і морального життя.

На дубовім хресті, що стоятиме цілі десятки літ, красується напис золотими буквами на синім тлі, що згадана місія устроєна з нагоди 300-літного ювилею смерти св. Йосафата.

А обом Отцям професорам зі Львова належиться щире признання і глибока вдячність від народа, що понесли йому прегарну Божу сійбу у далеке село. *М.*

З деканальних Соборчиків.

Звіт з нарад духовенства в унівському деканаті

(на декан. Соборчику в Вишнівчику 12. червня 1924).

По відчитанню реферату Впр. о. Климентія Шептицького о значінню св. Йосафата в нашій церковній історії, теперішности і будуччині, розвелася широка і оживлена дискусія, серед якої Впр. о. Декан З. Маркевич підніс один важний факт для укр. кат. Церкви і укр. народу, а саме, що Унія зберігла укр. нарід перед спольонізованням і змосковщенням. Підручники однак історії України не висвітлюють Унії з прихильної точки. Булоби пожаданим, щоби хтось, опитний в історії, видав друком історичну працю, в якій би виказав нетенденційно правдиву вартість Унії для укр. народу так з точки релігійної, як і народньої, та вияснив причини завзятої борби ворогів Унії, які були наскрізь політичні.

Відтак візвав о. Декан, щоби кондеканальні вписалися яко члени до Тов. „Просвіта". Всі кондеканальні зложили сейчас членські вкладки до рук о. К. Концевича, секретаря деканальної організації, який слідуючого дня гроші негайно вислав у Львів.

Порішено рівнож одну з найважнійших справ, а саме допомогу вдовам і сиротам по священиках. Кождий священик

має відступити вдові чистий дохід з кождого трийцятого морга ерекціонального ґрунту.

Допомога вдові в нашім деканаті, започаткована Впр. о. Деканом, практикується уже два роки. В імени чести священичої і народньої взиваємо всі Всч. Уряди деканальні, щоби негайно і безпроволочно перевели у себе сю акцію; булоби непростимим ґріхом і ганьбою, колиби ми позволили вдовам і сиротам по наших товаришах-священиках нидіти в крайній нужді.

З обуренням піднесено одноголосно протест проти брошури: „Жонатий клир...“ Загал клиру, зачіплений, мусить загально відповісти, тому о. Декан поставив внесення на приняття слідуючої заяви жонатого клиру:

Поява брошури „Жонатий клир, а безженство клиру“, за котрої зміст і форму взяло на себе відвічальність Тов. безженних священиків ім. св. Йосафата в Станиславові, приневолює жонате духовенство, не згуртоване в окреме „Тов. жонатих священиків“, висказатися; проте підписані уважають соборчиковий зїзд за правну форму збірної заяви.

Підписані, жонаті священики унівського деканату, зібрані на соборчику, дня 12. червня 1924 р. у Вишнівчику, вповні солідаризуються зі змістом статті ОО. Дра Г. Костельника і Дра В. Лаби, під заголовком „Respice finem“, поміщеної яко відповідь на повисшу брошуру у ч. 4 „Ниви“ 1924 р.

Підписані, не входячи в meritum справи, зауважують лиш, що не згідний з правдою висказ автора брошури на стр. 22, немовби загал жонатого духовенства уважав целєбсів за ворогів нашого народу, або загалови целєбсів імпутував які небудь „пороки“. У пресі появлялися дописи на тему пропаганди целібату у станиславівській дієцезії, за котрих зміст несли відвічальність поодинокі автори, а не весь наш жонатий клир.

Підписані просять: Високопреосвященний Митрополичий Ординаріят у Львові і Преосвященні Епископські Ординаріяти в Перемишлі і Станиславові зволять ласкаво запобігти, щоби на будуче одна часть священиків, згуртована в зорганізоване „Товариство“, не зневажала в брутальний і неетичний спосіб другу часть священиків подібними брошурами.

Підписані, жонаті священики унівського деканату, подаючи свою коротку заяву до публичного відома, просять весь жонатий клир усеї галицької провінції висказатися у повисшій справі з повними підписами.

о. Зеновій Маркевич, о. Теодор Сахно, о. Ґригорій Паньчишин, о. Константин Концевич, о. Іван Бачинський, о. Іван Садовский, о. Бучиньский, о. Максим Патерия, о. Данило Міхур, о. Іван Ковалишин, о. Ґригорій Пилат.

Духовенство тернопільського і микулинецького деканатів, зібране на спільнім соборчику числом 32 дня 19. липня с. р. в Тернополі, ухвалило одноголосно подати через „Ниву“ до відома ширшого загалу слідуючі резолюції: Соборчик 1) осуджує зміст брошури виданої станиславівським безіменним безженним священиком п. з. „Жонатий клир а безженство клиру“, як єретичний і негідний священика; 2) протестує проти примусового целібату і насильного впроваджування його, тому що він в нас не на часі, проти загварантованих прав нашої Церкви і в нинішних обставинах шкідливий для нашої Церкви і народу; 3) висказує своє признання „Ниві“ за гідну і безсторонну оборону жонатого клиру.

Рівночасно пересилає чеком 18 зол. п. на пресовий фонд „Ниви“, зібраних на соборчику в Тернополі дня 6 серпня с. р.

Тернопіль, дня 12 серпня 1924.

о. В. Громницький, т. р.,
декан тернопільського деканату,

о. С. Ратич і *о. Пасіка Іван*
секретарі соборчика.

* * *

Зібрані дня 17 липня 1924 р. на деканальнім соборчику в Бруховичах священики перемишлянського деканату одобрюють і солідаризуються з акцією проти примусового целібату, обговореного отверто і річево в брошурі Впр. ОО. Дрів Костельника і Лаби і в статті Всч. о. Якова Тарнавського: „Наша оборона“ („Нива“ чч. 5—6 1924) і за смілу і щиру оборону женитьби нашого духовенства заявляють згаданим авторам своє повне признання і подяку, а з обуренням клеймлять і осуджують акцію за примусовим введенням целібату в нашім духовенстві, ведену Товариством безженних священиків, а заініціоновану брошурою безіменного автора: „Жонатий клир а безженство клиру“.

Бруховичі, дня 17 липня 1924 р.

(Слідує 14 підписів).

* * *

Отці Зборівського Деканату зібрані на деканальній конференції в Зборові дня 31. VII. с. р. всі однодушно складають щиру подяку всесвітлійшим ОО. Д-рам Гавриїлові Костельникові і Василеві Лабі за річеву оборону нашого духовенства в статті „Respice finem“ і всі солідарно заявляються рішучо проти введення примусового целібату в нашім клирі.

Зборів, 31. VII. 1924.

о. Волод. Присташевський,
декан.

о. П. Олійник,
писар.

Отці Динівського деканату вислали до Преосвященого Ординаріяту в Перемишлі таке письмо:

Від деякого часу непокоять нашу суспільність, а з окрема наш клир, вісти, що гр. кат. духовенству в нашому краю, тому останньому захистови великої колись Унії, має бути накинений целібат. В останніх часах ці вісти стають тривожні, бо стало ясним, що в одній з наших епархій молодим кандидатам духовного стану целібат вже ставиться як необхідне условя до приняття в семінар і до висвячення, а в других двох епархіях змагається до того самого посередно — висуванням трудношів при рукополаганню і натиском на молоді душі в часі студій та однобічним розділюванням світла і тіни св. тайни подружжя, яку св. письмо величає „великою", а одночасно користається з церковних канонів і вимагається на удержання семінарів чималих жертв від церковних скарбон і від клиру, що в першому разі може бути кимось уважане за тиху згоду клиру на новий напрям у семінарах і тою мнимою згодою оправдуване насилля, по натягненому правилу: volenti non fit iniura.

Проти такого насаджування целібату підписаний клир Динівського деканату — при усій своїй пошані для добровільного безженства — закладає отсим з усею свідомістю справи однодушний і рішучий протест.

Свобода женитьби гр. католицького духовенства — це наше старе добре право, признане і запоручене раз на завсіди Римом при заключуванню унії в 1595 р., і з одної сторони ніхто на світі не має легітимації проти нашої волі того права, якоюб то й не було дорогою, нас позбавляти або його обмежувати; а з другої сторони ніхто не може брати нам за зле, шо свого права боронимо і усіми засобами боронити будемо. Що більше: Ми глубоко переконані, що дальше наставання на свободу женитьби мусілоб не лише шкідливо вплинути на довіря й синівське почування для своїх Владик, але наразить на необчислиму шкоду так справу народа, як у наслідку і саму унію тому, що наш народ з жонатим клиром звязав свою долю і загальному целібатови у всіх своїх верствах з грунту є противний і буде противний.

Тому просимо усильно Преосвящений Ординаріят стати разом з нами до оборони проти примусового целібату і отсей наш щирий голос протесту передати Високопреосвященому Митрополичому Ординаріятови та найвисшій інстанції, Римови.

Другою, під нинішну хвилю для нашого клира найбільш болючою справою є відбирання православиих святинь на землях влучених до Польщі рижським договором і „пересвячування" їх на латинські костели. Зойк населення там безрадний, а опіки і постави зі сторони найбільш покликаних церковних єрархів не видати. І се найсумнійше і для гряду-

чих поколінь остане відстрашаючим приміром, куди може зайти єрархія, якщо вона не почуває в собі спільноти крови з народом, для якого поставлена.

Ввиду того підписаний клир Динівського деканату підносить рішучий протест проти такого поступування та заявляє, що церковне добро по цей бік рижської лінії було споконвіку добром вірних греко-католицького ісповідання і українського народа, і просить сердечно Преосвящений Ординаріят передати сей протест куди слідує, тай з усею силою й усіми засобами постояти за духове і матеріяльне добро нещасливих б. уніятів.

Деканат Динівський — В Глудні, дня 17. VIII. 1924.

о. Іван Жарський,
декан.

(Слідує ще 10 підписів ОО. кондеканальних.)

Зі світа.

В Альбанії вибрано президентом міністрів католицького архієпископа Fan Nolli.

Америка. Радіо на услугах проповіди. Університет ОО. Єзуїтів в St. Louis в марті, квітні і маю кождої неділі по полудни через дві години поширював радіом релігійні конференції на вибрані теми. Успіх показався добрий, бо навіть деякі Жиди „зі збудуванням" слухали ті конференції.

Розклад в анґл. епископальній церкві. Церковний суд „протестантської епископальної церкви" в Сполуч. Державах проголосив єретиком епископа тоїж церкви Brown-a на підставі 23-ох тверджень, узятих із його книжки „Комунізм і Христіянство". В тій книжці Brown твердить навіть се, що Христос ніколи не жив. — Так одна часть тої церкви доходить до повного раціоналізму. А друга схиляється до католицизму. В квітні с. р. в Філядельфії отся друга ґрупа на зборах приймила резолюцію: що Папі з божого постановлення дійсно належиться першенство в Церкві та що Церква є непомильна. Отже до приняття католицизму ділить їх тільки ще один крок.

Анґлія. Католики в британській імперії. Після статистики з 1924 р. в британській імперії є 14,827.312 католиків, а цілого населення 400 міліонів. Сама Анґлія на 48 міл. населення має 2,567 091 католиків; Ірляндія 3,242.670 католиків; Індія 2,256.451 католиків. Число католиків в останніх 10-ох літах маіже подвоїлося.

В Канаді є 3,386.660 католиків, яких обслугувало 4 087 світських священиків і 1.379 монахів. Провінція Квебек, якої населення є французьке, є майже в цілости католицька.

Боротьба за науку релігії в школах. В анґлійському парляменті поставлено внесення, щоби знести науку релігії в школах. За внесенням голосувало 162 послів, а проти 223.

Бельґія. Ювилей кардинала Mercier-a. Кард. Mercier обходив с. р. 50-літний свій священичий ювилей. Бельґійські католики при тій нагоді вручили йому 1,200.000 франків, які кардинал роздав на добродійні цілі.

Голяндія. На інтернаціональному 27-ому евхаристійному конґресі в Амстердамі буде виступати — по перший раз у таких конґресах —

орієнтально-евхаристійна секція. Між прелєґентами будуть D' Herbigny, еп. Пападопульос, Margotti. Св. Отець спеціяльно похвалив сей замір. Годиться завважати, що протестанти заняли дуже гостре становище проти Риму з огляду на сей евхар. конґрес. Домагаються навіть звинення голяндської амбасади при Ватикані.

Китай. Католицький університет у Пекіні. Бенедиктинці з Америки задумують небавом оснувати університет у Пекіні. Дотепер була в Китаю лиш одна католицька школа в Шанґой, яку ведуть Єзуїти. Протестанти мають у Китаю аж вісім високих шкіл.

Португалія. Національний евхаристійний конґрес у Лісбоні, який відбувався с р. з початком серпня, випав надзвичайно величаво. На святочній процесії було присутних до 200 тисяч людий.

Росія. Всеросійський церковний собор ухвалив завести в богослуженя місто старославянської живу московську мову.

С. Т. К. подає з Москви під д. 2. VI. с. р., що святійший Синод царгородського патріярха зложив Тихона, патріярха російської православної церкви, з уряду по причині церковних непорядків. Одночасно засуспендував царгородський патріярх усіх тих епископів і священиків, що поїхали разом із архіеп. Антонієм до Сербії. Царгородський патріярх Григорій має охоту стати патріярхом московським і большевики радо бачили би його на тому становищі.

Франція. Положення католиків під новою владою. Бльок, який тепер прийшов до влади в Франції, складається з радикалів і соціялістів. Ось тому положення католиків там стало тяжке. Катол. часописи тепер шукають причини, які довели до такого положення, і добачують одну з головних причин у тому, що франц. католики не є зорґанізовані, й під політичним оглядом не представляють ніякої сили. Так при останніх виборах католики голосували за Жидом атеїстом проти кандидата катол. партії.

Нова влада вже й зачала Kulturkampf. Міністерство воєнної маринарки видало розпорядження, щоб до військових шпиталів не допущено ніодного священика, крім на бажання недужого. В усіх будинках і кораблях воєнної маринарки заборонено відправляти богослуження.

Бібліоґрафія.

Богословія, науковий тримісячник, Кн. 2—3. Зміст: Partes animae norma gravitatis peccati (Inquisitio dogmatico-historica) autore Dre Arturo Landgraf. — Еп. Др. О. Боцян: † о. Пралат Ізидор Дольницький, духовний отець, літурґіст і піснотворець. — О. Іван Рудович: Кобринський Синод 1626. — Огляди й оцінки. — Вибрані питання. — Всячина. — Хроніка. — Богословське Наукове Товариство. — Книжки й часописи.

Михайло Возняк: **Історія української літератури.** Том III. Віки XVI—XVIII. Друга частина. (З 54 ілюстраціями). Накладом Тва „Просвіта". Львів, 1924. Стр. 564. Саме в найтяжших часах для української книжки діждались ми обємистої Історії української літератури (до XIX. в.), яка гідно може станути побіч Історій літератур инших культурних народів. Відзначається вона не тільки обємистістю, але й ясністю викладу, простотою стилю, цікавістю, опануванням

незвичайно богатого матеріялу, влучними оригінальними увагами, критичною бистрістю, зібранням величезної „літератури предмету". Її автор, М. Возняк, працював над нею з подиву гідним пожертвуванням себе — добре заслужився для українського народу, бо списав не історію сухих фактів, але історію живих психічних течій. І коли хто хоче пізнати властиву бувальщину українського народу, то мусить розчитуватися в сій „Історії" шановного автора. Не треба би й згадувати, що отся „Історія укр. літератури" повинна знайтись у кождому священичому домі. *К.*

— З нагоди святкування 350-ліття появи першої української друкованої книги у Львові видала **кооператива „Друкар"** брошуру: **„Свято української книги"**, в якій поміщено тексти промов і пісень з святочної академії, відбутої в память Івана Федоровича. Прикраси з першої книги, замішені в брошурі дають її артистичний зовнішний вигляд. Тільки сумно вражують і око і душу пробіли з приміткою: „Сконфісковано!" поміж привітами ріжних інституцій і товариств українських і польських. (очевидно прочитаними вповні на святочній академії своїми відпоручниками)... Мабуть зроблено се зовсім не по мисли 105. артикулу конституції...

— З сеї самої нагоди видав **„Національний Музей"** у Львові замислом, трудом і заходами Іляріона Свєнціцкого книгу під заголов.: **„Початки книгопечатання на землях України"**. В тексті сеї пропамятної книги коротко але дуже інформативно подана в І. части історія печатання книжок не тільки у Німців і у других, але передовсім у нас, на українських землях, з узглядненням так світських, як і монастирських книгопечатень враз з характеристикою стародруків; в ІІ. части пише автор про видавничу техніку, а в ІІІ. части поміщено 560 прегарних а характеристичних зразків друку і прикрас давньої книги України. Є річеві прилоги друків і дереворитів, вибрані з найдавнійших наших печатаних книг, а уложені після місцевостий книгопечатень даних книг.

Др. Іл. Свєнціцкий — вже при виданні перших трьох випусків „Прикрас рукописів Галицької України XVI в." вика зав великий артистичний змисл і як збирач і як видавець; однак при послідній своїм виданні: „Початки книгопечатаня на землях України" виявив вповні свій мистецький хист в виборі і укладі книжного матеріялу, свою любов до минувшини, ніжність своїх почувань до нашої культурної старини. І все се робить автор доцільно, свій пієтизм до книги, до нашої культурної минувшини радби не тільки прищіпити і поглубити серед своїх, та вплинути на них, щоби поважно культивували прадідні славні набутки, але і чужим хоче дати такі певні зразки нашої давньої високої культури, щоби

і у них викликати гідний і приналежний пошанівок для українського вкладу у вселюдський культурний розвій, а тим самим навчити їх шанувати і нинішний український нарід як культурну одиницю, націю, а не ігнорувати як якусь безпросвітну етнічну масу, за яку нас так залюбки на зовні представити хочуть наші сусіди.

Оглядаючи названу книгу, можна сміло сказати, що вельми шановному авторові се вповні вдалося і за сю його культурну працю нехай йому буде від всіх свідомих Українців щира подяка.

Повне признання належиться за взірцеве і старанне видання печатні монастиря чина св. Василія в Жовкві, як також і „Національному Музеєві“ у Львові, за підпирання так високо культурної праці, як отсе послідне видання. — А тепер черга, відгукнутися нашій українській інтелігенції.

Домет.

К. Федорович: **Українські школи в Галичині у світлі законів і практики.** Львів, 1924. Накладом секретаріятів українських партій: трудової, радикальної і національної роботи. Стр. 94. Ціна? Книжка ся потрібна кождому українському громадянинови та вчителям. До набуття в усіх українських книгарнях.

X. Nikodem Cieszyński. **Uniwersytet Lubelski — jego powstanie i rozwój.** Wydawnictwo „Ligi Katolickiej“ w Poznaniu. Poznań 1924. Стр. 20. Університет у Люблині є католицьким університетом, отворений 8. XII. 1918. р. Найбільше заслужився для нього бл. п. о. Др. Венедикт Радзішевскі, котрий був його першим ректором. Сей університет є приватний (недержавний) і не має ще „права прилюдности“, крім теольогічного факультету. Покищо має він три відділи: теольогічний, правничий і фільософічний.

Ряд католицьких університетів так представляється: Найстарший є „Університет св. Томи“ в Манілі на Филіпінах, оснований 1611. р.; по ньому йдуть: „Універ. св. Йосифа“ в Бейруті з 1825. р., університет в Льованії (Louvain) з 1834. р., „University College“ в Дубліні з 1850. р., універ. в Quebec, з 1852. р., 5 інститутів французьких (в Парижі, в Ліль, Люґдун, Тулюз і Анжер) з 1875. р., універ. в Монтреаль у Канаді з 1868. р., універ. у Вашингтоні з 1886. р., в Фрибургу швайц. і в Сантіаго в Чілє з 1889. р., універ. в Buenos Ayres з 1910. р. Найновійші: в Люблині (1918), в Медіоляні (1921) і в Nijmegen в Голяндії (1923).

Gustaw Baron Armfeld: **Mein Weg zur Kirche.** Aus dem Schwedischen übersetzt von P. Fritz Esser S. J Essen 1924. Fredebeul u. Koenen. Стр. 54 in 8⁰. — Автор сеї цінної книжки, член аристократичної шледської родини, знаний широ-

ко в дипльоматичних колах европейського світу, чертає з великою простотою й погодою сей перебіг, — більше власних розважань, ніж зовнішних подій — котрий довів його до приняття католицької віри. Жмут його гадок і внутрішних переживань є наглядним доказом, як Церков якоюсь магнетичною та нестримною силою потягає до себе серця благородні, які стремлять до правди. *о. Ковалів.*

ВСЯЧИНА.

Речинець Загальних Зборів відпоручників АЕпарх. Клира для справ удовичо-сиротинського фонду. Згідно з предложенням Комісії вдовичо-сиротинського фонду, Митрополичий Ординаріят скликує сим силою § 9. статута Всч. Відпоручників АЕпарх. Клира на загальні Збори в справах сего фонду до Львова на день 29. IX. 1924. в салі Музея Дух. Семинарії при вул. Коперника ч. 36.

Поручається всім оо. Настоятелям деканатів, щоби на найблизшім Соборчику перевели вибір відпоручників кондекального клира на загальні збори. Вибраним відпоручникам належить виставити грамоту його вибору для легітимації на загальних зборах.

О виборі відпоручника належить осібним письмом повідомити Митроп. Ординаріят.

По відслуженню св. Літургії о призванню помочі св. Духа о годині 9 і пів в семинарицькій Церкві при вул. Коперника ч. 36. зберуться Всч. ОО. Відпоручники в салі Музея на загальні збори.

Порядок Загальних Зборів:

1) Отворення Загальних Зборів через о. Предсідателя.
2) Вибір Президії Загальних Зборів і Контр. Комісії.
3) Звіт о. Секретаря.
4) Звіт о. Касієра і контрольора.
5) Вибір Членів управляючої Комісії.
6) Установлення висоти датків до фонду.
7) Реферат про нову організацію фонду, о. Осипа Кучкуди.
8) Внесення.

Львів, дня 10. липня 1924.

Від гр.-кат. Митрополичого Ординаріяту.

Церковний Устав Богослужебний на 1925 рік. В вересні с. р. появиться Церковний Устав Богослужебний на 1925 рік. Видає сей Устав (в більше скороченім, але переглядним виді) Тов. св. Ап. Павла. Після бажання сьогорічних Заг. Зборів Товариства, має бути моральним обовязком

всього духовенства цілої нашої церковної провінції набувати сей Устав для всіх церков, як також для церковних півців. Зараз після появлення Устава з друку розішлеться його до всіх парох. Урядів по однім примірнику на церкву враз з чеками, а Виділ Товариства надіється, що вислані примірники будуть приняті з вдячністю. *Виділ Тов. св. Ап. Павла.*

Щоби мати повний образ усіх місій і святочних обходів, що їх в цім ювилейнім році в цілій нашій церковній провінції уладжується, просимо Впр. ОО. Деканів надсилати до редакції „Ниви“ коротенькі звіти й описи тих місій, святочних обходів, академій, концертів, що в поодиноких деканатах відбуваються. Для цього отвирає редакція окрему рубрику п. н. „Місії“ і вже з цим числом зачинають такі звіти й описи друкуватися.

В справі Братського Союза. Братський Союз — оснований б. п. о. Львом Джулинським, редактором „Посланника“ і „Книжечок місійних“, около 1896 р. в тій ціли, щоби його члени прийшли з матеріяльною помічю для вдови по першім померщім членови з посередних і з помічю для душі померщого члена через відправлення одної служби Божої за померщого члена. — „Братський Союз“ починає своє істнування від приступлення бодай 2—3 членів і більше, а кінчиться з смертю одного з членів, по чім наново оживає, приймаючи членів до знову найблисшого случаю смерти. Були часи, коли Братський Союз числив около 80 членів. В р. 1914 вписалося по смерти 23 случаю смерти члена, о. Ілії Котова з Хотимира (Станиславівської Епархії), нових членів 47. — Війна перервала діяльність Братського Союза. Все таки тяжить обовязок на живучих членах Братського Союза бодай відправити службу Божу за кождого померщого члена. Що до матеріяльної помочі, яка перед війною повстала з зложених членських вкладок по 1 короні (нині стан того фонду виносить на 24-ий случай 47 к., на 25-ий 22 к., на 26-ий случай 11 к., на 27-ий 8 к., на 28-ий 7 к., на 29-ий 4 кор., на 30 ий 3 к., на 31-ий 1 кор.; разом 103 кор., зложених на вкладкову книжочку каси Власна Поміч в Струсові, але перевалютованих на мп. на квоту 3% 180 мк. і очікується її вальоризації, почім майбутній заряд Братського Союза порішить спосіб дальшого ведення запомог).

Тепер я, яко тимчасовий зарядчик Братського Союза, подаю до відома про його умерших членів, і прошу Всч. і Впр. ОО. членів о відправлення окремих служб Божих за них:

1. Преосв. АЄрей Константин Чехович † 1915;

2. о. Іван Шмериковський, парох Печеніжина † 1915 (про тих 2-ох членів я ще в р. 1918 оголосив в часописах членам);

3. о. Юліян Сероїчковський, парох в Прошові † 6. X. 1918 р.;

4. о. Евген Гузар, пралат, Львів † 29. IX. 1918;

5. о. Захар Підляшецький, Манастериска, забитий в р. 1919;

6. о. Антін Зарихча, парох, Шляхтинці † 10. IV. 1920;

7. о. Михаїл Сосенко, парох, Золочівка † 19. V. 1920;

8. о. Олександер Танчаковський, парох в Озірній † 14. III. 1923;

9. о. Лев Джулинський, Лапшин, основатель Бр. Союза і почесний член † 11. X. 1923;

10. о. Петро Єзерський — в Америці † 20. IV. 1923.

Хто хоче приступити в члени Бр. Союза, зволить зголоситися до підписаного, — обовязуючись відправляти по 1 службі Божій за кождого помершого члена.

Струсів, 3. V. 1924.

о. Теодор Цегельський,
парох і член Братського Союза.

Незєдинений епископ в Америці Ст. А. Дзубай покинув ложне православіє і вернув опять на лоно катол. Церкви. О. Ст. Дзубай був в молодших літах гр.-кат. священиком на Закарпаттю, а відтак еміґрував до Америки, де працював між нашими переселенцями. Велась саме тоді шалена православна пропаганда, підпирана російськими рублями. Коли Рим іменував епископом пок. Сотера Ортинського, Дзубай, розгніваний, що не його іменовано на се високе становище, перейшов на православіє і посвячено його в епископи. Як епископ чимало лиха накоїв нашій Церкві і нашому народови. Висвячував на священиків кождого, хто заплатив; ставали священиками галицькі і закарпатські дяки, ба навіть звичайні робітники і ширили блуд і роздор між нашим народом. На старости літ відізвалася в ньому совість і він почав думати про поворот до правдивої Христ. Церкви. Впреосьящ. Митрополит Шептицький підчас свойого побуту в Нюйорку в 1921 р. конферував з ним довго і результатом тих переговорів було се, що Дзубай рішучо постановив вернути до кат. Церкви. Митрополит Шептицький предложив цілу справу Ап. Престолови, а коли звідтам прийшло розрішення від церковної кари, о. Дзубай зложив 15. V. 1924 р. перед апост. адміністратором о. П. Понятишином і двома свідками та в присутности множества народа в церкві св. Николая в Yonkers N. Y. визнання катол. віри, вирікся свойого блуду, та став знову членом правдивої Христової Церкви. Ціла церква плакала з радости, бачучи 74-літнього покутника-епископа. Поворот о. Дзубая до гр.-кат. цекви спричинило безумовно і се, що в православній церкві

в Америці панує цілковита анархія, нема в ній ні дісципліни н. порядку, лиш безустанні спори та завзята боротьба. Факт сей ще й тим знаменний, що приходить в часі, де православіє старається опанувати наших заокеанських братів головно тих, що походять з Закарпаття, і він повинен стати тим ясним промінем і тою моральною силою для наших братів, що вже пятий рік ведуть тяжку боротьбу з московським православієм на Закарпатській Україні.

На Підкарпатській Руси є тепер 725 українських елементарних шкіл, учителів 1011; далі: горожанських (виділових) шкіл 16, середних 5, учительських семінарій 3, торговельних академій 2, торгов. школи й майстерські робітні 2... Се все на 400.000 тамошних Українців. От перегнали нас ті, що ще вчора не вміли писати по українськи... Після тої пропорції нам належалоби ся (рахуючи, що Українців тепер у Польщі є вісім міліонів) 20 разів стільки: отже 20220 нар. шкіл, 100 середних, 60 учит. семінарів і т. д.

Пригадка. На послідних Загальних Зборах Товариства св. Ап. Павла установлено членську вкладку до Т-ва 2 зол. на рік 1924.

Гроші просимо присилати на руки секретаря Т-ва о. Петра Хомина, Львів, Корняктів ч. 1.

Виділ Тов. св. Ап. Павла.

Пожадаиим було-би, щоби всі укр. Інституції, всі заможнійші церкви, всі засібнійші священики і інтелігенти замовляли „Початки книгопечатання на землях України", як одиноку настольну, цінну книгу. Ціна 65 зол. п.

Ізза браку місця „Гомілєтична частина" в цьому числі не друкується, а появиться в слідуючому числі.

Друкарський блуд закрався в „Звіті з нарад" („Нива" ч. 4. стр. 133 із с. р.): Замісць „Поширення знання психольогічного" має бути „...теольогічного".

Подаємо до відома, що чч. 2, 3, і 4-е цілковито розійшлися і на складі не маємо ні одного примірника. Числа ці були своєчасно вислані усім передплатникам.

Адміністрація.

НИВА

місячник приєвячений церковним і суспільним справам.

Ч. 9. **Львів, за вересень 1924.** **Рік XIX.**

Нерозважні здогади

Позиція нашого Митрополита в галицькій провінції така, що він є не тільки найвисшим нашим церковним достойником, але заразом і найвисшим представителем нашого народу, отже й найвисшою політичною особою — тим більше, що в нас церковні, національні і політичні відносини тісно сплелися. Тому то приходиться нашому Високопреосвященому Митрополитови переживати примховату долю великих політиків, незавидну для церковного достойнока, який своїому званню посвятився цілим серцем. В політичному життю буває так, що чільному провідникови раз усі партії без розбору кричать „слава“, а другим разом уже підносять *свої сумніви, закиди, обвинувачення — склеєні хочби тільки* й з позорів... Ще нам у живій памяти, як перша перипетія тої політичної долі справджувалася в життю нашого Митрополига (його поворот з російської неволі...), а тепер начеби мала настати та кінцева перипетія — „катастрофальна“. Для людий, котрі є тільки політиками, легкий вихід з такого положення: усуваються з чільного становища, й „справа полагоджена“. Але на позиції нашого Митрополита се неможливе, бо хочби й дійсно хотів усунутися від усякої політики, то „народ“ не повірить, і толкуватиме собі сей крок „зміною політики“, „упадком“ і Бог зна чим.

І не тільки не повірить, але ще й сам знова й знова втягатиме свойого найвисшого достойника в політичний вир, бо в скрутному положенню годі децидуватися без особи, в народі найвисше поставленої. А що в нинішних наших обставинах на митрополичому Престолі годі вести політику (*у властивому значінню слова*) в якомунебудь напрямови, то се деякі наші часописи так представляють, що „Митрополитови опали крила“, що „попав в зневіру“. Інші знов в якомубудь церковному адміністративному ділі Митрополита бачать політику, і толкують се, що „Митрополит змінив свою політичиу орієнтацію“ (розуміється: на гірше...), хоч ані поняття не мають про се, яка була властива ціль Митрополита в сьому ділі, як властиво воно склеїлось.

Що такі легкодушні здогади в нинішних наших обставинах є просто убійчими, сього не тяжко виказати. Наш загал нині перечулений на точці нещастя (бо стільки нещасть

ЛБ АН УРСР
Ж. №

зазнав), і легко переймається всякими чутками про нове наше нещастя. Тим отже зовсім безпідставно заворушуються численні одиниці, підривається в них довіря до Митрополита, а самому Митрополитови робиться тяжку кривду. Чоловік, що все своє жертвував своїй Церкві і народови, не зневірюється своїм ідеалам під старість. Діла свідчать, що наш Найдостойнійший Митрополит той сам нині, який був через 25 літ свойого епископства. Жиє Він не для себе, але для нашої Церкви й нашого народу, роздаючи йому все, що має, й журячися тільки його долею.

Не звертаємося з нашим апелем до радикальних часописних Редакцій, бо вони „після програми“ ворожі духовенству загалом, отже наш апель прогомонів би безслідно. Зате звертаємося до Редакцій „доброї волі“, щоби не пускали в світ легкодушних чи необдуманих здогадів про найвисшого нашого Достойника, бо все дуже легко зруйнувати, але тяжко збудувати. А нам нині, більше чим колинебудь у пережитих літах, потрібна та єдність, та моральна будова, яку наш Найдостойнійший Митрополит зумів осягнути в нашому народі своїми ділами, своїм розумом і своєю посвятою через 25 літ свойого володіння на архієрейському Престолі. *К.*

О. Ігумен Климентій Шептицький.

Про значіння св. Йосафата

в нашій церковній історії, теперішности і будуччині.

(Відчит на соборчику в Вишнівчику деканату унівського дня 12. VI. 924.)

Після інструкції Митр. Орд. з 25. X. 1923 відчит сей не має бути біографією, (бо та всім знана), але зображенням: чим для нашої Церкви були, є і будуть ідеї, для яких св. Йосафат жив і помер; чим Його примір, чим значіння і слава, яку осягнув у людий, чим сила заступництва, дана Йому в нагороду від Бога.

Поділю річ на дві части: 1) Значіння св. Йосафата для нашої Церкви, т. є для неї самої — in foro interno, для церковного і аскетичного життя вірних, що до тої Церкви належать, т. є в першій мірі для нас Українців, — як рівнож для всіх католиків східного обряду. 2) Значіння св. Йосафата для нашої Церкви немов — pro foro externo у відношенню її до прочих католиків, а саме до латинського обряду і наших незєдинених братів.

Щоби осудити значіння і вплив якогось чоловіка на його окруження — тобто на нарід і братів по вірі, щоби справедливо сказати, чи сей вплив благородний і щасливий,

чи противно злий і шкідливий, треба звернути увагу на дві обставини:

а) *на моральну вартість одиниці*, якої значіння для суспільности мається осудити; б) *на внутрішну вартість ідеї*, якій та одиниця віддалася в службу.

Ad а) Аби значіння якоїсь людини було велике і добре для суспільности, мусить бути *моральна вартість тої людини велика*, а то: забуття про низькі, самолюбні ідеали, якими кермується більшість чюдий, цілковите — постійне — віддання себе на службу якоїсь великої ідеї, пожертвования себе, посвята своєї особи, своїх сил, спосібностий, засобів духових і матеріяльних, посвята своєї вигоди, свойого щастя і вдоволення, своєї слави, а вкінці свойого життя на службу тої ідеї. Чим більше тих елєментів, тим і значіння людини напевно буде більше.

Ad б) *Ідея*, крім того всього мусить бути *правдива і добра* в повнім значінню того слова.

Якщо хтось служить правдивій, добрій і знеслій ідеї, а робить се без пожертвування себе, то робить се або немов ремісничо — за заплатою, або лише для своєї слави і вдоволення. Хісна з його служби не буде великого, а може вийти з сего і не одно зло.

Якщоб знов хто мав високу вартість моральну і пожертвування, а віддав їх в услугу фальшивої ідеї, такий чоловік, помимо своїх особистих прикмет, а властиво через свої прикмети, може статися прилюдним нещастям, бо його вплив і значіння не будують того, що добре і правдиве, але противно поширюють лож, а через те і зло.

Але провидіння Боже в своїй безмірній мудрости справило, що звичайно лише правда і добро має в собі вистарчаючу силу, щоби в чоловіка вливати постійно — на ціле життя — духові відречення і крайної самопосвяти.

У св. Йосафата обі ті умовини злучилися, щоби вплив його зробити великим і дуже благородним, висока вартість і вартість ідей, яким служив.

Ідеї, яким віддався в службу св. Йосафат, були не лише правдиві, добрі і знеслі, але крім того так дібрані, що для загального добра нашого народу і наших вірних вони були і є і довго будуть *найконечнійшими*.

Які то були ідеї?

1) Так для кождої душі з осібна, як і для громади — для народу — се *найважнійша справа*, щоби *належати до правдивої Церкви Христової*, бо лише *до правди* привязана *поміч ласки Божої. Лише правда*, Божою силою ласки випосажена, може *освободити* і чоловіка і нарід так від *внутрішньої неволі* — від власної *злоби*, як в дальшій консеквенції і від неволі *зовнішньої* — від ворога. Лише одна *правда* є в силі *переробити* до самого дна душу людську, душу одиниці і душу народу; переробити в той спосіб, що нищить те, що в ній зле, а просвічує, скріпляє і підносить те,

що в ній добре. Лише *одна правда* кладе осьтим на дальшу мету *тривкі* підвалини під земський і вічний добробут одиниці, під добробут, лад, щастя також і народів.

А правда лише *одна*, — та, яку з неба приніс Христос і яку віддав в перехування *своєї*, т. є *Ним* заснованої Церкви, а *та Церква лиш одна* і лиш тій одній Церкві *обіцяно від Бога*, що сили пекольні її *переможуть;* лиш та Церква, що основана на скалі Петра, має *повноту правди і непомильність св. Духа*, лиш вона має *поміч ласки* Божої *з успіхом учити, виховувати, просвічувати, провадити*; лиш вона *одна спасає* на віки.

Всі прочі церкви, якби вони не називалися (автокефальна, чи жива, чи відроджена, чи національна), хоч всі відкликуються до Христа, однак не є Христовими. Чому? — Тому, бо якраз людські руки там майструють і зухвало змінюють те, що походить з установи Божої. Тому такі церкви *неспосібні* ані *провадити на землі*, ані *допроваджувати до неба*, бо їх діло не є *ділом Божим, але людським*, яке не є підперте й не є бережене Божою ласкою — діло, де фалш і злоба довільно газдують, яке отже мусить кінчитися скорше чи пізнійше *невдачою*.

До *правдивої* Церкви Христової *впровадити весь свій нарід український* і здобути тим першу умовину для визволення його з темноти, недолі, пониження — ось перша головна ідея св. Иосафата. Св. Иосафат не був під тим оглядом провінціоналістом. Він хотів поширити зєдинення з Римом на *весь* український і білоруський нарід, тому то при першій нагоді заніс Він отсю свою ідею в само серце Руси-України — в Київ, в сам релігійний осередок народу — Св. Лавру печерську, про що свідчить Иого побут в Києві, відвідання Лаври, диспута з монахами, де Иому зразу грозили смертю, а вкінці піддалися чарови якщо не католицької правди, то Иого особистої лагідности і доброти. *Коли нині наша церков поширення Унії на сході уважає за основну, за програмову гадку своєї будучої діяльности,* коли се уважаємо майже за *рацію нашого церковного істнування*, то заслугою того нашого передсвідчення в великій мірі приписати мусимо впливови св. Иосафата.

2) *Друга ідея* Йосафата, якій він ціле життя служив, була *любов і велике привязання до греко-славянського обряду*, а се привязання не було тільки теоретичне, але проявлялося на кождім кроці. Проявлялося *в пошані і заховуванню обрядових, восточних передань; в студіюванню* давних книг і молитов літургічних; *в літургічнім дусі цілої побожности і аскези св. Йосафата*. (Ніколи не опустив він правила церковного. Тим правилом, мінеями, октоїхом і тріодами кормив свою душу). Проявлялося дальше *в користанню зі скарбів того обряду*, з літургічних давних звичаїв і молитов, *в апостольській праці над відоованими від Церкви.*

Св. Йосафат помимо близьких відносин з Єзуїтами,

помимо того, що з декотрими з них жив в приязни, однак з латинської церкви брав лиш католицького духа, бо тоді в нашій церкві, кілька літ по берестейській Унії, ще за мало міг його знайти. Брав *„огонь у сусіда“*, як виражався, але *ніколи не брав від латинського сусіда форм і звичаїв обрядових, но держався своїх.* Чому? Бо студіював їх, знав їх, розумів їх велику вартість, тому і не легковажив та легкодушно з наївного новаторства і реформаторства не полишав того, що від віків було передане. Св. Йосафат в наших часах належавби до *„обрядовців“*, т. є самовільно певно не змінявби одного слова з молитов літургічних і не бувби приклонником всіх так численних програмів і проєктів, про які раз у-раз читаємо і чуємо, щоби в літургії іти з „поступом часу“: упрощувати, реформувати, зміняти, а все без попередних студій і приготовання, тільки прихапцем — а все не після типу і взору, який нам повинен бути питомим, т. є восточного, але після звичаїв, практикованих у латинського сусіда.

Брати все те, що належить до католицького духа, все те, що сущне, аби „sentire cum Ecclesia“ (як виражається св. Ігнатій Льойоля), але *строго держатися форм і звичаїв обрядових Востока*, се була засада св. Йосафата; засада і для нас дуже важна і одиноко правдива. Ми в зєдиненню з Римом шукаємо і потреба нам *лише католицизму*, нічого иншого; Св. Петра і його, Христом установленої власти нам треба але не потреба нам латинських форм обрядових і звичаїв; противно вони нам шкідливі, бо відчужують нам восточних і утруднюють сповнення нашого апостольського звання, аби понести католицьку правду на схід. Бути спосібним і вірним тому званню, се річ не лиш великої ваги з точки *надприродної* поширення Царства Христового і нашого уділу в ньому, але і з точки *земської*. Розходиться о річ так важну, як зєдночення в правдивій вірі і в тім самім обряді *цілого* нашого обряду. Осягнення такої національної єдности буде менше трудне, коли будемо держатися восточної обрядовости, а вистерігатися хочби несвідомої, але фактичної обрядової латинщини.

3) *Третя ідея* св. Йосафата міститься вже в двох перших, але що її актуальність велика, тому добре її осібно підчеркнути.

Світогляд св. Йосафата був *широкий* і *високий*. *Широкий*, бо Він міг про себе сказати: „homo sum et nihil humani a me alienum puto — Christianus sum et nihil christiani“ і т. д. Не був Він тісним націоналістом. Ми закидаємо націоналістичну недугу Полякам, але готові в даних обставинах і самі в неї попасти. Св. Йосафат, родом Українець з Волиня, був епископом Білорусинів, в своїм найблизшім окруженню аж до смерти мав Грека, Кантанузена. При нім і при митрополиті Рутськім довгий час проживав і вигнаний моск. патріярх Ігнатій. Умів св. Йосафат утримувати і „modus

vivendi" з Поляками, хоч вони тоді, як і тепер, не улекшали нам задачі бути вірними заповіди любови ближнього.

Св. Йосафат горячо любив свій нарід, для нього працював і за його добро життя похожив, але попри се завсіди мав він на стільки того універсально космополітичного духа, на скільки кождий християнин католик: а тим паче священик повинен його мати. Світогляд св. Йосафата був *високий*, бо *надприродний*. Він здійснив в своїм життю слова св. Павла „Праведникъ отъ віры живъ будетъ". В тім також Його значіння для нашої Церкви. Примір Його голосно кличе до нас — до численних і зсеред духовного стану, що то в судах своїх, в словах — в поведінці кермуються більше мудрістю сего світа, як надприродним світоглядом. *„З віри жийте* — надприродно беріть життя — беріть обовязки — беріть ваше звання надприродно!"

У св. Йосафата все *душа* і її потреби стояли на *першім* місці; *головним законом* і внутрішнього і зовнішнього життя був *закон Божий — запов ди;* тож головною його працею було через *проповіди і сповідання* укріпляти послух для заповідий. В тій ціли видає Він і *катехизм* для народа і *„Правила для своїх презвітерів"*", після яких мали поступати в душпастирстві. Ради Євангельські — се повнота християнської досконалости так для св. Йосафата, як і для св. Василія. Сам ішов тою дорогою і других нею провадив, пересвідчений, що ради, які дав Ісус, мусять бути добрі не лиш для одиниці, але й для суспільности; не лиш для будучого життя, але й для земського. Св. Йосафат хотів відновити „святу Русь" з перших століть по приняттю християнства, коли то вона ціла була покрита *монастирями*. Поширення також і тої його ідеї в нашім народі оказується конечне. Так много у нас пекучих потреб і виховавчих і харитативних (опіка над хорими, над убогими, над немовлятами, старцями і т. д.), незаспокоєних, бо нема досить тих душ, які задля Євангельських Рад посвячувалисяби тим ділам, суспільно так пожиточним і конечним. Якщо хочемо двигнутися з вікового занепаду, якшо через ліпше виховання молодого покоління маємо оглядати красшу долю нашого народу, то Євангельські Ради, ради Ісуса Христа, мусять знайти більше відгомону в серцях нашої суспільности, чим досі.

Убожество св. Йосафата ішло в парі з роздаванням на потреби бідних всього, що з матеріяльних достатків переходило через Його руки (омофор заставлений). *Чистота Його життя і умертвлення* учили і учать того гарту відречення від особистих приємностий і розкоший, відречення від вигід і щастя родинного життя, а шукання день до дня лише добрих діл сповнених з любови до Бога і до ближнього, учать того гарту волі, без якої трудно доконати великих річий.

Наконець *послух* св. Йосафата єсть знов ясним приміг-

ром для нашого народу, може більше потрібним як для иншого, щоби не шукати все своєї волі („мені так хочеться, отже то роблю"), бо така життєва засада кінчиться звичайно тим, що *з мусу* треба *людям* служити, а противно — щоби кормити свою душу повненням волі висшої, Волі Божої, яка все найліпша і для одного і для многих. Покора християнського послуху (яка у всім шухає волі Божої) єсть найліпшим ліком на те рабське успособлення, на жаль так часте у нашого народу, що перед чужим а сильним „схрунить", а свому рідньому, коли його не боїться, не окаже навіть найпростійшої пошани. Покора християнського послуху кориться завсіди перед Богом, а перед людьми завсіди уміє заховатися з гідністю, яка відповідає нашому надприродному достоїнству.

На услугу тих ідей віддав св. Йосафат *ревність* дійсно *великого Святого*: *самопосвяту і відречення* так всесторонне, так постійне — а проникаюче навіть у подробиці щоденного життя, що мусів стати великим апостолом тих ідей. Зайшне тут богато про се говорити, бо кожда сторінка Його життя говорить ясно, що Він тут дійшов до героїзму.

Не лиш через ідеї, яким служив, але й через *спосіб, в який їм* служив, св. Йосафат є для нашої Церкви і для вірних, передовсім для духовних, священиків і монахів, *великим учителем чесноти.* Він учив, як то треба *забути про себе, положити душу* свою, щоби *через особисту святість стягати на нарід благословення* Боже і здобувати, присвоювати ті духові богацтва, без яких трудно, щоби нарід дійшов до волі і долі.

У вірнім служенню своїм ідеалам не здержують св. Йосафата *підлещування*, ані *обітниці*, ані зусилля незєдинених (коли у Вільні хотіли притягнути Його до себе, а відірвати від Унії), ані *погрози і переслідування.* Не здержує його ані критика можних (як лист Льва Сапіги), не повстримують труди і заняття, які духовій вдачі тихого-лагідного монаха мусіли бути прямо мерзькі (судові доходження, відбирання неправно Церкві зрабованих дібр і то ще при такім судівництві та неладі, який тоді панував в Польщі), не повстримала Його в тій службі і сама смерть. Щоби бути вірним своїм ідеалам до кінця, за те положив Він Своє життя і тим увінчав своє діло.

Св Францішок зі Салєс пише, що апостоли поширювали успішно Царство Боже на землі своїм терпінням, а відносили побіду своєю смертю — так і св. Йосафат.

Ідеї, яким служив св. Йосафат, *не є менше актуальні для нас нині, як були за Його часів. Зєдинення* цілого нашого народу та славянського Сходу у католицькій вірі і *вірність восточности обряду* і незасклеплювання в тіснім націоналізмі, і понимання життя високо-*надприродно і зрозуміння ваги Євангельських рад* — а в служенню тим усім ідеям

велика самопосвята і готовість на всьо, щоби вони віднесли побіду, все те річи, яких наш нарід і Церков потребують нині більше, чим коли-небудь — потребують, як голодний хліба, як груди воздуху. Доки світа і землі, доти ті ідеї позістануть правдивими, позістануть конечними умовинами розвою добробуту і особистого і суспільного і політичного і культурного і релігійного. Тому значіння св. Йосафата в будучині нашої Церкви не ослабне, але буде зростати в міру того, як зростатиме зрозуміння, як важним і конечним є для нас те, за що Він боровся і згинув.

Колиби тому 300 літ взад ціла Русь-Україна була послухала голосу св. Йосафата, а не рад захланних на наші гроші патріярхів царгородських і рад Москви, колиби тоді всі Українці були скупили свої сили около церковного зєдинення при захованню нашого обряду, колиби наше наддніпрянське козацтво було своєю силою підперло Унію, а не розлучену Церков, то ми нині були би могучою, просвіченою, богатою державою, між восточними Славянами відогравали би ми провідну ролю. А так нині покутуємо в теперішньому лихоліттю за провини батьків, що не пішли в службу правди, а пішли на службу фалшу. Але ще час направити се зло, яке тоді скоїлося і якраз до того діла поправи кличе нас тепер з неба св. Йосафат і хоче бути в тім ділі нашим провідником, але тим разом побідоносним.

2) Так дійшли ми до другої части відчиту, в якій подам лише загальний начерк *значіння св. Йосафата в зовнішних відносинах нашої Церкви*, а саме в відношенню до *латинської* Церкви і до *церков незєдинених*.

Св. Йосафат *сам один* своєю смертю *більше причинився до запізнання широкого католицького світа з нашою долею*, з нашими змаганнями, з нашою Унією і нашим народом, як ціла наша історія, *як всі* наші політики, письменники і діячі *разом взяті*, а однак до цего часу дочекався від нас так мало вдячности, так мало признанна. (Док. буде.)

о. Др. Г. Костельник

Доля Унії

(рПодовження)

III.

Під чужими впливами.

Поляки, відколи є христіянами, не зміняли своєї релігії. Так само Москалі. Правда, доконаний церковний роздор в XI. ст. потягнув також Москалів на „східну“ сторону, але се діялося спровола, без потрясень, без суспільних нещасть.

А Українці, відколи стали християнами, безнастанно зміняли релігію і переживали всі потрясення й нещастя, які зміна народної релігії потягає за собою. Тай так до нинішного дня. Можна сказати, що ціла трагедія релігійного роздору між Сходом і Заходом спала передовсім на наш український народ, і через усі віки найстрашнійше лютувала між ним з усіми можливими комплікаціями — хоч Україна в цілому тому роздорі в сути річи і по правді була непричасна: не її се була справа, тільки силою обставин вона була втягнена в той великосвітовий і довговіковий вир.

Греки і цілий полудневий Схід знайшлися в цілости під Турками, й відтяті від західного християнського світа, в тяжкій неволі, не мали иншої думки, як зберегти свою христ. віру. Про якусь унію не могло бути й мови, бо Турки не допустили би до сього тай христ. провідники не могли сподіватися якоїсь полекші своєї долі на випадок унії.

Спроби унії (в Ліоні 1274 р. і в Фльоренції 1439 р.), які підіймали грецькі цісарі з огляду на турецьку небезпеку, остались тільки паперовими. Найбільшого лиха зазнали Греки з приводу релігійного роздору, коли хрестоносці IV-го походу в 1204 р. займили Царгород, оснували там „східне латинське цісарство“ (яке остоялося до 1261 р.), і насильно заводили між Греками не лише унію, але чистий латинізм.

Москалі сиділи далеко від впливів Западу, не мусіли зміняти своєї релігії й не хотіли. Спершу се діялось либонь з чистого хлопського консерватизму, а згодом Москалі виробили собі провідну думку: що їх велика будучність, світове післанництво, в одідиченню й продовжуванню становища й аспірацій Царгорода — „нового Риму“... Почувалися „Сходом“, і намагалися утвердити і вивисшити сей „Схід“ і поширити його на „Запад“.

Полякам через усі віки було добре з їх релігією, бо вона завсіди і всюди була найглибшим жерелом для їх національної єдности і розросту. Їх чистий (здеклярований) націоналізм піддержував релігію, а релігія націоналізм. Тому пр. поки Поляки належали до Росії, хоч їм під релігійним оглядом там не було вигідно, всеж таки вони не були виставлені на небезпеку якоїсь масової дезерції релігії своїх батьків. Хто з них переходив на православіє, сей забогато покидав і жертвував, бо не лише свою догматичну віру, але й національність і обряд. А обряд і національність в життю широких мас без сумніву мають більше значіння, як догматичні ріжниці між католицизмом і православієм.

Не є се отже спеціяльною заслугою польської природної вдачі, чи може ліпшого догматичного виховання, коли польський католицизм остався в Росії незахитаний.

Того самого доказав і наш нарід, але відворотно: там, де був нарід свідомий національно, а грецький обряд уважав одною з ознак своєї національности, він ніколи масово не

переходив на латинський обряд, хоч і як його переслідувано. Однак се правда, що наш нарід національно — бодай тут і там — не був і не є так свідомий, як польський. І коли пр. около 200.000 Холмщаків, бувших уніятів, не можучи остатись уніятами, перейшли на латинство, то тільки тому, що уважали себе „Поляками“ (утотожнюючи католицизм з польською народністю).

Се треба ствердити проти всіляких польських вчених і невчених, котрі залюбки укр. народови — з огляду на його хитання між православієм а католицизмом — приписують ріжні перверзії, як „graeca fides“, „половичність“ і т. д. Не вдача українського народу така, але обставини такі!*)

Українському народови завсіди було зле з його релігією. Ізза неї він був або виставлений на переслідування бодай з одної сторони, або щось тратив, або був роздертий, і сам себе мучив. Можна сказати, що через усі віки його просто шарпала-роздирала дизунія і унія, унія і дизунія. І так, на жаль, до наших днів. А чому? — Головно тому, що український народ був виставлений на сильні чужі впливи. Доки ще мав свою державу, старався він сам застосуватися до могучих чужих впливів, і потрясення були лекші. Але відколи утратив свою державу, чужі впливи стали подавлюючі, а їх наслідки більш страшні.

* * *

Україна — „брама народів“, а Українці — „мінімалісти“. Ось у тому ціле наше нещастя. Зовнішні обставини і внутрішна вдача нашого народу, на жаль, доповнюються для побільшення нашого нещастя.

Що Україна пішла за Царгородом у роздорі, нічого в тому дивного. Так поступили всі народи без виїмку, для яких Царгород був метрополією. Не пірвав-жеж звязи з Римом тільки сам Царгород, але заразом усі східні патріярхати, а се для молодих християн, якими тоді були Українці, був великий авторитет. Впрочім притягаюча сила Царгорода була для України без порівнання могутнійша, як сила Риму, а до того Українці навіть ще не могли орієнтуватися, як слід, у цілій справі. Східні пішли за „східними“ — инакше в тодішних обставинах не могло й бути.

По татарському наїзді все зміняється, бо Русь Україна тратить силу. Сусіди України: зі сходу Татари, з півночі Литовці й Москалі, з полудня небавом Татари й Турки, із западу Поляки. Татари й Турки — „поганці“, нехрещений світ, а безнастанно загрожували христ. світови. Ясна річ, що (в тодішних часах) не могла витворитись гравітація

*) Так пр. в українсько-польсько-большевицькій війні та сама доля переслідувала Українців. Вони приставали то з Денікіном, то з большевиками, то з Поляками... Приставали, бо мусіли — не було иншого виходу.

українського народу до тих сусідів. Москалі через довший час сиділи на своїх степах і в своїх лісах — далеко, без усякої культури, без впливу на Україну — саміж були під татарським ярмом. Осталась „Европа“ — Литва й Польща, рухливі, запопадливі, саме в свойому розрості.

Отже — по неволі зачинається гравітація України на Запад... А що в тодішних часах релігія в міжнародних відносинах була клеймом, отже приходилось Українцям нахиляти свою релігію до Западу: вирватися з під Царгороду й піддатись Римови.

І слідують заходи й спроби та далекосяжні факти: галицький епископ Петро на ліонському Соборі (1245) — унія Данила, українське посольство на констанцькому Соборі (1415) з просьбою о унію (без успіху), фльорентійська унія (1439) і вкінці найважнійша в наслідки в Берестю 1596 р. Отже 4 унії на 4 століття. Значить: Справа товклася безнастанно (як на життя народа, а не одиниць). Легко се на папері вичислити, але як то тяжко було пережити ті перипетії... Скільки то мусіло бути партій pro і contra, скільки ворожнечі, скільки розтрати сил у сварках і боротьбах! А скільки крови проллялось ізза берестейської унії, який роздор настав між українським народом (трагедія св. Йосафата, хмельниччина, гайдамаки) — се звісні нам річи. Ясно ж, що такий стан розєднував нарід, ослаблював його, і чужі мусіли бути горою над нами. Та се не все! Де Поляки й Литовці були як у себе дома — як „пани“, наші там віками ходили тільки з поклонами — а (звичайно) Поляки були проводирами наших. Ясна річ, що се мусіло відбитися на психіці нашого народу в той спосіб, що ми „низші“, а наші проводирі „висші“. Тай у Поляків панує така психіка до нині.

Не тому я се підношу, немовби жалував, що в нашому народі було стільки заходів що до церковної унії. О, колиб ціла Україна від віків була в унії. Наша історія була би без порівнання світлійша!

Я звертаюся тільки проти безплідности заходів біля унії і проти народних нещасть, які вона за собою потягнула. А ціль моя: щоби знайти якийсь вихід з того нашого нещасного положення, щоби бодай не повторювати в будучности давних блудів.

* * *

Дизунія нашого народу була ще куди сильнійша й страшнійша в наслідках, як унія Хмельниччина, гайдамаки, російські знущання й касата унії, свіжа дизунійна боротьба на Закарпатчині... Море крови, море сльоз, розтрата несчислимих дібр, розбиття народних сил. І так само ішли наші до Москалів з просьбами і поклонами — і ми завсіди були „низші“, а всі наші сусіди „висші“... Коли західний (польський) вплив обняв був уже тут-тут всіх Українців,

саме тоді Москва стала сильно кріпшати й переломлювати сей вплив, аж його майже в цілости знищила. З усіх давних уніятів у Польщі остав тільки галицький куток під католицькою Австрією.

Ось так через цілу нашу історію сусідські впливи — щоб драстично, але правдиво висказатися — здирали з нас скіру, щоб нас уподібнити до себе; що один здер і насадив свою, другий приходив, насаджував свою, а завсіди була наша партія, яка йому помагала...

Що в таких обставинах, щоби покористатися словами станиславівського „безженного священика", в нас „брак сталих скристалізованих формацій життєвих, так що ми є завсіди в стані плиннім, неуняті в певні форми, а наш нарід завсіди терпить болі родження і не може народитися народом індивідуальним" — не дивниця. В нашому положенню кождий нарід був би такий.

А причиною того є не те, що наше духовенство є жонате (чиста гумореска!), як се привиджується славному авторови, „безженному священикови", але вічна „партизантка" в релігії і національности: віковічна у н і я і д и з у н і я, релігійна і заразом національна.

Наші сусіди, Москалі й Поляки, вмовили в себе великі аспірації, мають свої фікс-ідеї: Москалі воювали через віки „православієм", Поляки „католицизмом"; тепер Москалі стали воювати большевизмом, Поляки „западною культурою" — і безнастанно нам на голові „кілки тесали". Все наше брали для себе (мову, культуру, славу, чільні верстви в суспільности) — і хочуть забрати до решти. А чому їм се удавалося? Бо ми мініміалісти, „тверезо" думаючі, „природні люди", „обєктивні критики", не вміли в себе вмовити ніякого „світового післанництва", не сфанатизувати народу в одному напрямі... Кепкуємо собі тихцем з усякого фанатизму, забуваючи, що чоловік не живе тільки „природою", але й уявою — с в о є ю ф і к с - і д е є ю. І саме та фікс-ідея стає найяскравійшою познакою й підпорою відрубности й живучости народу, так, що він дістає своє тверде, яскраве, побільшене й могуче „ми".

А ми, Українці, завсіди були „ми — не ми", завсіди ми тинялися запряжені в чужих возах. Хто мав тільки уній і дизуній, релігійних і національних „уніятів" і „дизуніятів", як ми?

Час передуматися й відродитися духово. З р о б і м б о д а й з н а ш о ї „п р и р о д н о с т и" с в о ю н а ц і о н а л ь н у і д е ю, с ф а н а т и з у й м о н е ю н а р о д. Український газда, що так завзято боронився проти комунізму і проти всяких „нереальних" кличів і ідей, український інтелігент, що з усмішкою критикує всяку „надутість" і всі шабльони, мають усі дані для сфанативування їх ідеєю „природности".

Розуміється, се не проста справа. Треба нам вперед витворити ц і л у л і т е р а т у р у (фільософію, белєтристику), котра відзначаласьби виразною прикметою „природности". А тою літературою має перенятися весь загал.

*

З того, що ми вкоротці переповіли, витягаємо такі висновки:

1) Вже останній час, щоб Українці визволилися з ярма чужих впливів. Усе, що робимо, робім з себе (з мотивів нашої природи), для себе і після себе (оглядаючися на себе) — так, як нині всі европейські народи поступають. Маймо „свій розум", а не „чужий" і свій життєвий змисл, а не чужий. Не є се неморальний еґоїзм, тільки „скристалізування наших національних формацій".

Вкоротці: будуймо себе, а не руйнуймо. Сей висновок розпадається на такі подрібнійші: а) Мусять до решти щезнути в нас усякі партії, запоморочені невільничою психозою, що „ми є — не ми" чи то в національности, чи то в релігії — котрі носяться з уявою, що ми маємо стати чи Москалями, чи Поляками, чи православними, чи „повними католиками", тільки не тим, чим ми в дійсности є. Саме ті партії через усі віки в нашому народі були спружинами відвічної „унії й дизунії" й причиною всіх нещасть. Нехай поглянуть на вікову історію: чого доконали. Полякомани не спольщили нашого народу, Москвофіли не змосковщили, латинізатори не златинщили, православні не „управославнили"... Тільки від роботи всіх тих рани й рани на тілі нашого нещасного народу.

б) Психоза „самообезцінювання", „самоосмішування" й „самоопльовування" мусить зникнути в ріжних партіях нашого народу. Отся психоза є наслідством безкритичної улягливости чужинецьким впливам, наслідством засліплення „чужим розумом" і „чужим життєвим змислом". Всі ті партії бачать ратунок для нашого народу в „негації себе", а в як найбільшому уподібненню себе до чужинців. Одні стремлять до „чистого" православія, до чистого „русси цизму", нехтуючи своєю рідною мовою і релігією; другі стремлять до чим більшого латинізму (давнійше: до повного польонізму), проголошуючи свій нарід за „виїмковий" у злому значінню — з того приводу, що в ньому ще нема сего чи того з форм западного світа. Все те — малі люди з великими плянами. Вміють вони глядіти тільки на свої „великі пляни", на нашу „низшість" і на чужинецьку „висшість", але не вміють душею обняти цілости народу. А та цілість саме через них представляється трагічно. Вони то безнастанно шарпають нарід на дві противні сторони, й нарід ніколи не може „прийти до себе". Заки инші орють, сіють, жнуть, ми тільки сваримося над тим: чи нам орати ниву, чи копати? чи жати, чи косити?... Ось саме тому „остаємо", щоби знов ужити виразу станиславівського „безженного автора", „з порожними руками". Він, той автор, є типовим представником тих наших людий, котрі бачать наше лихо (а хтож його не бачить і не відчуває? — кожда сільська баба його бачить і відчуває!), але не бачить властивих його причин, і закоханий у чужинцях, бачить ратунок у „негації себе", чим якраз

сам побільшує причини нашого відвічного лиха. Не ті народні блуди найтяжші, котрі нарід бачить, але ті, котрих не бачить, а творить. Останній час для наших людий доброї волі: прозріти.

Инші европейські народи (всі без виїмку) відзначаються тим, що себе і все своє просто „обожують", і саме така психіка є найкрасшою їх обороною перед чужими, понево люючими впливами. Все, що їхнє, се „велике", „святе", „найліпше" — гідне, щоб його й инші поприймили. А в нас саме противно річ мається: все, що наше, „мале", „недобре" — для одних те, для других инше, — отже з того ідеал: приймім се чи те від чужинців, а будемо спасенні!... Ясно, як сонце, що така психіка може виховувати тільки рабів... Відкиньмо вже раз оту рабську психіку від себе — сю психіку вмовили в нас якраз ті чужинці, які хотіли би нас „зїсти"!

в) Не вільно нам допустити до ніяких революцій, потрясаючих реформ, інновацій, улягаючи чужим впливам. Віковічній тяганині в противні сторони, віковічній „унії й дизунії", треба вже раз положити конець! Ціла наша історія доси — сеж безнастанна революція, зміна вартостий, шарпанина, „унія й дизунія — дизунія й унія". І саме тому ми й доси в „плинному стані". Нехай уже раз сціпеніє, затвердне наша національна будова! Не реформи, не інновації, але позитивна праця нехай займає нашу душу і заповнює наше життя. Вправді життя годі замурувати, воно мусить розвиватися, отже мусять виринати якісь реформи і інновації, але нехай вони будуть будуючі, а не руйнуючі: нехай не шарпають народа, нехай ним не потрясають, нехай не нагинають його то в ту сторону до чужинців, то в противну.

2) Ми належимо до Сходу і Сходом останемо на віки. Рішає про се комплєкс усіх життєвих сил, які є в нас і довкола нас. Абсурдною є думка: немовби український нарід міг колись приняти латинський обряд. Про се нині в нас ніхто й не думає, хиба тільки наші західні сусіди, які про нас постійно думають нереальними категоріями. Ось тому велика небезпека в тім, коли деякі наші круги пруть до щораз більшої лятинізації в обряді. Та дорога в нас не може довести до „кінця"; вона скорше чи пізнійше мусить заломатися й спричинити руїну. Акція викликує реакцію, отже усильна гравітація до лятинізму викликує усильну гравітацію до „Сходу". А що ми є „Сходом", то ясно, що остаточно завсіди Схід мусить побідити. Я вже згадав: що се просто неможлива річ, щоб український нарід приймив латинський обряд. Алеж противно: се не є виключене, що в наслідок сяких чи таких акцій церковна унія в нашому народі може повернутись у дизунію. В історії були два чинники, які сприяли дизунії в нас: натиск православних і лятинізація обряду гіперкатоликів. Перший чинник

від нас, католиків, незалежний, але другий залежний від нас в цілости. Завсіди в історії була партія в нашому народі, яка задля „латинських новшеств“ була невдоволена, і свідомо чи несвідомо перла на „Схід“ у релігійному значінню, посуджуючи весь Запад, що він нам принесе загибіль. А в нинішних обставинах, коли безпосередний Запад такий загрожуючий нам, загал нашого народу інтуїтивно боїться всякого „латинського новшества“. Якщо отже якась латинська форма, котра потягнула би за собою більше потрясення в суспільности, силоміць переводитиметься в нашому народі, то весь загал, в наслідок психічного почуття й інтуїтивного розуміння самооборони, стане гравітувати в противному напрямі — на Схід. Се просте, певне й необхідне — на се ліку нема. Отже caveant consules!

Ось аж так глибоко криється корінь того, що весь наш загал так рішучо поставився проти замірів введення обовязкового целібату в нашому духовенстві. Він інтуїтивно розуміє й відчуває, що всяка спроба „гіперунії“ є зародком нової „дизунії“. (Маємо такий живий зразок на Закарпатчині, де духовенство було відпало від національности свойого народа, де було введено новий калєнд. стиль і латинську азбуку в церк. книгах). На жаль, заступники обовязкового целібату в нас сього не розуміють — видно: в наслідок придавлюючого чужого впливу пірвались у них звязки почування (відчування) з цілою нашою народною душею. Вони цілу справу обертають до гори ногами, тай то кепкують собі, то жалісно зітхають: Слаба то унія, коли задля „попаді“ готова пропасти! Або: се ви грозите катастрофою, катастрофу ви хочете зробити! і т. ин. Се таке саме говорення, як приміром: Кепська то машина до шиття, коли не може шити звичайною голкою до шиття. — Атже ціла машина є саме так збудивана, що мусить мати свою спеціяльну голку. Квестія обовязкового целібату в нашому духовенстві се не є квестія тільки про „попадю“, але про комплєкс усіх життєвих сил нашого народу.*) А той комплєкс через цілу історію так реагував, що всяка „гіперунія“ ставала зародком для нової „дизунії“, як се вже сказано. Ось се ціла правда.

3) Не сміється допустити до поширювання унії в українському народі через чужинців, щоби не побільшувалися чужі впливи в нашому народі з усіми їх уємними наслідствами, про які ми згадували. (Впрочім: у нинішних обставинах се тверезо навіть не дається подумати, щоби чужинці могли перевести якусь в більшому стилі унію між православними нашими братьми.) Унія між Українцями по-

*) Колиб ся квестія була квестією тільки про „жену священика“, то журилися би тою квестією тільки ті з кандидатів на священиків, котрим борониться одружитися. А в дійсности тою квестією журяться вже жонаті священники і загал наших світських людий. Отже...

винна поширюватися тільки через нас, Українців-католиків, щоби конвертити не оставали в тій думці: що приймили щось чужого, але щось свойого рідного.

4) Унія повинна поширюватися тихо, спокійно, без насилля, без революції. Певно, що се є в інтенції не лише Риму, але всіх католиків. Треба тямити, що оскільки прийшло би до забурень, проливання крови, революції, то православні нас побідять, як се вже було в історії. Більше є східного в комплєксі живих сил нашого народа, як западного. І тому, колиб задля западної струї організм нашого народу дізнав тяжших ран, се спричинилоби остру реакцію, яка перемогла би западну акцію. Впрочім про се ще буде дальше обширнійша мова.

Унїоністичний Конґрес на Велеграді.

В днях від 31. липня до 3. серпня ц. р. відбувся на Велеграді IV. Унїоністичний Конґрес. Він був з усіх попередніх (1907., 1909., 1911.) найчисленнійший, а офіціяльна присутність папського нунція в Празі (перший раз від часу істнування тих конґресів) і делєґата чехословацького міністерства закордонних справ додавала йому більш урядове та авторитетне знамя. Прибули на Конґрес (поверх 300 учасників) не лиш Славяне, у цій справі найбільш інтересовані, але й представники инших народів, що рівнож працюють над здійсненям ідеї церковного зєдинення. Прибули представники Еспанців, Французів, Англійців, Бельґійців, Німців, Чехів, Словаків, Українців, Москалів, Хорватів, Сербів, Словінців, Болгарів, Поляків, Італійців, Греків і Румунів. Усі ці народи вислали на Велеград знатоків і дослідників ідеї зєдинення, щоби на гробі великого Апостола Славян св. Медотія і його ґідного наслідника, ревного апостола церк. зєдинення усіх Славян арх. д-ра Стояна — студіювати дальше усі питання, що стоять на перешкоді зєдиненню та продумати над способами, як би ті перешкоди усунути і ввести діло зєдинення і життя. Провідна ідея конґресу і взагалі цілої унїоністичної акції, звязаної з Велеградом, узмістовлювалися в написи, що видніли над естрадою „Славянської світлиці", де відбувався конґрес, а саме в словах „Ut unum sint omnes".

Самих епископів прибуло 20*). З наших епископів прибули Преосв. Коциловський з Перемишля і Преосв. Нярадій з Пряшева. Бракувало двох найбільших подвижників унїонізму: арх. д-ра Стояна та Високопреосвящ. Митрополита Шептицького. Перший з них в минулому році помер, а другий в свойому привітанні, прочитаному на конґресі, а принятому серед бурливих оплесків і овацій, жалував, що не

*) 10 з Чехословаччини, 4 з Юґославії, 3 з Польщі, 1 із Східної Галичини, 1 з Данціґу і нововисвячений Преосв. Гебей з Ужгороду.

було йому дано можливости взяти участь у конґресі. Їхню відсутність, головно нашого Впреосв. Митрополита присутні болюче відчували і часто висказували свій жаль з приводу цього.

Кромі епископів прибуло велике множество пралатів, вчених теольоґів, священиків і світських*).

Конґрес було відкрито 31. липня перед полуднем відчитанням папського бреве, виданого з нагоди конґресу і промовою оломуцького архіеп. д-ра Л. Пречана. Протекторат над конґресом мав пражський нунцій Msgre Мармаджджі (Marmaggi), головував оломуцький архіеп. д-р Пречан, а президіювали: представник східного обряду Преосв. Коциловський і представник західного обряду Преосв. д-р Фішер-Кольбрі, епископ кошицький, секретарював о. д-р Вашіца, унів. професор з Оломуца. Представники поодиноких націй витали конґрес промовами. В імени українського католицького народу Галичини витав його Преосвящ. Коциловський, вказуючи на це, що ми справжнім стовпом Унії, та що ми за ідею Зєдинення терпіли муки і проливали кров та не злякаємось єще пролляти в обороні своєї прадідної віри. При тому з жалем зазначив, що на конґрес не могли прибути ні Високопреосв. Митрополит Шептицький, ні Преосв. д-р Боцян, що тільки для діла Зєдинення напрацювалися, лиш тому, що католицька Польща їх на конґрес не пустила. В імени Українців крижевацької і пряшівської дієцезій витав конґрес Преосв. д-р Нярадій, в імени Чина св. В. В. на Закарпаттю і в Галичині о. Ст. Решетило ЧСВВ, в імени гр.-кат. Редемптористів о. Д. Терчка. Від православних Москалів на еміґрації прийшла привітна телєґрама від протоєр. Сергія Булґакова з Парижа, а її підписали і другі церковні фільософи московські як Карташов, Трубецкой, Безобразов і инші. В своїй телєґрамі витають діло Зєдинення віри і любови та вказують на римський централізм як одиноку перепону єдности. Теплі привіти прислали кардинали: Mercier, Dubois і Bourne. З СРСР не було нікого.

По полудни реферували професори о. д-р Ґрівец з Любляни і о. д-р Гаджеґа з Ужгороду про „Теперішні погляди незєдинених на Церкву і прінціп єдности в ній". Була дискусія, в якій брали участь і православні.

Вечером тогож дня була академія в честь учасників, уладжена літерат. кружком оломуцьких богословів, на якій промовляв д-р Альфред Фукс (світська людина) з Праги про „Культурне значіння Унії", вказуючи, що для майбутньої культурно-історичної синтези між Европою і Росією

*) З Українців найчисленнійше було заступлене Закарпаття, від Василіян був о. Ст. Решетило ЧСВВ. з Мукачева, від Редемптористів о. Трчка із Стропкова, з Галичан був о. протоігум. Калиш, з Великої України д-р Лоський, проф. укр. унів. в Празі. З Галичини вибиралося більше учасників м. и. Преосв. д-р Боцян, о. д-р Сліпий і др., але їм польська влада не видала паспортів.

конечною є Унія церковна, щоби інтелєктуалізм Заходу міг бути підкріплений і обновлений містицизмом Сходу і наоборот.

В другому і третьому дні нарад було прочитано кілька рефератів: о. Гліба Вєрховського, духовника московської католицької громади в Празі п. н. „Авторитет патріярхатів з догматичного, історичного і церковно-правного становища і його відношення до теперішнього стану церковної єдности“ і другий п. н. „Соціяльне і релігійне положення російської еміґрації у відношенню до квестії зєднинення“, Впр. о. дра Кметька, епископа з Нітри (Словаччина) про „Апостольство св. Кирила і Методія“ та реферати п. н. „Уніонні змагання останніх років“, обговорювані о. Д'Ербінім (D'Herbigny) з Риму, о. Salaville з Царгороду, др-ом Тоту з Румунії і о. Даміян-ом з Болгарії.

О. Вєрховський зазначив у своїому першому рефераті, що католицькі патріярхи Сходу стратили територіяльну юрисдикцію, а це некорисне, бо патріярша влада є символом і основою внутрішньої єдности місцевих церков. Дальше зазначив, що катол. Схід має стати для римської церкви середником зєднинення цілого Сходу з Римом, тому поручає, щоби латинських місіонарів, що працюють чи працювати муть на Сході, підчинено юрисдикції східно-катол. (грекокат.) епископів. В другому відчиті торкнувся соціяльного і релігійного положення російської еміґрації, що числить біля 3 міл. душ. Її соціяльне положення розпучливе, немає також єдности між ними. Та мимо всіх ріжниць в поглядах і поступованню замічається велика любов і привязання до православія, котре сьогодні сильнійше чим колинебудь передше зрослося з націоналізмом. До католицизму упереджені, не довіряють навіть катол. харитативній акції. Між ними треба працювати так, щоби католицька акція не мала характеру місійного. Місіонарство виводить їх з рівноваги, бо вони переконані о правдивости своєї віри. Тому ніколи не вільно говорити, що православіє — це кривовіріє чи розкол. Рішуче противиться всякій акції, що зміряє до того, щоби Росіян перевести на латинський обряд (бірітуалізм архіеп. Роппа, заввага авт.), бо це шкодить загальній справі. Противиться настановлюванню всяких опікунів і національно-чужих епископів для Росіян та домагається катол. епископа для російської еміґрації.

Тими виводами чулися діткнені Поляки і їх представник епископ Пшездзєцкі відповідав та вдарив в високий тон польської релігійної і національної толєранції. Заявив, що перешкодою в ділі церковного Зєднинення — це дух пересадного націоналізму, що старається навіть місійну працю запрягти до воза національної політики. „Ми католицькі священики всіх обрядів — говорив з запалом — мусимо здобутися на відвагу станути проти всіх, що хотять вірним в церкві накинути чужу мову. Нам не вільно прикладати руки до акції винародовлювання в школі. Мусимо ужити всіх

впливів і дозволених середників, щоби запанувати над акцією винародовлювання. Нехай усі видять, що ми оборонці того, що кождому чоловікови по Бозі наймилійше" [1]).

Можливо, що підляшський Владика говорив щиро і з переконання (в що тяжко повірити), але вчинки польського правительства, польського католицького духовенства і взагалі цілої польською суспільности стоять в яркій суперечности до його слів.

Еп. Пшездзєцкі зрегабілітував Поляків бодай вчасти в очах представників цілої катол. Европи і треба жалкувати, що не було нікого, хто тим представникам отворив би очи на дійсний стан справи. Не було кому підняти питання загарбання і пересвячення 500 правосл. церквів на Холмщині і Підляшшу, саме в епархії еп. Пшездзєцкого. Не було кому отворити очей присутних на це, що шкода всяких Велеградських конґресів супроти такого поступования Поляків із тими, яких іще найлекше можна би позискати для церковної єдности.

В тім і лежить слаба сторона велеградських конґресів, та її виключна теоретичність і невміння орієнтуватися в ситуації. Забогато уваги присвячують Росії, а лишають на боці справи, що близші і лекше дадуться полагодити. Справи ці вправді не такі притягаючі величю і розмірами своїх ідей і плянів, але зате дають більші вигляди на їхнє здійснення. Ходить о колишні уніятські території, що нині опинилися в катол. Польщі, котра чваниться, що привернути їх назад до єдности з Апост. Престолом, це її „dziejowe posłannictwo", котра висилає представників своєї Церкви на Велеград, але дома инакше собі міркує (не унія, тільки латинство recte польскість їй на думці). А конґрес повинен був над тою преважною справою застановитися, бо инакше зійде він до чисто теоретичних міркувань без вигляду на якінебудь реальні користи.

Другою справою, що повинна була знайтися на конґресі, це справа застрашаючого зросту православя на Закарпаттю, отже на самій Чехословаччині, на території якої відбувався конґрес. Представників Закарпаття було на конґресі досить з обох епархій, і вони повинні були квестію забезпечення тамошньої гр.-кат. Церкви поставити на чоло усіх нарад і справ конґресу. Православіє на Закарпаттю ширять агітатори зпоза меж Закарпаття і мають на це відповідні фонди і тиху згоду, а то й явне попертя зі сторони чехословацького правительства. Тому й тут повинен був конґрес заняти якесь ясне і рішуче становище. Чехословацьке правительство виявило зацікавлення конґресом через висилку високого урядовця міністерства закордонних справ, воно було би певно схильне призадуматися над ревізією свого становища супроти

[1]) Гляди: „Przegląd powszechny" за вересень 1924.

церковних відносин на Закарпаттю, якщо лиш конгрес був би ту справу видвигнув на plenum нарад і виніс відповідні рішення.

А так і цей IV. конгрес не вийшов поза рамці теоретичних міркувань. Ізза відсутности православного духовенства не можна було навіть розпочати якихось вступних, необовязуючих переговорів. Одначе мимо своїх слабих сторін має цей конгрес велике значіння тим, що видвигнув ідею церковного зєдинення на форум Европи, зробив її програмою цілого католицького світа обох обрядів і так значно піддержав унїоністичні змагання папів римських. Ухвалено також богато резолюцій, м. и.: 1) Заведення науки Східної Церкви в теольогічних інститутах Заходу, 2) у всіх теол. семинарах мають відбуватися курси обрядів Східної Церкви, 3) видання памятників старославянської Літургії і церковного права через париську „Patrologia Orientalis", 4) поширення велеградського „Апостольства св. Кирила і Методія" між усіми католицькими народами, 5) Загальні унїят. конгреси повинні відбуватися що 3 роки, а в межичасі мають бути уладжені унїоніст. курси в Польщі і Югославії.

Конгрес закінчено в неділю 3. серпня великим торжеством консекрації ужгородського гр.-кат. епископа Петра Гебея, що обіймає управу мукачівської дієцезії після уступлення Преосв. Антона Паппа. Консекрація відбулася серед великих торжеств на гробі св. Методія підчас торжественної Сл. Божої, відспіваної Преосв. Коциловським і Преосв. Нярадієм в сослуженню великої асисти. Чина консекрації довершили Впр. Коциловський, Нярадій і Фішер Кольбрі, а сослужили всі присутні римо-кат. епископи, вкладаючи руки на номіната та просячи для него Божого благословення. Була це від часу св. ап. Кирила і Методія перша епископська консекрація на Велеградї і то замітне, що епископа гр. католицького. Після того арх. др. Пречан посвятив дім ім. арх. Стояна „Стоянів" призначений на духовні вправи. Дім в своїй третині готовий (116 келій для реколєктантів).

В каплиці „Стоянова" закрив апост. нунцій Msgre Marmaggi конгрес горячою промовою, а закінчив її словами „Ut unum sint omnes".

о. Петро Хомин.

---

*о. Йосиф Смеречинський**)

* * *

В осени р. 1922. оголошена зістала в „Укр. Голосі" стаття „Реформи Епископа Хомишина", в котрій дізналася читаюча публіка про намір Епископа заведення повільного

---

*) Редакція одержала отсю статтю від о. Смеречинського (без титулу) з просьбою, щоби її помістити. Робимо се дуже радо саме тому, що та стаття є просто взірцева в своїм роді — типова для тих наших людий, що бачать ратунок нашого народу в „неґації себе". Н о т к и до тої статті дописала Редакція.

— примусового целібату в нашій Дієцезії. Я не годився зі способами аргументів згаданої статті, для того яко протест против сего написав до „Укр. Гол." дві малі статті; обі вони не удостоїлися бути напечатаними — в такій важній справі не допущено тих священиків до висвітлення справи, котрі є „pro coelibatu" в нашім клирі. Свої опустили; удався я до нашої братії по вірі і званню, до священиків в Німеччині — бож ми священики цілого світа катол. становимо одну велику родину.

Я просив о молитву в справі целібату. Річ природна, пояснити треба було, длячого я їх прошу о молитву. Те, що я написав, се річ мойого внутрішного переконання, яке я набув в життю, опираючися 34 літ о наше духовенство яко парох на селі. Многим із собратий ся річ неподобалася — про се мені листовно доносили — але годі! І найсвятійша справа не одному не до вподоби! — Я далекий від того, щоб я хотів своїх собратів в заводі вразити, але думаю, що першим услівям поправи є узнання блуду — чи в поодинокого чоловіка чи в загалу. О. Тарнавський по причині сеї моєї дописи в „ss. Eucharistia" оголосив обширну статтю „Наша оборона". Полємізувати з ним не буду, бо се одинока стаття річева священика, який в сім році не зза плота, але з отвертим шеломом виступив в обороні жонатого клиру; з рештою, коли говориться о „целібаті", який обовязує в цілій церкві катол. всіх священиків „exceptis nobis", не має місця суперечність думки між священиками католицькими [1]). Ми всі священики уніятські, яко католики, повинні однаково думати. Та тут входить в гру привілей папський [2]), признаний нам Римом з нагоди Берестейської Унії. Моя гадка така: ми жиємо в часах великої революції — цілий світ звертається „на ліво", відвертається від Христа й Його св. церкви (чи нас за 7-місячного панування западної Української Республики не пробовано викинути з грунту ерекціонального? Чи не читали ми в шкільних органах, які тоді виходили, „проч з попами зі школи"? Чи не чули ми всюди по вічах про розділ церкви від держави, про вибір священиків-парохів

[1]) Висказане се щиро й вірно з огляду на психозу, яка бачить ратунок нашої неркви в її негації. З того виходить: що все, що обовязує в цілій латинській Церкві, повинно обовязувати й нас... Авжеж Папи римські ніколи не інтерпретували так „католицької єдности" між Западом і Сходом. Отже о. Смеречинський поняв сю проблєму ліпше..,

[2]) Нам годі говорити, що се „папський привілей", хиба що згодимося на се: що цілий наш обряд і наша церковна дисципліна є привілеєм. Privilegium наперед супонує „lex", а відтак „privatio legis". А в східній церкві ніколи не був такий „lex", що священик не може бути жонатий, — отже жонатий стан священика не є тут privatio legis. Право женитися се природне право, яке в східній церкві для священиків зістало тільки обмежене, як звісно.

Инакше річ представляється зі становища латинників. Тому, що в них целібат є lex, наше природне право їм представляється як privilegium. Але нема таких обєктивних рацій, котрі нас змушували би в тій справі займати становище латинників, а не наше питоме.

через Ради громадські? Чи не були в нас случаї „за України", що люди-парохіяни наганяли свого пароха, коли був їм немилий? —), а звертається до грубого матеріялізму і радо хапає всі гадки, противні вірі і морали Христовій. В тих часах, коли свої привілеї потратили старинні Габсбурги, Гогенцолєрни, Романови, не пора нам обстоювати й за наші.

Сумні часи, які ждуть нас і наші діти, наказують нам священство понимати більше ідеально, наказують нам у старанню о уряд священика мати на згляді інтерес Христа і Його церкви, а не інтерес власної родини, що має місце конечне, коли священик жонатий.

В обороні целібату не розписуюся богато й довго, подаю короткий нарис конечности целібату, який є взятий з самої ідеї християнізму, якою є самовідречення, а того вимагається від кождого християнина — передовсім жеж від нас священиків. Я сильно переконаний, що й у нас більше було би зрозуміння сеї превеликої справи, якщо би ми священики більше вчитувалися в св. Євангеліє і св. Апостола, якщо би ми читали клясичні діла німецьких, французьких і англійських апольогетів. Та, на жаль, вони по більшій части нам чужі — нас загіпнотизувала масонська наша преса — се наш щоденний корм. Нич дивного, що з сего корму почувань правдиво католицьких не маємо. [1])

Приступаю до властивої річи.

В історії обявлення Божого на землі розріжняємо 2 періоди: перед Ісусом — старого завіта й по Ісусі — нового завіта. В старім завіті являється нам Бог і оповіщує нам закон природи (lex naturalis).

Бог являється нам яко великий, страшний, могучий Єгова, котрий обявляє свою волю при звуках труб, коли рівночасно бють з неба громи і блискавиці, а ціла гора синайська куриться й трясеться. В такій формі обявляється Бог, щоби всі Його боялися. Бог промовляє до одного народу, закладає для нього народну церков і тій церкві сам дає приписи моральні, обрядові, судейські, рівночасно дає тій церкві слугів з покоління Лєві — дає своїй церкві (синагозі жидівській) жонатих священиків. Чому се так? Бо цілий закон Мойсея призначений для одного вибраного народу, а ціллю сего закону є дочасний добробут, дочасність, теперішність. Провадить Бог Жидів через пустиню до землі обіцяної молоком і медом пливучої, кормить їх через сорок літ чудесним способом — хлібом дочасним — манною, яка що дня рано спадає з неба і яку кождий Жид сам собі збирає. Священики жидівські женяться, бо вони жиють під правом природи, а се одвічне право говорить: „Чоловік оставить отця своєго і матір свою і приліпится жені своєй". Вони священики, котрі приносять Богу жертви безкровні з плодів поля і жертви кровні з домаш-

[1]) А от як типово вилазить „негація себе"...

них звірят Ізраїля. Між жидівськими священиками були великі — святі мужі, були пророки такі, як Мойсей, Ісаія, Єремія, Єзекиїл, Даниїл, Самуїл і инші. Всі вони жонаті! Послідний жонатий священик Захарія приносить Богу іменем народу жертву, має видіння: що йому, яко бездітному, народиться син. Вертає з служби Божої до дому — пізнає в старости свою заматерівшу жену Єлисавету, і родить сина. Ціле жидівське духовенство, не винимаючи архієрея, жонате. Чому воно жонате? — Чому великі мужі й пророки старого завіта сообщаються з женами своїми? Чому? На се є відповідь проста: Безженність — всегдашне дівицтво — се щось такого великого, взнеслого, божого, що чоловік о власних силах не годен се сповнити — осягнути. До того потрібна поміч висша, ласка божа, а що перед Ісусом Христом ще не було ласки божої [1]), длятого то й не було безженного священства. Поняття безженства було для Жидів просто неможливе!! незрозуміле! [2]) Минулося право страху (lex timoris).

Настав другий період обявлення божого — настало право євангельське, право любови (lex amoris). Прийшов на світ Син Божий, прийшов по словам Ап. Павла „Священик во віки по чину Мелхіседекову", прийшов Ісус яко звичайний чоловік, щоби не йому служили, але щоби він послужив всім. І служив Ісус народови свойому через нілих 33 літ — яко син теслі — яко робітник денний — яко учитель Ізраїла. Коли Його питали Апостоли, хто між ними старший, сказав їм — „болій межи Вами да будет всім раб". То, що сказав до Апостолів, то відноситься й до нас. Ми достоїнством найбільші в селі, длятого всім маємо послужити. Послідні хвилі життя Христового нам знані: Він учитель умив св. Апостолам ноги й зробив їх священиками: Беріть, їжте моє тіло — пийте кров мою — „Сіє творите во моє воспоминаніє". Нам священикам поручив приносити безкровну жертву, роздавати всім манну з неба. — Хто, як священик, дотикається тіла Христового, хто, яко священик, цілує престіл, де спочиває тіло Христове, той не повинен цілувати уста жіночі, той повинен обходитися без жени, бо так як Христос перший раз відправив безкровну жертву, сам був чистий і коло нього дівственик Йоан [3]) — так і тепер, коли совершається та сама жертва безкровава, повинен бути хоч один священик, який жиє в чистоті і в імени самого Христа ту жертву совершає [4])

---

[1]) Се з теольоґічного боку невірно висказане! Ласку, оскільки вона має спомогати людий у чеснім життю, дає Бог „усім людям". Так пише в катехизмі!

[2]) Булаж у Жидів ціла секта — Єссеї — котра жила в безженстві!

[3]) Для доповнення цілого образу додай: і Ап. Петро, жонатий, та проче Апостоли, також жонаті...

[4]) Се не є ніякий доказ — особливож для того: що всі священики мають бути нежонаті.

длятого то церков кат. вимагає від своїх священиків чистоти всегдашної, бо вона як раз лицює тому, котрий до найвисшої гідности на світі покликаний. „Sacerdos — alter Christus".

Справа безженности клиру не пішла так легко — тисяч літ борби і великих зусиль треба було, заки безженність узискала право горожанства в церкві. В тій справі пише найбільший Апольогет христ. віри Д-р Гетінгер: Там, де Христос совершає свою жертву як колись при тайній вечері, там повинна бути принаймі одна чиста Йоанова душа [1]) коло нього чистий священик. Але то могло тілько поволи статися. Коли Апостоли зістали покликані, дівицтво, яко інституція церкви, не істновало ще — воно мало доперва бути плодом приміру Христа і Преч. Його Матери. Те, що могло статися з початку, сталося. Насамперед вийшло право для уряду учительського: подобає бути Епископу — мужеви одної жени; пізнійше знаходимо в церкві право для священиків повздержности в супружестві.

З часом, коли християнські засади вкоренилися і овоч принесли, ограничався вибір церкви на безженних або принайменше на вдівців, а в кінці, довго ще перед устанням великих переслідувань перших трех віків — знаходимо ми слюб чистоти, яко правило життя священичого! Через перше тисячліття ери христ. тоді, коли не було ще роздору між Римом і Царгородом, бачимо всіх Епископів і св. Отців церкви Вселенської усильно стремлячих до заведення безженности в клирі. Загальне право горожанства безженности наступило в другій половині XI століття за часів великого папи Григорія VII. Запровадженням сего права видобув Папа церков з під впливу цісарів західно-римських з роду Гогенштауфів — з під власти світської. — Церков східна безженства не приняла, длятого стогне до нинішних часів під ярмом світської власти. Стан нинішного посідання на сході є такий від часів, коли церков розєдинилася то є від Керулярія — дівство всегдашне приписане тілько архієреям і священикам монахам цілого сходу, духовенство світське звільнене від нього з великою — превеликою шкодою для церкви. На сході, де була через тисяч літ вселенська церков, де властиво формувалося життя християнське, де відбулося перших сім вселенських соборів, де працювали для хвали Христової — св. Василій, св. Йоан Золотоустий, св. Григорій Богослов і Його брат Григорій Чудотворець [2]), св. Атаназій, Кирило, Николай і многі инші, нині мертвота, нині страшний занепад; вітка велика, яка відлучилася від пня, зниділа, утратила крила, якими так високо літала в пер-

[1]) Ex analogia виходило би: тай хоч один Юда...

[2]) Се історично не є правдиве! Григорій Чудотворець родився около 210 р. в Неокесарії в Понті, а Григорій Богослов родився около 330 р. в Аріянз-і біля Назіянз-у в Кападокії.

шім тисячліттю ери Христ. У нас на Руси від першої хвилі приняття віри Христової принято рівночасно женитьбу клиру, а тим самим злегковажено і погорджено найкрасший цвіток християнських чеснот, дівицтво всегдашне[1]). Наші священики світські спомоглися не полюбити тої чесноти, якої навчав нас Христос і Преч. Діва. — Не злюбили ми тої правдивої христ. чесноти, якої ані Жиди ані погани[2]) не знали, а з утратою неї стратили ми і дві прочі чесноти par excellence християнські: п о к о р у, котра є підвалиною всіх чеснот, і л ю б о в, котра є найкрасшим овочем дівицтва. Ми утратили покору, бо уважаємо дівицтво за неможливе для священика на селі. — Бог гордим противиться, а смиренним дає свою ласку. Ми утратили тим самим і другу чесноту любови, ту чесноту любови, о котрій говорить св. Павло до Коринтіян I (гл. 13 стих 4 –7).

Любов є терпелива, любов є ласкава, не завидує, не чваниться, не надувається, не осоромлює, не є користнолюбна, не сердиться, не задумує зла, не тішиться неправдою а тішиться правдою. Все зносить, всему вірить, всего надіється — все перетерпить — любов ніколи не гине. Відкинули ту любов Христову, а вибрали місто неї любов звичайну, тілесну, котра получена є з великими клопотами о удержання родини і виховання дітий. Стративши ті три чесноти, стратили ми і зрозуміння сути християнізму, якою є посвячення себе для других життя в абнегації — ми хочемо бути „Genussmenschen“ як прочі світові люди — покликані бути сіллю, яка хоронить від гнилизни, самі ми сею гнилизною заразилися. Так тяжко нам зрозуміти й зреалізувати в своїм життю ті слова Спасителя: Хто не виречеться отця свойого, матери своєї, жени своєї, дітий своїх, не возьме хреста свойого і за мною не піде, не може бути моїм учеником. А чейже ми священики в першій мірі ученики Христові[3]).

Я з своїми виводами зближаюся до кінця. Я духом іду на нашу Чорногору, перед мною світ великий, широкий. Я гадкою своєю іду ген далеко до Риму — я собі пригадую той великий розцвіт християнсько кат. церкви від часів, коли Григорій VII. папа запровадив целібат в церкві Христовій. Моє серце радується, веселиться на копулі вежи церкви св. Петра в Римі високо до неба зноситься Хрест святий — знамя спасення, моє серце тим більше веселиться, коли

---

[1]) Отче авторе, Ви трохи призабулися, бо в тих часах так само було й на Западі...

[2]) Се не є вповні правдиве, бо майже у всіх народів лучалися аскетичні секти, які з правила жили в нежонатім стані. Так Ессеї, Вестальки, даляйлямісти, індійські факіри і ин.

[3]) Як можна виречися своєї жени й своїх дітий, якщо їх хтось не має? Видно отже: що ся Христова заповідь не означає, щоби не женитися, тільки щоби завсіди й всюди більше цінити Христа, як усе на землі.

роздумую, що придбала церков за той час, коли від неї відлучився восток. Виджу папу римського — оточеного кардиналами — се сенат з наймудрійших і окрашених чеснотою мужів — я виджу з папою понад сімсот епископів — всіх народів — всіх часів, які по схизмі 12 разів збиралися на вселенські собори, бо Дух св. в церкві дійствує не тілько до синоду трулянського, але всегда во віки, я горджуся тою вірою, котрої найвисший архієрей „cum ex cathedra loquitur" є непомильний. Якаж моя радість, коли собі пригадаю всі тії закони мужеські, які повставали почавши від XIX століття: Домінікани, Францішкани, Мінорити, Єзуїти, Редемптористи і правдиво ангельські Євхаристини — з великим множеством згромаджень законних женських. А що скажу о тих великих зусиллях Церкви католицької в справі розширення віри в поганських краях? Тисячі найкрасших синів і доньок Її покидає щорічно свою вітчину і йдуть в далекі краї, незнані їм ані мовою ані звичаями, все те для любови Христа, бо вони погордили любовю тілесною, а всі побожности, які зацвили в церкві — побожність до сладчайшого Серця, культ Преч. Діви, культ евхаристійний, я спокійний о долю церкви підчас комунізму, бо на III-ий інтернаціонал має церков III-ий орден між духовними й світськими, я спокійний цілком і веселий, бо в Римі є престол Петра, бо в Римі архієрей наслідник Петра, до котрого сказав сам Ісус: Ти єси Петр, на сім камени созижду церков мою, і врата адова не одоліют єй — рунуть всі престоли, в порох обернуться всі держави, а держава Христова, якою є кат. церков, остане вічно, се моя гордість, се моя радість.

Звернувся я на восток (ex oriente lux), жаль стиснув моє серце — бачу Царгород, бачу славну церков св. Софії (осьме чудо світа). На ній не видко св. хреста — його скинено, а заступлено півмісяцем. Не чую чарівного співу грецької літургії, якою восхищалися посли Володимира Великого, коли довідувалися, яка віра найліпша. Замісць співу христ. богослуження тепер тут тихі молитви віруючих Магометан, бо вони тут панами. В місті бачу палату вселенського патріярха востока, якому колись підлягала ціла церков православна; нині він патріярх „de nomine" — пастир без стада. De facto всі церкви по війні стали національними, автокефальними. Сягаю гадкою до матери всіх городів руських до золотоверхого Києва, іду дальше до Москви — до другого Риму на сході, города „сорока сорокових церквей", і сум великий нападає мою душу. Не бачу тут св. Синода, не виджу царя батюшки. На Кремли резидує червоний цар з III-им інтернаціоналом, котрий уроїв собі, що з Москви має загальний комунізм запанувати на цілім світі (з Риму вийшла культура християнська на цілий світ, з другого Риму старинної Москви має розширитися комунізм — наука діявольська — безбожна зглядом Бога, погубна для цілої суспільности — кривдяча дуже одиниці —

в собі самій абсурдна). Чую від найвисшого Архієрея — сьогочасного голови русскої церкви: Лєнін покійний був добрим християнином — чую й не хочу вірити, що се правда. Так! Лєнін був добрим християнином, бо помазанника божого царя з його родиною позбавив життя — обрабував з золота й срібла всі церкви й монастирі Росії — постарався о те, що з одної церкви православної зробилося аж чотири автокефальні, русска, у к р а ї н с ь к а, білоруська, жива церков пролєтаріятсько-комуністична. Нових згромаджень духовних від часу XII віку не бачу, всі дихають спадщиною по св. Василію, соткам поміщиків грунт забрано, а їх самих або позбавлено життя, або вигнано з краю — інтелігенція, найкрасший цвіт народу, яка не хотіла погодитися з режімом совітським, або помордована, або з краю вигнана. А щож народ — йому десь найліпше, бо там всі тепер рівні — народ пухне з голоду (голодний рік 1922) і благає помочи цілого світа — ото доробок церкви восточної, коли відлучилася від Риму і знехтувала цілковито ідею християнізму, целібат духовних своїх![1])

Мені сумно на душі, коли собі пригадую спробу згоди, яку подавали папи на соборах в Ліоні, і Фльоренції — переді мною стали великі подвижники унії: кардинал Ізидор, Потій, Рутський — і кров св. священомученика Йосафата. Я собі подумав: не шукаймо причини нашого упадку в всяких проєктах на „Zniszczenie Rusi" — ми самі винні всему[2]). Нас хлостає і карає Христос, на нас сповнилися слова Христові: Єрусалиме, Єрусалиме, колькрати восхотіх собрати чада твоя — якоже собираєт кокош птенци своя — і не восхотісте! Се оставляється дом Ваш пуст. Я кінчу: Oremus fratres pro introductione coelibatus in omni clero Rusiae et Ucrainae![3])

Під розвагу Духовенству Ліського деканату і всему Духовенству.

Не давно тому Духовенство Ліського деканату розіслало відозву до всіх деканатів Епархії Перемиської, в котрій приказується всім священикам, щоби приступили до якогось священичого союза з оплатою по 10 зол. що місяця.

Рівночасно Т-во Ап. Павла у Львові розіслало також відозву до всего Духовенства всіх Епархій, в котрій взива-

---

[1]) Не треба забувати, що в катол. Франції підчас великої революції не було ліпше, як тепер у Росії... Як там католицизм не був винен, так тут не винувате православіє.

[2]) Без сумніву! А саме тому, що завсіди „себе неґували..."

[3]) Видно якийсь поступ, бо в дописі до „Sta Eucharistia" стояло тут „in clero Parvae Poloniae" — *Ред.*

ється Духовенство до приступлення в члени кооперативи священичого союза „Власна Допомога“ з уділом по 20 зол. Не знати, чи Духовенство деканата Ліського випередило відозву Т-ва Ап. Павла і чи тепер, маючи в руках тую відозву, не змінить свого пляну.

Після мене кожда гадка про організацію нашого Духовенства добра, але належить з всіх гадок вибрати найліпшу. А власне відозва Т-ва Ап. Павла є такою, бо вона лучить все Духовенство цілої нашої провінції в одну цілість. А нам саме треба зєдинитися, бо в єдинстві сила і тільки сполученими силами всего нашого Духовенства будемо могти щось позитивного зділати.

Друга важна квестія, яка виходить з відозви Ліського деканату, то оплата до наміреного засноватися священичого союза. Відозва жадає, щоби кождий священик складав 10 зол. місячно. — Легко то написати, але не так легко виконати, бо нині 10 зол. на місяць, то для неодного священика великий гріш. Кождий з нас має великі видатки, а доходів нема жадних — і о. Декан не можуть мати право насильно від оо. Кондеканальних що місяця стягати так високу оплату, а більша часть Духовенства добровільно не дасть, бо не може стільки дати. Отже на здійснення плянів Духовенства Ліського деканату не можна числити і справа не може бути через загал Духовенства трактована поважно. Противно Т-во „Власна Допомога“ вимагає від нас тільки один уділ по 20 зол. і вписове 5 зол. і то можна сплачувати в двох ратах, отже на такий видаток кождий священик може собі позволити. А якщо би кождий гр.-кат. священик з цілої нашої провінції був членом сего Т-ва хочби з одним уділом, то вже з того повстав би такий капітал, з котрим можна би щось позитивного зробити.

Дуже важне, що осідком Т-ва „Власна Допомога“ є місто Львів. У Львові зібрані наші найліпші сили, Львів то серце нашого життя, а з нього з часом могуть розійтися артерії по цілій нашій провінції.

Лишень не будьмо байдужні і не кидаймо так важної справи до коша. Тож святим обовязком кождого священика є вписатися в члени Т-ва „Власна Допомога“ бодай з одним уділом, а тут Впрп. о. Декани можуть ужити своєї поваги і нерадивих примусити до загального співділання.

Запорукою для нас, що те Т-во буде мати хороший успіх, є підписи тих Високодостойних Отців, котрі діло взяли в свої руки, а ми дякуймо Господу Богу, що пречінь раз знайшлися люди, котрі хочуть працювати для нашого загального добра і не розєднюймося, але сполученими силами стараймося так поважне і велике діло всіми силами нашими підперти, а дасть Бог, успіх буде хороший.

о. М. А.

Кілька уваг у справі уряджування місій.

В „Ниві“ ч. 2—3 з 1924 р. в ст. „Як уладити місію в честь св. Йосафата“ є поданий плян 3-дневної місії троха після пляну Пр. о. Ігум. Кінцінгера, поданого на курсі місійнім в грудни 1923, а по більшій части після пляну автора. В поданім пляні є більше блудів, але 4 вже непростимі, перед котрими належить перестерегти уладжуючих св. місії. І так: І) На стор. 81: „Другий день місії. II Год. 6½ співана Сл. Божа; служить один, два діяконує, р е ш т а с п о в і д а є“. Як можна сповідати на місії, доки не було ще ані одної науки о св. Сповіди? Найважнійшою ціллю св. місії є, щоби парохіяни відправили надзвичайну місійну св. Сповідь і то по можности загальну, і від тепер зачали провадити поправне життя. Длятого то ОО. Редемптористи, фаховий Чин місіонарський, дають звичайно на місіях аж три науки о св. Сповіди і кожду ту науку повторяють (одна рано, а друга на ту саму тему о 11 год. переполуднем) т. є. аж шість наук о св. Сповіди, а доперва потім зачинають сповідати. Ті 3 науки є: 1) о щирости в Сповіди, 2) о жалю за гріхи і 3) о загальній Сповіди.

II) На стор 89: „VI. Головний місіонар уділяє папське благословення“. Уділяти папське благословення, т. є. в імени святійшого Отця, можуть за спеціяльним привилеєм Чини ОО. Місіонарів (пр. ОО. Редемптористів, Єзуїтів..), а з нагоди ювилею Св. Йосафата, свят. Отець Папа Пій XI. недавно дав ту власть Епископам у часі торжеств у честь Св. Йосафата. Отже лишень в тих рідких случаях те речення відповідає правді.

III) Стор. 89: „V. Всі важнійші проповіди повинен держати головний місіонар, бо тоді науки мають більш доцільний характер; в тім случаю гол. місіонар людий н е с п о в і д а є, щоб себе не знесилювати“. Практика показує, що на всіх місіях люди горнуться до св. Сповіди особливо до провідника місії, проте не милу несподіванку зробивби „головний місіонар“ для людий, усуваючися цілком від слухання Сповіди; тоді люди наприкрялибися свому о. парохови і провізорам з питанням: коли о. провідник буде сповідати? тай вкінці поспиталиб о се і самого о. провідника. Впрочім нема тут достаточної причини до „знесилення головного місіонара“ в часі короткої — тридневної місії, тим більше, якщо буде другий о. провідник.

IV.) Стор. 89: „VI. Парох повинен зібрати добровільні жертви для місіонаря з а т р у д і дорогу“. Се дуже небезпечне речення! Якщоб парох лиш сказав людям, щоб давали жертви для місіонаря за труд місії, то тим одним словом за „труд“, мігби зруйнувати цілу св. місію навіть 10-дневну; ціла праця місійна малаби непевну підставу, бо в кождій парохії знайдуться нині такі мудрагелі-недовірки, котрі уміють уживати таких аргументів проти св. віри: „то неправда, що (священики) попи на науках в церкві говорять, бо вони з того жиють“, „бо вони з того хліб мають і гроші збивають, длятого то вони мусять так говорити!“. А якби лиш учули, що збирались „жертви для місіонаря за труд“, або що о. парох взяв зі скарбони церковної які гроші для місіонаря за труд, то моглиб захитати в вірі навіть побожних людий. Проте проповідник місії повинен сказати людям, щоби зискати у них велике довіря до ОО. Місіонарів, а передовсім до правд св. віри голошених через них, що прийшли до них не по гроші, або яку матеріяльну земську користь, але лишень, щоб помогти їм до спасення душ, — а навіть є готові і своє життя віддати, якщо була би така Воля Божа, за спасення одної душі з тої парохії, в котрій проповідають. — Що до коштів дороги, то о. парох повинен їх ОО. Місіонарям звернути; отже може взяти гроші на ту ціль зі скарбони церковної.

Вкінці додам увагу: Щоби в часі 3 днів відправити добру — повну місію, то річ неможлива, бо час за короткий; хиба можна відправити торжественний обхід ювилею: зі співаними Сл. Божими, Молебнями, процесіями і проповідями в честь Св. Свящм. Йосафата. Місійну працю можна вже розвинути в часі 5 днів, а ще ліпше в 8 або 10-днев-

ній місії, бо тоді можна: 1) перевести катехизацію дітий через 2 або 3 дні; 2) дати станові науки, окремо для мущин, невіст, дівчат і хлопців; 3) о. місіонар може відвідати всіх хорих і старців по хатах у селі, котрі не можуть прийти на місію до церкви, їх потішити, висповідати і запричащати. Добра місія то має бути святий час грунтової праці до відновлення цілої парохії. *Свящ. З.*

Від Редакції. Сі замітки слушні, крім 4), котра односторонно толкує слова, які критикує. Атже розуміється, що парох повинен се „благорозумно" перевести, а що перевести се обовязаний, підчеркує се також о. З. В „Ниві" пишеться для священиків, а не для простолюддя, отже самими словами „за труд і дорогу місіонаря" ніхто не соблазниться.

Нові книжки.

Історія біблійна Старого Завіта для українського народа написав *о. др. Теодозій Тит Галущинський* ЧСВВ. Часть II. Жовква 1924. Видавництво чина св. Василія Великого в Жовкві. Ст. 377. Ціна? Отся II. часть кінчається „Піснею пісень" Соломона. Книжку прикрашує богато стилевих і річевих ілюстрацій. Нарація легка, природна. Пояснення всесторонні (історичні, містичні, літургічні...) Побажати би, щоб о. автор, найкрасший знавець св. Письма в нас, чим скорійше переповів нам тим способом цілу біблію, щоб священики одержали точнійший біблійний підручник, а міряни нуйкрасшу книжку для читання й збудування себе. *К.*

Пацлавська Кальварія. Накладом Тов. „Перемиська Епархіяльна Поміч" у Перемишлі. Автор: *о. Йосиф Маринович*, парох. Стр. 95. Ціна?

На зміст книжечки складаються статті (з відповідними гарними ілюстраціями): I. На Кальварію *(о. Мих. Дороцький);* II. Коротка історія Пацлавської Кальварії (М. Е.); III. „Хрестна дорога" *(о. Й. М.);* IV. Практичні поради (паломникам); V. Пісні (церковні). Загалом книжечка добре задумана, „sacra cum profanis" в ній у гармонії.

Господу помолимся. Молитвенникъ для католиковъ лат. обряда. 3. изданіе. Варшава, Изд. „Towarzystwa misyjnego". Типографія Е. и К. Козанскихъ в Краковѣ, 1923, Стр. 181. Дивно виглядає в тому молитовникови така суміш: (вичисляються свята) Богоявленіе Господне, Обрѣзаніе, Пепельная Среда, Праздникъ Кирилла и Мефодія... „Отче наш" поданий по церковному, а „Богородице Діво" спершу переклад після латинського тексту, а потому „или по восточному ", і слідує наше „Богородице Діво".

ВСЯЧИНА.

Біритуалізм у практиці. Довідуємося з передовиці „Słow-a Polsk-ого" (з 4 X. с. р.), що на Підляшу й на Волині є засновані дві біритуалістичні парохії, в яких працює двох єзуїтів біритуалістів: один Француз, другий Поляк. Значить: плян арх. Роппа увійшов в стадій фактичних експериментів. Першу вістку про се подав „Dziennik Poznański", який "Słowo Polskie" називає „ультрамонтанським" (розумій: що се орган польського клиру). Вже той „ультрамонтанський" Dziennik Poznański невдоволений „біритуалізмом" тому, що він — бодай de nomine — включує в собі також „wschodni obrządek". Католицизм треба ширити тільки в лат. обряді. „Unja potrzebna przedewszystkiem tym żywiołom, które chcą politycznie odgrodzić ludność ruską i białoruską w Polsce od społeczeństwa polskiego". „Słowo Polskie" цитує ті слова, й ще їх підправляє острійшим сосом. Цікаво, що те „Słowo", яке за австр. часів було так „szczerze katolickie", тепер навіть своїх епископів (еп. Пшездзєцкого) обкидає протестантським войовничим словом „ультрамонтан"...

Пишуть нам із провінції: В „Місіонарі" (ч. 7. з с. р.) є вступна стаття „Духовні вправи". Між иншим там кажеться: „Розуміється, що говоримо се про місії такі, які повинні бути: добре уладжені і добре відправлені. Бо бувають і такі „місії", що їх не повиннося називати місіями. Буває, що якась громада хоче собі торжественнійше обійти свій храмовий празник, або якусь урочистість відпразнувати так, щоби перед сусідними парохіями пописатися. І розголошують, що ось буде в них „місія". Народ збираєся, богослуженя правляться, двох-трох сусідних священиків проголосить дві-три проповіди, освятять воду — тай по „місії". Такі „місії" гірші чим ніякі. Люди, що далися втягнути раздругий на оттакі доривочні ніби місії, тратять пошановане для правдивих, місій, бо думають собі, що всі місії такі самі, як ті празникові!!!" Дальше кажеться: „Місіонарі мусять все те (т. є. правди нашої віри) добре знати і вміло душам розяснити.." Не знаю, як загал нашого духовенства зареаґував на ту статтю „Місіонаря", але я і кілька моїх оо кондеканальних так зробили, що видерли ту картку з „Місіонаря", і аж так те число пустили між народ. Атже місії уряджує не громада, але душпастир. Отже пощо давати наставленія громаді? Се раз. — А друге: Звісно, що розпорядок наших Ординаріятів що до місій у сім ювилейнім році не може бути виконаний так, щоби всюди давали місії тільки „заводові" місіонарі, які „добре знають правди нашої св. віри і вміло вміють се розяснити народови", отже мусять місії давати два-три „сусідні священики". А що такі місії „гірші від ніяких", се не таке певне, як те, що ліпше не мати ніякого „Місіонаря", як такий котрий любується в тім, щоби світських священиків перед народом депреціонувати... Сказаного в тій статті так богато, що невисказане аж надто ясне. І се нас, світських священиків, болить. *о. С.*

Так чи не так? В „Ділі" з 1. VII с. р. (ч. 143) є стаття під заг. „Відповідь критикам", яку в обороні звісної брошури „Жонатий клир" підписало 9 станиславівських священиків, членів Виділу Т-ва безженних священиків: о. Ф. Щепкович, о. С. Лукач, о. М. Феліцький, о. др. Авк. Бойчук, о. др. Вас. Баран, о. Т. Паливода, о. М. Бориславський, о. др. І. Лятишевський, о. Ю. Вальницький. ОО. Автори дають репліку тільки на дві справи: а) на „закид зроблений безженному священикові, що він у своїй брошурі посуджує жонатий клир в грубій плотяности і змисловости stricto sensu"; б) на ужиття слова „маточник" і „проду-

цент світської інтеліґенції". Ad а) відповідають оо. Автори, що закид *є безосновною інсинуацією, про яку* автор брошури навіть не думав, а в дальшім тягу, по своєму поясненню, яке „повинно вистарчати", навіть перепрошують всіх жонатих священиків, які чуються обиджеными. — Відповідаємо на се: Книжка говорить сама про себе, а що автор думав чи не думав сказати, се його річ. Ad б) оо. Автори твердять, що „закид" є випливом лукавства (!) з боку авторів статті „Respice finem", бо слово „маточник" се винахід одного українського інтелігента, „який ужив його з емфазою в „Українськім Слові" з місяця вересня 1918 р.", а також вислів „продуцент" підношений навіть „з гордістю на похвалу жонатого духовенства". І дивуються ОО. Автори, що „ті самі вислови в устах оборонців жонатого духовенства означують почесть і пошану, а в устах безженного священика злочин і пониження жонатого клиру". І кінчать: „Тут вже устає всяке розумування!" — А однак... тут щойно зачинається розумування для всіх тих, котрі *мають отворені очи на людські справи.* Нема такого виразу на світі, котрий, залежно від контексту, не міг би поприймити обиджаючого, „дикого" значіння. Атже польські ґазети дуже часто пишуть про нас „nasi najmilsi"... Таке вже льогічне правило, що кожде слово дістає своє виспеціялізоване значіння щойно від контексту. А що контекст, у якім „безжен. священик" уживав інкриміновані вирази, є дійсно такий, що надав тим виразам понижаюче і обиджаюче значіння, про се свідчить: а) цілий зміст брошури (безоглядне осудження жонатого клиру), б) всі жонаті, навіть і світські так зрозуміли ті вислови, в) навіть постороннi, православні, так їх зрозуміли (в православній „Духовній Бесіді" ч. 1. з 15. IX. с. р. на стр. 8. називають брошуру „Безж. священика" — „огиднішою книжечкою"). Отже так чи не так? Додаємо до того: Загалом дуже несмачне є, що Отці зі Станиславова так собі воюють „Духом Божим". В тійже „Відповіди" пишуть: „чи це незрозуміння ваги стану безженного клиру і так високо ціненого в катол. Церкві, та поборювання цього стану вуличними лайками з боку жонатого духовенства є випливом повноти ділання Духа Божого?" — Та в дійсности в цілій тій диспуті з боку жонатого клиру не впало ані в $^1/_{10}$ части стільки „вуличних лайок", як зі сторони безженних зі Станиславова. Атже ми не кидали під ноги піонірам целібату таких перел, як „юдин зиск", „погане багно", „роля янічарів"... А навіть в обговорюваній „Відповіди" ОО. Автори збивають своїх противників головно тим, що приписують їм „вуличні лайки", „лукавство", „злу волю"... Красше отже було би не накидуватися „св. Духом" між тякими стрічками. ОО. Автори під конець своєї „Відповіди" вдають зі себе просто мучеників, і обіцюють „терпеливо зносити всі напасти та наклейми"... Нехайже приймуть до відома, що ми на їх „Відповідь" не відповіли в „Ділі", тільки щадячи їх — *о. Г. Костельник.*

Всіх наших Вп. Передплатників просимо о можливо скоре вирівнання залеглостий за наш часопис та о висилку дальшої передплати.

Адміністрація.